ἐλεύθερα Γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 6β
(ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ,,) ΤΗΛ. 21 - 081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 1946
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 500 ——— ΑΡΙΘΜΟΣ 38

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΙΑΝ. ΡΙΤΣΟΥ: Χῶρος
ΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΗ: Τὸ Ραδιόφωνο
ΓΙΑΝ. Δ. ΣΚΟΥΡΙΩΤΗ: Ἡ Ὁμάδα Δημοτικιστῶν Νομικῶν
ΦΟΥΛΑΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ - ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΗ: Ι. Ν. Γρυπάρης
ΚΩΣΤΑ ΣΟΥΚΑ: Ναυτεργάτες
ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ: Ἀληθινὴ Ἱστορία
ΕΛΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ: Ἀνταπόκριση ἀπ' τὸ Παρίσι
Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗ: Τὸ Μελτέμι - Ἀντέρωτες
ΜΑΞΙΜ ΓΚΟΡΚΥ: Ἡ τέχνη τοῦ γραψίματος
Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ: Ἀτεχνολογικὰ
ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Σχέδιο γιὰ προσευχή
VACHEL LINDSAY: Τὸ Κόνγκο
VIRGINIA WOOLF: Τὰ κύματα
ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ
ΑΝΤ. ΚΟΜΗ, ΦΟΙΒΟΥ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗ: Κριτικὴ
Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΑΣ ΖΩΗ
Π. ΚΥΡΙΑΖΗ: Ἀνταπόκριση ἀπ' τὸ Λονδῖνο

ΧΩΡΟΣ

Τοῦ Γιάννη ΡΙΤΣΟΥ

Ἕνα παράθυρο ἀνοιχτό. Ἀνασαίνει βράδι. Γαλανὸς ἀτμὸς ἀνασηκώνει τὰ ἔπιπλα. Τὸ τραπέζι πλέει στὴν κάμαρα. Μπορεῖ νὰ φύγει ἀπ' τὸ παράθυρο—μὰ εἶναι μεγάλο—ν' ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ μὲ τὶς τέσσερις ἄκρες τοῦ τραπεζομάντηλου λίγο λοξὲς στὸν ἀέρα. Στὸ τζάμι σβύνει τὸ τριανταφυλλὶ ἀντιφέγγισμα κ' ἡ εἰκόνα τοῦ ἀντικρυνοῦ φράχτη. Εἶσαι μόνος. Ὁ οὐρανὸς σὲ τυλίγει ἀπὸ παντοῦ, καθὼς κι ὁ καθρέφτης τῆς ντουλάπας γίνεται οὐρανός, λίγο πιὸ ἀστραφτερός, καὶ τ' ἄλλα λείπουν. Ἔξω στὸ δρόμο μιὰ φωνή:

— Καλά, μητέρα, ἔρχουμαι.

Αὐτὴ ἡ φωνὴ διαποτισμένη ἀπ' τὸ βράδι. Μέσα της τρέμει ὁ οὐρανός. Ἕνα ἄστρο κολλημένο πάνου στὴ φωνὴ σὰ γραμματόσημο πάνου στὸ φάκελο. Ξέρεις ἀπὸ ποῦ φτάνει τὸ γράμμα. Γνωρίζεις τὸ γραφικὸ χαραχτήρα τῆς βραδιᾶς καὶ τὴ λέξη «μητέρα» ὅπως τὴν ἀκούει ὁ σιωπηλὸς δρόμος τῆς ἀνοιξιάτικης συνοικίας. Ἀπὸ κεῖ κ' ἔπειτα τὸ ταξίδι εἶναι μεγάλο. Πολλὰ χρόνια. Ἡ θάλασσα. Ὅταν ἀργοῦσες σφίγγοντας στὰ δάχτυλα δυὸ στάχυα ἀπ' τὸ δεῖλι. Κι' ἀπ' τὸ μπαλκόνι σοῦ φώναζαν: «Ἔλα, ὥρα φαγητοῦ. Θὰ σοῦ κρεμάσουμε τὸ κουτάλι». «Καλά, μητέρα, ἔρχουμαι».

Δὲν μπορεῖς νὰ ξεχωρίσεις τούτη τὴ φωνὴ ἀπ' τὴν ὥρα της. Γιὰ νὰ τὴν ξανακερδίσεις ὁλόκληρη—ὅσο μπορεῖ ὁλόκληρη —σοῦ χρειάζεται μαζὶ κ' ἡ βραδιὰ καὶ τ' ἄστρο καὶ τὸ παράθυρο καὶ τὸ τραπέζι κι ὁ γαλανὸς ἀτμὸς ποὺ λίγο - λίγο βαθαίνει στὸν καθρέφτη τῆς ντουλάπας.

Ἂν μεταθέσεις τούτη τὴ φωνὴ σὲ μιὰν ἄλλη ὥρα, σ' ἕνα ἄλλο φῶς, σ' ἕνα ἄλλο τοπίο, δὲν εἶναι πιὰ ἡ ἴδια. Τὸ χρῶμα, ὁ ἦχος, τὸ νόημα εἶναι ἄλλα. Μπορεῖ ἡ γαλήνη νἆναι πεῖσμα. Κ' ἡ ἴδια λέξη στὸ μεσημέρι μπορεῖ νὰ γίνει δαγκωμένο μῆλο ἀπὸ ἄσπρο λουλούδι.

Λοιπὸν θὰ παίξουμε τώρα μὲ τὶς λέξεις καὶ μὲ τοὺς τόνους; Κι ὅμως μ' αὐτὲς ὑπάρχεις σὰν ποιητής. Μ' αὐτὲς σχετίζεσαι μὲ τὰ πράγματα, μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ σένα, τὴν τάδε ὥρα, στὸ τάδε μέρος, στὸν τάδε οὐρανό. Ἂν δὲν τὶς ξέρεις δὲν μπορεῖς νὰ δοθεῖς καὶ νὰ ὑπάρξεις, καὶ δὲν μπορῶ νὰ σὲ γνωρίσω. Οἱ λέξεις ἔχουν τὶς δικές τους σχέσεις μὲ τὸ χῶρο ποῦναι δικές σου σχέσεις μὲ τὴ σιωπή, μὲ τὴ θυσία, μὲ τὸν κόσμο. Ἂν τὶς ξεχάσεις χάθηκες.

Δὲν τὸ ξεχνᾶμε. Γιὰ νὰ μὴν ξεχαστεῖ ὁ κόσμος μας. Γιὰ νὰ μὴν ξεχαστοῦμε ἀπ' τὸν κόσμο. Θὰ μᾶς συγωρεθεῖ στὸ τέλος ἡ ὑστεροβουλία τῆς δημιουργίας. Ὅταν θᾶχουμε νικήσει.

ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

Τοῦ Νίκου ΠΟΛΙΤΗ

Ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ τόπου μας ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἱδρύθηκεν ὡς τὰ σήμερα δὲν εἶχε πολλὲς γνωριμιὲς μὲ τὴν ἐλευθερία, ἢ καλύτερα γιὰ νὰ κυριολεχτήσει κανεὶς δὲν εἶχε ποτὲς καμμιὰν τέτοια σχέση.

Ὑποταχτικὸς καὶ ὑμνητὴς τῆς 4ης Αὐγούστου παραδόθηκεν ἀπ' αὐτὴν στοὺς γερμανοὺς γιὰ νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τῆς ἠθικῆς συντριβῆς μας καὶ τοῦ ψυχικοῦ μας λυγίσματος καὶ γιὰ νὰ παραδώσουν μὲ τὴ σειρά τους στὴ μεταδεκεμβριανὴ τάξη πραγμάτων.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ φαίνεται πὼς δημιούργησε μιὰν τέτοια παράδοση ποὺ ἀναγκάζει καὶ τὴν σημερινὴ «Γενικὴ Διεύθυνση» νὰ συμμορφώνεται μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς ἀρχικῆς κληρονομιᾶς καὶ πρᾶγμα χειρότερο νὰ χάνει σιγὰ σιγὰ τὴν αἴσθηση τοῦ κατήφορου καὶ τῆς ἐπιτάχυνσης πρὸς τὸ καθορισμένο πιὰ τέρμα: τὴ διαφθορὰ τοῦ λαοῦ. Γιατί ὑπάρχουν λογιῶ λογιῶ τρόποι διαφθορᾶς ὅπως ὑπάρχουν καὶ πολλῶν εἰδῶν προπαγάνδες.

Σήμερα στὸ ραδιόφωνο ὑπάρχουν τρεῖς παράγοντες ποὺ ὁ

(Συνέχεια στὴ σελίδα 60)

ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΡΑΛΗ: Σπουδὴ γιὰ τὸν Ἐρωτόκριτο.

Χρονικά

ΠΑΛΑΜΑΣ

Στὶς 27 τοῦ Φλεβαρη συμπληρώθηκαν τρία χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Παλαμᾶ. Στὶς μέρες ἐκεῖνες τῆς μαύρης σκλαβιᾶς χιλιάδες κόσμου παρακολούθησε τὴν κηδεία τοῦ ποιητῆ μας. Ἤτανε μιὰ ἐκδήλωση πίστης πρὸς τὰ ἰδανικὰ ἐκεῖνα ποὺ γι' αὐτὰ ἐπολεμοῦσαν οἱ ἐλεύθεροι λαοὶ τοῦ κόσμου. Ὁ Παλαμᾶς στάθηκε ἕνας μεγάλος πρόδρομος. Ἔνοιωσε τὸ δίπτυχο δράμα τῆς φυλῆς μας καὶ τοῦ λαοῦ μας καὶ τὸ ἔκλεισε μέσα σὲ ἀθάνατους στίχους. Ἡ πνευματικὴ Ἑλλάδα σκύβει εὐλαβικὰ πάνω στὸν τάφο του.

Τὸ περιοδικό μας θ' ἀφιερώσει μέσα στὸν χρόνο αὐτόν, ἕνα τεῦχος του στὸν ποιητή. Παρακαλοῦμε ὅσους θὰ ἤθελαν νὰ συνεργαστοῦν νὰ μᾶς τὸ ποῦν ἀπὸ τώρα, καθορίζοντας καὶ τὸ εἶδος τῆς συνεργασίας τους.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Στὶς 8 Μαρτίου, ποὺ καθιερώθηκε σὰν «διεθνὴς ἡμέρα τῆς γυναίκας», ἔγιναν σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο συγκέντρωσεις. Πὼς δὲν ὑπῆρχε ἡ ἀνάγκη νὰ καθιερωθεῖ μιὰ ἀνάλογη μέρα γιὰ τοὺς ἄντρες, δείχνει πόσο καθυστερημένος εἶναι ἀκόμα ὁ πολιτισμός μας, μιὰ καὶ χωρίζει τοὺς ἀνθρώπους σὲ δυὸ διαφορετικὰ φύλα, ποὺ τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἀγωνίζεται ν' ἀποχτήσει τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τὸ ἄλλο.

Σὲ ὁρισμένες βέβαια χῶρες, μὲ τὴν ἄνοδο τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ γυναῖκα ἔχει τὴν ἴδια πιὰ θέση μὲ τὸν ἄντρα στὴ ζωή. Σ' ἄλλες πάλι κέρδισε ἀρκετὰ ἢ λιγώτερα δικαιώματα. Σ' ἐμᾶς; Σ' ἐμᾶς ἀγωνίζεται ἀκόμα ν' ἀποχτήσει τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει γνώμη, γιὰ τὴν τύχη τοῦ τόπου ποὺ ζεῖ, πεθαίνει, μοχθᾶ καὶ εἶναι μητέρα. Κι' αὐτοὶ ποὺ τῆς ἀρνοῦνται τὸ βασικὸ αὐτὸ δικαίωμα κάθε πολίτη, πιπιλίζουν ἀδιάκοπα στὰ χείλη τους τὴ λέξη «πολιτισμός». Μὰ καὶ τί δὲν πιπιλίζουν αὐτοί.

ΟΙ «ΕΘΝΙΚΟΦΡΟΝΕΣ»

Μαθαίνουμε πὼς ὕστερα ἀπὸ τὴν καταπληκτική της ἀποτυχία στὶς ἐκλογὲς μιὰ ἐλάχιστη μειοψηφία λογοτεχνῶν σκοπεύει νὰ ἱδρύσει σύνδεσμο «ἐθνικοφρόνων» λογοτεχνῶν διασπώντας ἔτσι τὴν ἑνότητα τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου. Παίρνοντας ἀφορμὴ τὴν ἐθνικὴ στάση τῶν λογοτεχνῶν μας ποὺ ζήτησαν νὰ μείνουμε λεύτεροι στὸν τόπο μας ἡ μειοψηφία αὐτὴ κατηγορεῖ τοὺς λογοτέχνες πὼς ἀνακατεύονται στὴν πολιτική! Δικαίωμά της. Μόνο ἂς θυμηθεῖ πὼς ἐχτὸς ἀπ' τὸ «ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη» ὑπάρχει καὶ τὸ «ὅλοι—ὅλοι ἀντάμα κι' ὁ ψωριάρης χώρια». Κι' αὐτὸ πολὺ σύντομα θὰ τὸ θυμηθεῖ.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

(Ἀπὸ τὴ Γενικὴ Διεύθυνση τῆς Ραδιοφωνίας πήραμε καὶ δημοσιεύουμε τὸ παρακάτω γράμμα):

«Σχετικὰ μὲ Χρονικὸ ποὺ δημοσιεύθηκε στὸ φύλλο τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1946 τοῦ περιοδικοῦ σας, ἡ Διεύθυνσις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος Ραδιοφωνίας ἔχει τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσει ὅτι τὸ ἐν λόγῳ Σκέτς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἁρμοδία ὑπηρεσία τοῦ Ἱδρύματος, ἀλλὰ μετεδόθη ἐκ μέρους τῶν ἐκπομπῶν ποὺ ἔχουν διατεθῆ ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸν Σταθμὸν Ἀθηνῶν γιὰ τὴν ψυχαγωγία τῶν Ἐν ὅπλων Στρατιωτικῶν Δυνάμεων.

»Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐκπομπῶν αὐτῶν, δὲν προετοιμάζεται οὔτε ἐλέγχεται ἀπὸ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ἱδρύματός μας».

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ στὴν Κατοχὴ

Η ΟΜΑΔΑ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ

Τοῦ Γιάννη Δ. ΣΚΟΥΡΙΩΤΗ

Ἐκδήλωση ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς τῆς ψυχικῆς ρώμης τοῦ Ἔθνους στὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς, εἶναι καὶ ἡ ἔντονη πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ζωὴ ποὺ τὴν ἔζησε ὄχι ὁ γνωστὸς ἀργόσχολος καὶ ξένος πρὸς τὸ Λαὸ κύκλος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ ἀγωνιστὴς Λαὸς καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πνευματικοὶ ἐργάτες ποὺ ἀγωνίζονταν δίπλα του. Πλῆθος εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ ἀξίζει νὰ τοὺς ἀφιερωθεῖ μιὰ προσεχτικὴ μελέτη. Τὸ σημειωμά μου αὐτὸ θὰ ἤθελε νὰ θυμίσει μιὰ ἀπὸ τὶς πολλές: τὴν κίνηση τῆς «Ὁμάδας τῶν Δημοτικιστῶν Νομικῶν».

Τὴν ἰδέα γιὰ τὴν κίνηση αὐτὴ τὴν ἔρριξε πρῶτος, τὸ Νοέμβρη τοῦ 1942, ὁ φίλος Στέλιος Σπετσάκης, Δικηγόρος, ἀφαρμὴ λαβαίνοντας ἀπὸ τὴν ὑπόθεση Κακριδῆ. Ἡ σκέψη του ἦταν νὰ γίνει μιὰ ἐκδήλωση τῶν προοδευτικῶν δικηγόρων πάνω στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ποὺ μὲ τόση τυμβωρυχία ἀνακινοῦσε τότε ἡ πνευματικὴ ἀντίδραση. Ἡ σκέψη αὐτὴ ἤρθε νὰ ἀνταποκριθεῖ σὲ μιὰ παλαιότερη δική μου ἐπιθυμία: νὰ γίνει μιὰ μελέτη καὶ μιὰ προσπάθεια γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ τῆς δημοτικῆς στὴ Νομικὴν Ἐπιστήμη. Καὶ σὲ μιὰ συνάντηση στὸ ἐντευκτήριο τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, βρεθήκαμε ὁ Σπετσάκης, ὁ Γιάννης Παπαθεοδώρου, ὁ Κώστας Κοντογιαννάκης, ὁ Θανάσης Μπρούλης, κ' ἐγώ — ὅλοι Δικηγόροι — καὶ ἀποφασίσαμε νὰ καλλιεργήσουμε τὴν ἰδέα, δίνοντάς της αὐτὸ τὸ τελευταῖο περιεχόμενο. Ἔτσι δημιουργήθηκε μιὰ συντροφιά, ποὺ τῆς δώσαμε τὸν τίτλο «Ὁμάδα Δημοτικιστῶν Δικηγόρων» καὶ τελικὰ «ΟΜΑΔΑ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ».

Ὁ πρῶτος καιρὸς καταναλώθηκε μὲ τὴ συζήτηση πάνω στὸ συγκεκριμένον τρόπο ποὺ θὰ δούλευε ἡ Ὁμάδα γιὰ νὰ πραγματώσει τὸ σκοπό της. Οἱ ἱδρυτές της ζήτησαν ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τὴ βοήθεια ἑνὸς ἐμπειρου γλωσσολόγου καὶ σὰν τέτοιον διάλεξαν τὸν Μανόλη τὸν Τριανταφυλλίδη, ποὺ δέχτηκε νὰ τὴν βοηθήσει καὶ πραγματικὰ στάθηκε πρόθυμος παραστάτης της. Σὲ ἀρκετὲς συζητήσεις — ὅπου ἔλαβε μέρος ἀογότερα καὶ ὁ Ἀπόστολος Βογιατζῆς — καθορίστηκε ὅτι τὰ πρόσφορα μέσα δράσης θὰ ἦταν τὰ ἀκόλουθα:

α) Νὰ ἀποδοθοῦν στὴ δημοτικὴ νομοθετικὰ κείμενα τῆς καθαρευούσας.

β) Νὰ ἀποδοθοῦν στὴ δημοτικὴ δικαστικὲς ἀποφάσεις.

γ) Νὰ μεταφραστοῦν στὴ δημοτικὴ νομικὰ συγγράμματα ξενόγλωσσα ἢ καὶ δικά μας τῆς καθαρεύουσας.

δ) Νὰ ἀποδοθοῦν στὴ δημοτικὴ οἱ νομικοὶ ὅροι καὶ οἱ νομικὲς ἐκφράσεις καὶ νὰ συνταχτεῖ σχετικὸ λεξικό.

ε) Νὰ ἀποδοθοῦν στὴ δημοτικὴ οἱ γενικότερες ἐπιστημονικὲς ἐκφράσεις ποὺ μεταχειρίζεται ὁ νομικὸς λόγος.

στ) Νὰ συνταχτεῖ δικονομικὸ τυπικὸ στὴ δημοτικὴ (τύποι ἀναγνώσεων, ἀποφάσεων, συμβολαίων κλπ.)

ζ) Νὰ γίνουν πρωτότυπες νομικὲς ἐργασίες στὴ δημοτική.

η) Νὰ γίνει σχετικὴ διαφωτιστικὴ ἀρθρογραφία.

θ) Νὰ ὀργανωθοῦν ὁμιλίες στὴ δημοτικὴ ἐπιστημονικὲς πάνω σὲ νομικὰ θέματα εἴτε διαφωτιστικὲς γιὰ τὴν προσπάθεια.

Οἱ συζητήσεις στὴν ἀρχὴ γίνονταν μόνο ἀνάμεσα στοὺς ἱδρυτές, γιατί, πρὶν ἀναχτηθοῦν περισσότεροι συνεργάτες, ἔγινε ἡ σκέψη νὰ συνταχτεῖ μιὰ Διακήρυξη, ποὺ νὰ ἀνακοινώνει ἐπίσημα τὴν ἵδρυση τῆς Ὁμάδας καὶ τοὺς σκοποὺς της καὶ νὰ κάνει γενικὴ πρόσκληση σὲ ὅσους θέλουν νὰ συνεργαστοῦν. Οἱ δυσκολίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἰδικότερα ἡ ἀπασχόληση μὲ τὸν ἐθνικοαπελευθερωτικὸν ἀγῶνα — ποὺ ὅλοι οἱ ἱδρυτὲς ἦταν στρατιῶτες του — ἔκαμε ὥστε ἡ ἐργασία νὰ προχωρήσει πολὺ ἀργὰ καὶ ἡ Διακήρυξη νὰ εἶναι ἕτοιμη μόλις τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1943. Ἀποφασίσαμε τότε νὰ καλέσουμε μιὰ δημόσια συγκέντρωση δικηγόρων, ὅπου νὰ εἰσηγηθοῦμε τὴν ἵδρυση τῆς Ὁμάδας. Ἡ συγκέντρωση αὐτὴ ἔγινε πράγματι στὶς 29 τοῦ Ἀπρίλη 1943 στὴν αἴθουσα τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου, ποὺ τὴν παραχώρησε προθυμότατα ὁ τόσο ἀγαπητὸς στοὺς δικηγόρους πρόεδρος τότε τοῦ Συλλόγου κ. Ἀναστασόπουλος. Ἔγινε μιὰ εἰσήγηση ἀπὸ μένα, ὅπου τονιζόταν ἡ μεγάλη ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ λύση τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος μὲ τὴν καθιέρωση τῆς δημοικῆς καὶ στὴν ἐπιστήμη — καὶ μάλιστα τὴ νομική, ποὺ μὲ τὴ Νομοθεσία καὶ τὴ Διοίκηση ἐπηρεάζει βασικὰ ὅλη τὴ γλωσσικὴ ἐξέλιξη τοῦ τόπου. Ἀναλύονταν τὰ προβλήματα ποὺ παρουσιάζει τὸ ζήτημα καὶ διαπιστωνόταν ἡ ἀνάγκη νὰ γίνει μιὰ μεθοδικὴ ἐπιστημονικὴ ἐργασία γιὰ νὰ πραγματωθεῖ ἡ λύση του. Στὸ τέλος τονιζόταν ὅτι ἡ συζήτηση, παρ' ὅλες τὶς δοκιμασίες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἦταν ἄκαιρη, γιατί «ἔχουμε τὴ συναίσθηση ἑνὸς βαθύτερου δημιουργικοῦ παλμοῦ ποὺ δονεῖ σήμερα τὴν ἑλληνικὴ ψυχή, προμηνύοντας μιὰ νέα περίλαμπρη ἐποχὴ πνευματικῆς ἀκμῆς καὶ νομίζουμε πὼς ἡ ὁλοκληρωτικὴ λύση τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος εἶναι μιὰ οὐσιαστικὴ καὶ πολύτιμη συμβολὴ στὴν ἀκμὴ αὐτὴ ποὺ μᾶς ἔρχεται». Ἀναλουόθησε συζήτηση ὅπου ἔλαβαν μέρος οἱ καθηγητὲς Πράτσικας, Σβῶλος καὶ Τριανταφυλλόπουλος, ὁ Ἀντεισαγγελέας τοῦ Α. Πάγου Κιουσσόπουλος, ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης καὶ πολλοὶ δικηγόροι, συμφωνόντας ὅλοι μὲ τὴν εἰσήγηση καὶ προσφέροντας τὴ συμβολή τους στὴν προσπάθεια.

Στὸ τέλος ἡ συγκέντρωση ἀνάθεσε στοὺς ἀρχικοὺς ἱδρυτὲς νὰ διαλέξουν καὶ ἄλλα μέλη καὶ νὰ σχηματίσουν μιὰ ταχτικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ νὰ πραγματώσει τοὺς σκοποὺς τῆς Ὁμάδας. Ἔτσι ἡ ἀρχικὴ πρωτοβουλία πῆρε γενικώτερη ἔγκριση καὶ μπόρεσε νὰ τραβήξει μπροστά.

Στὴν Ἐπιτροπὴ ἔλαβαν μέρος, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἱδρυτές, οἱ Δικηγόροι Ἀλησμάκης Πανσέληνος, Ἠλίας Ἠλιοῦ, Ν. Τατσόπουλος, Τέλης Γεωργίου, Ν. Εὐθυμίου, Σ. Καράκαλος καὶ ὁ Πρωτοδίκης Θ. Βλαχόπουλος.

Στὴν ἀρχὴ συζήτησε γενικὰ γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς προσπάθειας καὶ δέχτηκε ὅτι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ περιορισιεῖ ἀποκλειστικὰ στὸ γλωσσολογικὸ μέρος, ἀλλὰ νὰ συνδεθεῖ μὲ κάθε προοδευτικὴ κίνηση ποὺ ἀποβλέπει στὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ Λαοῦ.

Παράλληλα ἐργάστηκε νὰ διατυπώσει μιὰ Διακήρυξη, σύμφωνα μὲ τὶς ἰδέες ποὺ ἀκούστηκαν στὴ συγκέντρωση καὶ πάνω σὲ σχέδιο τοῦ Σβώλου. Ἡ διακήρυξη αὐτή, ὑπογράφτηκε ἀπὸ πολυάριθμους δικηγόρους, καθηγητὲς Πανεπιστημίου καὶ δικαστικοὺς καὶ δημοσιεύτηκε στὸν τῦπο. Ἀλλὰ γιὰ κύριο λόγο καταπιάστηκε μὲ τὴν πρακτικὴ βουλειά, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀπόδοση τῶν νομοθετικῶν κειμένων καὶ διαλέγοντας γιὰ πρῶτο τὸ Νόμο τοῦ Ἑνοικιοστασίου. Ἡ ἀπόδοση τοῦ Ἑνοικιοστασίου στάθηκε ἡ κυρία ἀπασχόληση τῆς ὅλο τὸ διάστημα ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση. Ἡ ἐργασία μπόρεσε νὰ τελειώσει καὶ — τὸ σπουδαιότερο γιὰ ἐκείνη τὴ δύσκολη ἐποχὴ — νὰ τυπωθεῖ καὶ νὰ κυκλοφορήσει τὸν Ἰούνιο τοῦ 1944 («Ὁμάδα Δημοτικιστῶν Νομικῶν: Τὸ Ἑνοικιοστάσιο, Κωδικοποίηση καὶ ἀπόδοση στὴ Δημοτική», Ἐκδοτικὴ Ἑταιρία ὁ Γλάρος, Ἀθήνα 1944).

Ἡ πρώτη αὐτὴ ἐργασία τῆς Ὁμάδας εἶναι ἀξιοπρόσεχτη ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις. Εἶναι πρῶτα-πρῶτα μιὰ ἐργασία συλλογικὴ—πρᾶγμα ὄχι καὶ τόσο συνηθισμένο γιὰ τὸν τόπο μας. Ἐργάστηκαν σ' αὐτὴν ὁμαδικὰ ὅλα σχεδὸν τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς. Εἶναι ὕστερα τὸ πρῶτο σχεδὸν νομοθέτημα ποὺ παρουσιάζεται στὴ γλῶσσα τοῦ Λαοῦ — ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νομοθετήματα τοῦ ΕΑΜ καὶ τῆς ΠΕΕΑ. Ἔτσι οἱ δυσκολίες ἦταν μεγάλες. Χρειαζόταν ὄχι μόνον νὰ δοθεῖ ἕνας γνήσιας τύπος δημοτικῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἔρθει σὲ ἄμεση σύγκρουση μὲ τὶς βαθιὲς γλωσσικὲς συνήθειες ποὺ ἔχει δημιουργήσει ἡ καθαρεύουσα ἀκόμα καὶ στοὺς πιὸ προοδευτικοὺς νομικούς μας. Ἔπρεπε ἀκόμα νὰ ἀκολουθήσει πιστὰ τὸ κείμενο καὶ νὰ μὴ ξεφύγει ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ ὕφος. Ἡ γενικὴ ἐντύπωση τότε ἦταν πὼς πετύχαμε. Ὅπως καὶ γάνε ἡ ἐργασία ἔγινε μὲ κάθε προσοχὴ καὶ εὐσυνειδησία.

Ἡ κίνηση τῆς Ὁμάδας βρῆκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴ καὶ στοὺς νομικοὺς καὶ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Ὅλα τὰ προοδευτικὰ στοιχεῖα τὴν χαιρέτισαν μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἐνίσχυσαν, παρ' ὅλες τὶς δυσκολίες τῶν περιστάσεων. Οἱ σκεπτικιστὲς μόνο τὴν βρῆκαν ἄκαιρη—μὴν καταλαβαίνοντας πόση ξύναιμη ἔκλεινε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ ἐκείνη τὴν ἐποχή, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἀπλώνεται καὶ νὰ δημιουργεῖ σὲ ὅλα τὰ πεδία: νὰ πολεμάει μὲ τὸ ντουφέκι στὸ χέρι καὶ νὰ συζητάει ὅλα της τὰ ζητήματα.

Μεγάλη ἀρθρογραφία ἔγινε γύρω στὴν κίνηση τῆς Ὁμάδας σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ τὰ καλοκαίρι τοῦ 1943 καὶ ἀργότερα τὸ 1944, ὅταν βγῆκε τὸ «Ἑνοικιοστάσιο». Τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἔλαβαν κι' αὐτὰ μέρος μὲ διαφωτιστικὰ ἄρθρα, ὅπως ὁ Γεωργίου, ὁ Καράκαλος, ὁ Σπετσάκης, ὁ Μπρούλης καὶ πάνω στὸ «Ἑνοικιοστάσιο» ὁ Σκουριώτης. Ὁ Σπετσάκης καὶ ὁ Ἠλιοῦ δημοσίεψαν καὶ πρωτότυπη νομικὴ ἐργασία στὴ δημοτικὴ (στὴν «Ἐπιθεώρηση τοῦ Ἐργατικοῦ Δικαίου»). Τὸ πιὸ ἀξιοσημείωτο εἶναι πὼς ἡ «Θέμις», τὸ γνωστὸ ἀραιότερο νομικὸ περιοδικό, δημοσίεψε γιὰ π ρ ώ τ η φ ο ρ ὰ νομικὴ ἐργασία στὴ δημοτικὴ (ἐκτεταμένο σχόλιο σὲ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, τόμος ΝΕ' 1944, σελ. 70—71).

Δὲν ἔλειψε, ἐννοεῖται, καὶ ἡ ἐπίθεση τῆς πνευματικῆς ἀντιδρασκλήρωσης. Οἱ γνωστὲς ἀνοησίες τῶν γλωσσαμυντόρων, οἱ βρισιὲς καὶ οἱ συκοφαντίες, ἔκαμαν τὴν ἐμφάνισή τους. Ἀκόμα καὶ τὸ γερμανόδουλο ραδιόφωνο πέταξε ἐναντίον μας τοὺς φαρμακεροὺς ὑπαινιγμούς του. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ καὶ ἡ συμμετοχὴ στὶς θυσίες τῆς Πατρίδας ποὺ ἔχει νὰ δείξει ἡ Ὁμάδα. Ἕνας ἀπὸ ὅσους ἔλαβαν μέρος στὴν Ἱδρυτικὴ συγκέντρωση — ὁ ἀλησμόνητος Χ ρ �background ι σ τ ο ς Χ ω μ ε ν ί δ η ς, δικηγόρος, πολιτευτὴς καὶ παλαιότερα Γοσμματεὺς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου — κρεμάστηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὴν Πάτρα, στὶς 9—5 1944, πηγαίνοντας σὰν ἀντιπρόσωπος τῆς ΠΕΕΑ στὴν Πελοπόνησο. Ὁ Σπετσάκης πιάστηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ κλείστηκε 7 μῆνες στὸ Χαϊδάρι. Οἱ Γερμανοὶ μάλιστα σφάγισαν καὶ τὸ γραφεῖο τοῦ κ' ἔτσι ἀναγκαστήκαμε νὰ ξαναγράψουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ «Ἑνοικιοστάσιο», γιατί τὄκλεισαν κι' αὐτὸ μέσα! Ὁ Βογιατζῆς καὶ ὁ Εὐθυμίου ἔμειναν μῆνες στοῦ Χατζηκώστα. Ὁ Πανσέληνος δέχτηκε ἐπίδρομὴ στὸ σπίτι του καὶ παραλίγο νὰ πιαστεῖ. Καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅσα γλυτώσαμε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, φυλακιστήκαμε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς "Ἕλληνες!

Ὅλα αὐτὰ ἐπιβράδυναν πολὺ τὴν ἐργασία τῆς Ὁμάδας. Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ τὴν ξαναβάλουμε ἐμπρός. Ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς καὶ εἶναι μιὰ κίνηση πολὺ γόνιμη. Μέσα στὴ γενικὴ προσπάθεια γιὰ τὴν Ἰσορρόπηση καὶ τὴν ἀνασυγκρότηση τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, πρέπει κι' αὐτὴ νὰ πάρει τὴ θέση της.

> Τὸ ἐρχόμενο φύλλο μας θὰ εἶναι ἀφιερωμένο στὴν 125η ἐπέτειο τῆς ἐθνικῆς μας γιορτῆς, μὲ συνεργασίες τῶν πιὸ ἐκλεχτῶν διανοουμένων καὶ λογοτεχνῶν.

Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

(Στὰ 4 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του)

Τῆς Φούλας ΧΑΤΖΙΔΑΚΗ—ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΗ

Ἡ ἀπόσταση ποὺ χωρίζει ἕναν καλλιτέχνη ἀπὸ τὴ μάζα δὲν εἶναι πάντα ὁ καλύτερος δείχτης γιὰ τὰ ἀντιλαϊκά, ἢ τὰ φιλολαϊκά του αἰσθήματα. Ἂν ἦταν ἔτσι, θὰ μπορούσαμε πολὺ εὔκολα—καὶ τυπικὰ ὁλότελα λογικὰ — νὰ βγάλουμε τὸν Παλαμᾶ ἀντιλαϊκὸ καὶ τὴ «μάζα» τῶν Εὐαγγελιακῶν προοδευτική. Γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἀληθινὴ σχέση τοῦ κάθε καλλιτέχνη μὲ τὸ λαό, χρειάζεται νὰ ξέρουμε τὴν ἐποχή του καὶ νὰ μὴν ξεγνοῦμε τοὺς ὅρους της στὴν κρίση μας. Ἐπίσης πρέπει νὰ μελετοῦμε τὴν ἰδιαίτερη εὐκαιρία τοῦ κάθε καλλιτέχνη, πῶς δέχεται τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς του καὶ πῶς ἀντιδρᾶ σ' αὐτὰ ἡ ἰδιοσυγκρασία του.

Τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ περασμένου αἰώνα, καὶ τὰ πρῶτα τουτουνοῦ, ἦταν χρόνια μίζερα γιὰ τὴ μικρούλα Ἑλλάδα. Τὰ παλιὰ χρεωκοπημένα τζάκια μαζὶ μὲ μιὰ ξένη δυναστεία, θοέφανε τὸ λαό της μὲ ἀνεδαφικὰ ὄνειρα, ἐνῶ σύγχρονα τὸν κοατοῦσαν στὸ πιὸ ἀπόλυτο πνευματικὸ σκοτάδι. Ὅμοιος μὲ τὴν ἥττα τοῦ 1897, μαζὶ μὲ τὴν ὑλικὴ χρεωκοπία, τοῦ φέρνει καὶ τὴν ἀπελπισία. Ὅμως ἐξακολουθοῦσε ἡ ψευτιὰ καὶ ἡ δημοκοπία. Εἴτε πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ ἀνάπηροι, εἴτε ἀπὸ ποινηριά. Οἱ πνευματικοὶ ἡγέτες παρόσεναν τὸ λαό τὸν ἀμόσφωτο, τὸν ἀστοιχείωτο τὸν «πάντα προδομένο» μὲ τὶς γίμαιρες τῆς μενάλης Ἰδέας καὶ τὰ κούφια «ἰδανικὰ» τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἀρχαία γλῶσσα, στὸν ἀρχαῖο πολιτισμό. Ὅποιος — γιατὶ πονοῦσε τὸ λαό — σήκωνε κεφάλι καὶ ἔλεγε καμμιὰν ἀλήθεια στὴ λαϊκὴ λαλιά. Ἦταν ἄπατρις, ἄθεος, προδότης καὶ ἔπαιρνε ροῦβλια! Στὴν τέχνη μόλις λίγα χρόνια εἶχαν ἀρχίσει νέες τάσεις. Ἡ ποίηση στὴ δημοτικὴ ἄρχιζε νὰ παρανκωνίζει τὴν Ἀθηναϊκὴ Σχολή. Μὰ δὲν ἦταν μονάχα ζήτημα γλώσσας, ἦταν ζήτημα οὐσίας πρῶτα πρῶτα. Φυσικὸς πρωτοπόρος — ξεπερνοῦσε μπόγια ὁλάκερα τοὺς συνοδοιπόρους του — ἦταν ὁ Παλαμᾶς. Ποὶ πάσκισε ἐπίσης, συνειδητὰ καὶ δραστήρια, νὰ μεταφυτέψει στὴν πατρίδα μας τὰ καινούργια, τὰ ζοντανὰ ρεύματα τῆς Δύσης. Οἱ λίγες τοῦτες ψξεις νιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὴν «κοινὴ γνώμη» ποὺ ὑποδέχτηκε τὰ πρῶτα σονέττα τοῦ Γρυπάρη ὅταν δημοσιεύτηκαν στὴν «Ἑστία» τὸ 1895.

Δὲν τὸν χτύπησαν μόνο οἱ γλωσσαμύντορες. Πρῶτος καὶ καλύτερος ὁ Ἰ. Πολέμης. ποὺ ἔγραφε ὁ ἴδιος στὴ δημοτική. Ἦταν ζήτημα νοοτροπιας καὶ αἰσθητικῆς ἀντίληψης. Ὀγουράφος ἔφερνε καινὰ δαιμόνια. Πολλὲς τοὺ λέξες δὲν τὶς καταλάβαιναν, δὲν ἔνοιωθαν τὴν τεχνοτροπία του, ἦταν σκοτεινός, γιατὶ δὲν ἔγραφε γλῶσσα καθαρεύουσα κοινοτοπίες σὲ ἀργαΐζουσα. Ἡ ἁπλούστερη, καθαρεύουσα, μὰ ἔπαιρνε θέματα καὶ ἰδέες ἀπὸ τὴν Ἱστορία, ἀπὸ τὴ μυθολογία καὶ ἀπλαθε σὲ νέα μορφὴ τραγουδιοῦ μὲ γλῶσσα πλούσια, πρωτότυπη. Ἦταν τόνοι καινούργιοι καὶ φόρμη ἀσυνήθιστη, λέξη τολμηρή. Καὶ δὲν ἦταν μόνο «σκοτεινὸς» ἦταν καὶ ἀνήθικος, ἀφοῦ μᾶς δίνει εἰκόνες ρεαλιστικές. ἀντάξιες τῶν Ἀρχαίων (μὰ οἱ Ἀρχαῖοι δὲ γράφαν «μαλλιαρά»!) καὶ βάζει στὴν ποίηση πράματα! τόσο τολμηρὰ ποὺ κάναν τοὺς καθὼς πρέπει ψευτοδιανοούμενους τῆς ἐποχῆς νὰ κοκκινίζουν... Λίγοι τὰ κατάλαβαν, ἀπὸ τοὺς πρώτους ὁ Παλαμᾶς. ποὺ τὰ ὑπερασπίστηκε μὲ δυὸ μεστὰ ἀπὸ νόημα ἄρθρα στὴν «Ἑστία» («ἡ σαφήνεια καὶ ἡ ἀσάφεια ἐν τῇ τέχνῃ»). Μελέτη ποὺ καὶ σήμερα κάνει ἐντύπωση γιὰ τὴν στοχαστικότητα καὶ τὴν ὀριμότητά της: «... ἀλλ' ὑπάρχουν οἱ θαρρούντως δογματίζοντες ὅτι ἡ ποίησις δὲν πρέπει νὰ πραγματεύεται θέματα μὴ ἁπλᾶ καὶ μὴ ὑποκείμενα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν». Ἔτσι ἡ ποίηση πάει πρὸς τὴ ζωή. Τῆς εἶναι θεμιτὲς ὅλες τῆς ζωῆς οἱ ἐκδηλώσεις. Στὴ γνήσια καὶ ἀστείρευτη τούτη πηγὴ τραβᾶ καὶ ὁ Γρυπάρης. Ποιὸ εἶναι τὸ μήνυμα ποὺ μᾶς φέρνει; Καὶ πῶς μᾶς τὸ δίνει:

Τὸ μήνυμα εἶναι ἀξιόπρεπη ἀπαισιοδοξία. Ἀποτράδηγμα ἀπὸ τὴ γύρω μιζέρια. Ἡ τέχνη λύτρωση, μὲ μιὰν ἀντίληψη ὅμως ἐπηρεασμένη πολὺ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἠρεμία. Κι' εἶναι δοσμένο ἄρτια τὸ μήνυμα αὐτό.

»Ἡ ἐποχὴ ἡ ἰδική μας, μὲ τὶς μιζέριες της, μὲ τὴν ὅλην καχεξίαν ποὺ τὴν ἐχαρακτήριζε, μᾶς εἶχε τόσον ἀπογοητεύσει, ὥστε νὰ μὴν ἔχομεν ἐνδιαφέροντα, οὔτε πολιτικά, οὔτε κοινωνικά, ἀλλὰ νὰ εὑρίσκομεν διέξοδον καὶ λύτρωσιν εἰς μίαν τέχνην ὅπου ἡ φόρμα κυρίως ἐνδιέφερε. Ἐκάμναμεν τέχνην διὰ τὴν τέχνην», λέει ὁ ἴδιος πολὺ χαρακτηριστικά. Μὰ ἂν ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη κάποτε εἶναι διαμαρτυρία γιὰ τὴ γύρω ὁλόπλευρη μιζέρια, ἂν εἶναι ἄρνηση μιᾶς ἀθλιότητας ὡς ἕνα σημεῖο, ἔρχεται ὅρα ποὺ γίνεται ἄρνηση τοῦ ἑαυτοῦ της κι' ὁδηγεῖ. ἢ σὲ μιὰ κοινὴ ὡραιοπάθεια μὲ τελευταῖο της σκαλὶ τὴν ἀπόλυτη κατάπτωση ἢ διάλυση. ἢ φέονε ἱστὴ σιωπή, ὅταν ὑπάρχει βάθος, εἰλικρίνεια καὶ εὐσυνειδησία στὸν καλλιτέχνη. Ὁ Γρυπάρης τὰ εἶχε αὐτά. Ἔτσι, θαρρῶ. ἐξηγιέται τὸ τόσο γρήγορο σταμάτημά του. Ἀπατεώνας τῆς τέχνης. ταχυδαχτυλουργὸς τοῦ στίχου δὲν μποροῦσε νὰ γίνει. Ἂν δὲ μπόρεσε νὰ νικήσει τὸ περιβάλλον του, νὰ συνεχίσει τὸν ἀγώνα του μὲ καινούργιο περιεχόμενο, δὲν ἔγινε ὅμως ποτὲ παλιάτσος τοῦ ξεπεσμοῦ καὶ τῆς στειρότητας. Ἂν δὲν εἶχε τίποτα καινούργιο νὰ πεῖ βὲ ἐπαναλαβε κουραστικὰ τὸν ἑαυτό του.

***

Οἱ «Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες» εἶναι ὅλο. ὅλο τὸ πρωτότυπο ἔργο τοῦ Γρυπάρη, (ἐχτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες κριτικὲς του) ὅμως εἶναι ἔργο ὁλοκληρωμένο καὶ αἰσθητικὰ καὶ οὐσιαστικά. Εἶναι ἔργο παρνασσιακοῦ—τοῦ μόνου, νομίζω, Ἑλληνικὰ παρνασσιακοῦ. Καθὼς τοῦλειπε τὸ «κλίμα» ἐκεῖνο ποὺ γέννησε στὴ Δύση τοὺς παρνασσιακοὺς καὶ καθὼς δὲν ἦταν ποτὲ δουλικὸς μιμητής, μὰ γνήσιος ποιητής. δημιούργησε ἔργο προσωπικό, ὄχι ὅμως καὶ Σχολή. Ὅσες ἐπιδράσεις κι' ἂν μποροῦμε νὰ τοῦ βροῦμε, ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν Leconte de Lisle κι' ἀπὸ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς ἐπιγραμματοποιοὺς (καὶ γενικὰ ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα) κατόρθωσε ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ λέει ὁ ἴδιος κάπου: «...νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς καὶ νὰ παρουσιάσει, κάτι δικό του, ξεχωριστό, προσωπικό...»

***

Ἴσως νὰ μὴν εἶναι τυχαῖο γιὰ τὴν κατοπινή του ἐξέλιξη πῶς ὁ Γρυπάρης καταγινόταν μὲ τὴ ζωγραφικὴ στὰ νειάτα του, ὅπως δηγιέται ὁ ἴδιος. Ἀλήθεια. μάτι ζωγράφου μόνο θὰ μποροῦσε νὰ δώσει τόσο πλαστικὲς εἰκόνες καὶ ζωγράφου μάλιστα! θρεμμένου μὲ τὸ φῶς καὶ τὰ χρώματα τῆς Μεσόγειος. Πουθενὰ μισόφωτο, ὁμίχλη. ὑποβολή. μουσικὸ μίλημα στὴν ψυχή. Κι' ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτή, ὅπως κι' ἀπὸ ἄλλες, εἶναι ὁ ἀντίποδας τοῦ Χατζόπουλου. Εἴτε στὰ ὁλότελα ἀπρόσωπα καὶ μορφικὰ ἄφογα, μά. γιὰ μᾶς, πιὰ ἀρκετὰ κρύα σονέττα, ποδναι καὶ τὰ πιὸ σκοτεινά. εἴτε στὰ πιὸ συγκινημένα ἐντερμέδια, εἴτε στὰ κλονισμένα ὡς τὴν τραγικότητα ἐλεγεῖα, μένει πάντα κλασσικὸς — ἂν μποροῦμε νὰ ποῦμε ἔτσι, χωρὶς νὰ λογαριαστεῖ φιλολογικὸ λάθος. ἀφοῦ μιλᾶμε γιὰ παρνασσιακὸ—τόσο στὴν ἰδιοσυγκρασία, ὅσο καὶ στὴ μορφή. Μικρὰ κωμψοτεγνήματα. Περίγραμμα καθάριο. Ἀρχίζει καὶ τελειώνει κάθε ἰδέα. μαζὶ μὲ τὴ μορφή της στοὺς 14 στίχους τοῦ σονέττου ἢ τοὺς λίγο περισσότερους τοῦ ἐλεγείου (Ροδόπη, τὸ Μελτέμι, τὸ Ἀπόβρογο. Ἐστιάδες. ὁ Κισσὸς κλπ.). Καὶ μέσα στὸ καθένα εἶναι αὐτότελη καὶ ἡ κάθε εἰκόνα.

Θυμᾶσαι δυὸ στίχους κι' ἔχεις μιὰν εἰκόνα ὁλοκληρωμένη.

Δὲν εἶναι φιλόσοφος ποιητὴς ὁ Γρυπάρης. Καμμιὰ ὁμοιότητα μὲ τὸν Παλαμᾶ δὲν ἔχει. Ὅμως, σχεδὸν ὅλα του τὰ ποιήματα, ἐντὸς ἀπὸ λίγαι φυσιολατρικά, ποδναι μόνο μιὰ ὡραιότατες εἰκόνες. ἔχουν μιὰν ἰδέα, μιὰ σκέψη, ὀηχὴ καμμιὰ φορά, τραγικὴ κάποτε μὰ ποτὲς δὲν εἶναι ἄδειο παιχνίδι μὲ τὶς λέξες. Ἡ φρίκη τῶν ἀνέρασταν γερατειῶν τῆς ὡραίας γυναίκας (Ζουγρᾶ, Φλόρα Μιράμπιλις). Τὰ ἰδανικὰ ποὺ ποοσπαθοῦμε νὰ κρατήσουμε μὰ δὲ μᾶς θερμαίνουν πιά, ποὺ ξέρουμε πὼς δὲν θὰ τὰ πραγματοποιήσουμε:

«στὰ σκαλοπάτια σ' ἀκουμπῶ
τῆς ἐκκλησιᾶς — ποὺ δὲ θὰ μπῶ»
δὲ θεν' ἀράξωμε οὔτε βράδυ οὔτε
(αὐγνὴ)
στὴν ὥρια χώρα — ποὺ δὲ
μᾶς προσμένει..

Κι' ὅμως ἡ βεβαιότητα αὐτ

Ἡ Ἑλληνικὴ πεζογραφία

ΝΑΥΤΕΡΓΑΤΕΣ

Τοῦ Κώστα ΣΟΥΚΑ

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο μυθιστόρημα «Παράνομοι»).

Τοίμασα τὰ χαρτιά μου πλάτ στὴν Ἕδρα. Ἕνα χαμηλὸ τραπεζάκι. Πολὺς κόσμος στὴ σημερινὴ συνέλευση. Δὲ χωρούσαμε. Στριμωχτήκαμε ὀρθοὶ καὶ καθιστοί. Οὔτε τόπος γιὰ νὰ μπαίνουν οἱ ἀργοπορημένοι. Ἀνεβήκανε καὶ σὲ κάτι καρέκλες ἐκεῖ κάτω γιὰ νὰ βλέπουν οἱ πιὸ πίσω, οἱ πιὸ κοντοί : «Ἐλᾶτε κι' ἐδῶ στὴν Ἕδρα, τί νὰ κάνουμε». Στριμώχτηκαν πίσω μου. Σπρῶχναν νὰ κάνουν τόπο, ξεχείλισαν καὶ θὰ μ' ἔρριχναν χάμω μὲ τὰ χαρτιά μου.

Τούτη, ἡ συνέλευση ἦταν ἡ τελευταία ποὺ κρατοῦσα πραχτικά, ἐδῶ μέσα. Μόλις ἀρχίσανε οἱ «ἀγορεύσεις» κι' ἀκολούθησε τὸ πρῶτο ἐπεισόδιο ἐξ αἰτίας τοῦ νεαροῦ, αὐτουνοῦ μὲ τὰ κομμένα σύρριζα μαλλιά, Κάτι θέλησε νὰ πεῖ καὶ τοῦ μπῆκε ἀμέσως ἕνας ἄγνωστός μου, μὲ πολλὲς πιτσίλες βλογιᾶς στὸ πρόσωπο.

»Σύντροφοι δὲν εἴμαστε ἐδῶ, διαμαρτυρόταν. Συνάδερφοι εἴμαστε. Νὰ πάει αὐτὰ νὰ τὰ πεῖ στὴ Ναυτεργατικὴ» (ἤτανε τὸ κομμουνιστικὸ σωματεῖο). Ὁ προεδρεύων ὁ Τσάγαλος χτύπησε πολλὲς φορὲς τὸ κουδούνι νὰ ἐπιβάλει τὴν τάξη.

«Καλὴ ἀρχή. Δέκα κομμάτια θὰ γίνουμε δῶ μέσα» ἀνησυχοῦσα ποὺ δὲν ἔφτανε κι' ὁ Μύρωνας.

Στὸ δεύτερο θέμα, γιὰ τοὺς φυματικοὺς φούντωσε ἡ φασαρία. Τὸν ἀντιπρόεδρο ποὺ μιλοῦσε τὸν εἴχανε διακόψει μερικοί, ὁ Μαλέπης, ὁ Μερεπέτης, ὕστερα κι' ὁ Μίχαλος Γόρευε νὰ βρεθεῖ ἕνας τρόπος «νὰ βοηθήσουμε τοὺς φουκαράδες». Τοὺς λυπότανε ποὺ τοὺς ἔβλεπε νὰ λυώνουν στὸ στόκολο γυμνούς, μὲ μιὰ τρυπητὴ φανελίτσα. Ἀνέβαιναν ἱδρωμένοι, ὕστερα πάνω νὰ πάρουν λίγο ἀέρα κι' ἐκεῖ τὴν ἁρπάξαν τὴν πούντα.

Μὲ τὶς ἀντιλογίες τους τράνεψε πιὸ πολὺ ὁ Τσάγαλος καὶ δευτερολόγησε: "Ἤτανε καὶ ποὺ ἀργοῦσε κι' αὐτὸς ὁ Μπελάρας.

—Μαζεύτηκαν, λέει, ἕνα σωρὸ τεμπέληδες. Φορτωθήκανε τὴν ὑγειονομικὴ ἐπιτροπὴ μὲ τὰ μέσα καὶ μὲ τὰ μπιλιετάκια καὶ μᾶς τοὺς ξεφουρνίζει ἀρρώστους—λέει—καὶ φυματικούς.

Κατάλαβε τὴ γκάφα του καὶ μοῦ κάνει ποὺ κρατοῦσα σημειώσεις τὸ λόγο του : «Αὐτὰ δὲ θὰ τὰ γράψεις στὰ πραχτικά. Δὲν εἶναι ἐπίσημα».

—Ὑπάρχουν βέβαια κι' ἀληθινὰ ἄρρωστοι, βέβαια, ἀλλὰ τί νὰ τοὺς κάνουμε: Ἐμεῖς τοὺς ἀρρωστήσαμε καὶ θὰ τοὺς φορτωθοῦμε στὴ ράχη μας; "Αμα τοὺς δώσουμε δανεικὰ κι' ἀγύριστα τί σύνταξη θὰ βροῦνε τὰ κορίτσια μας ;

Εἶχε σουρώσει ὅλος καθὼς μιλοῦσε γιὰ τὰ κορίτσια του. Συλλογίστηκα τὴ μεγαλύτερη, τὴ Βάσω του, ἕνα ξανθό, λυγερὸ κορίτσι τῆς παντρειᾶς. Ἔπαιζε πιάνο καὶ σπούδαζε στὴ γαλλικὴ Ἀκαδημία.

Ἡ συζήτηση μπλέχτηκε μὲ κάποιον τριαντόχρονο ποὺ δὲν ὁποχωροῦσε.

«Ἔχουμε καὶ μηχανικοὺς φυματικοὺς. Αὔριο κι' ἐγὼ κι' ἐσὺ θ' ἀρρωστήσουμε. Καὶ τότε ;»

Κόμπιαζε ντροπαλὸς καὶ κοκκίνησε, παπαρούνα, ποὺ πρωτάκουσε τὴ φωνὴ του μέσα σὲ τόσο κόσμο.

Ξάφνου χτύπησε ἡ πόρτα κ' ἦτανε μιὰ ὁμάδα ἐργάτες. Πέταξαν τῆς Λίζας κάτι προκηρύξεις καὶ χάθηκαν. Οἱ ἀριστεροὶ κατάγγελναν στοὺς μηχανικοὺς τὸν Ἀρσένη καὶ τὸν Τσάγαλο πὼς σαμποτάρουν τὴν ἀνεργία τους καὶ τοὺς φυματικούς: «Μηχανικοί, τέλειωνε ἡ προκήρυξη, μὴν ἀκοῦτε τὸν Τσάγαλο καὶ τὸν Ἀρσένη. Εἶναι βαλτοὶ ἀπ' τὸ Κεφάλαιο νὰ μᾶς διαιρέσουν. Εἶναι προδότες καὶ πουλημένα τομάρια». Μιὰ σφραγίδα κόκκινη μὲ τὸ σφυροδρέπανο κι' ἀπὸ κάτω ὁ τίτλος τῆς ὀργάνωσης «Ναυτεργατικὴ Ἕνωση».

Πολλοὶ ἀγαναχτήσανε μὲ τὶς προκηρύξεις.

«Μᾶς βρίζουν προδότες καὶ πουλημένα τομάρια ἐπειδὴ δὲ θεμε νὰ γίνουμε τὸ ἕνα μὲ τοὺς μπολσεβίκους. Ζητᾶνε νὰ μᾶς παριωύρουνε μὲ τὶς φοβέρες. Τοῦ Ἀρσένη τοῦ παραγγείλανε θὰ τοῦ σπάσουν τὸ κεφάλι ἂν ἀντιδράσει. Χαμήλωσε τὴ φωνή :

«Φῶς φανερὸ πὼς στὴ βρωμοδουλειὰ τούτη εἶναι ἀνακατεμένοι καὶ μηχανικοί. Μοῦ 'ριξε μιὰ λοξὴ ὄπουλη ματιά.

"Ο,τι ἄρχισα ν' ἀπελπίζουμαι πὼς τὸ χάσαμε τὸ ζήτημα δίχως τὸ Μύρωνα, χτύπησε ἡ πόρτα κ' εἶδα τὴν τραγιάσκα του.

Ὁ καιρὸς εἶχε στρώσει καὶ μαζὶ μὲ τὸ μηχανικὸ μπῆκε χαρούμενη ἀπόξω μιὰ ἡλιαχτίδα. Ἐδῶ μέσα στὴν κάμαρη μὲ τὰ στενὰ παραθυράκια, ψηλά, στὸν τοῖχο, μὲ τὸ σουρωτήρι νὰ μπεῖ λίγος ἥλιος.

Δὲν εἶχε καλοκαθήσει ἀντίκρυ στὴν Ἕδρα καὶ ἰπιάστηκε μὲ τὸν Τσάγαλο ἐξ αἰτίας τὶς προκηρύξεις. Τοῦ τὶς ἔδειξε χωρὶς νὰ ἐπαναλάβει τὶς ὑποψίες του. "Αλλὰ τἄβαλε μὲ τοὺς θερμαστὲς καὶ τοὺς καροβουναρέους «ὅλους τοὺς τεμπέληδες ποὺ μαζώχτηκαν στὴ «Ναυτεργατικὴ» καὶ γυρεύουν φασαρίες κι' ἐπαναστάσεις».

Τὸν ἀντίσκοψε, ξεγλυστρώντας στὴ μηχανὴ ποὺ τοῦστηνε:

—"Ολοι ἐργάτες εἴμαστε, τί μηχανικοὶ κι' ἄλλο εἴμαστε οἱ μηστόκολο ποὺ λυώνουμε μαζί τους στὶς φωτιές, ἄλλο εἴμαστε οἱ μηχανικοὶ κι' ἄλλο τὰ κατώτερα πληρώματα; Καὶ στὴν ἐκμεταλλεψη τοῦ ἐφοπλιστῆ; Καὶ στὴν πείνα; Στὴν ἀναδουλειὰ καὶ στὴν ἀρρωστεια ;

Ἡ φωνή του γέμισε τὴν κάμαρη βραχνὴ καὶ συγκινημένη.

—Ἐδῶ ξεσηκωθήκανε ὅλα τὰ σωματεῖα καὶ τοιμάζουνε γενικὲς συγκεντρώσεις ἐνάντια στὸ Κράτος καὶ στὸ Κεφάλαιο, καὶ σὰ μᾶς λὲς νὰ γυρίσουμε τὴν πλάτη στὰ κατώτερα πληρώματα ; Καὶ δίχως τὰ πληρώματα ποὺ 'ναι μαχητικὰ ἐμεῖς κι' οἱ καπετανέοι θὰ παλέψουμε; Οἱ πλοίαρχοι πού 'ναι ὄργανα, οἱ περισσότεροι, τοῦ ἐφοπλιστῆ; Ἡ ἐμεῖς οἱ μηχανικοί; Μᾶς ξέρεις ἀντιπρόεδρε, φασίνες εἴμαστε δίχως τὸ θερμαστὴ καὶ τὸ ναύτη.

Θέλησε νὰ προχωρήσει στὶς προτάσεις : Προτείνω νὰ ἐκλέξουμε ἐπιτροπὴ δράσης γιὰ νὰ βοηθήσει τὴ Διοίκηση. Ζητᾶμε ἐπιδόματα. Ζητᾶμε ψωμὶ καὶ φάρμακα γιὰ τοὺς ἀρρώστους. Τὸ σύνθημά μας «ψωμὶ καὶ φάρμακα».

Δὲν τὸν ἄφινε νὰ προχωρήσει ὁ ἀντιπρόεδρος. Χτύπησε τὸ κουδούνι.

«Δὲν ἔχουμε τέτοιο θέμα» ἐπίμενε.

Ἀπάνω σ' αὐτὰ χτύπησαν πολλὲς φορὲς τὴν πόρτα. Γινότανε μεγάλο κακὸ ἔξω. Κόσμος πολύς. Ἐργάτες μὲ φόρμες, μὲ μπερέδες καὶ τραγιάσκες. Μαζί τους καὶ κάτι γυναῖκες. Μιὰ χαιρετοῦσε τὸ πλῆθος ἀγκώνοντας ψηλὰ τὴ γροθιά της. Ξάφνου τραβάει παθιασμένη τὴ μπόλια της, καὶ τὴν κρεμάει μαύρη σημαία σ'ἕνα κοντάρι.

Περάσανε μέσα πεντέξη. Μαζί τους ἤτανε κι' ὁ ἁμαξᾶς ὁ Καραβᾶς.

Τί γύρευε δῶ μέσα μὲ τοὺς ναυτεργάτες ;

«Εἶναι μιὰ ἐπιτροπὴ φυματικῶν, εἶπε ὁ Μύρωνας, ἀλλὰ ὁ Τσάγαλος δὲν τὸν ἄφισε νὰ τελειώσει κι' ἔχασε τὰ λογικά του καθὼς ἀναγνώρισε μερικοὺς τῆς «Ναυτεργατικῆς».

«Τί μοῦ τοὺς κουβάλησες δῶ μέσα; χτυποῦσε, ἀφρίζοντας τὸ κουδούνι στὴν Ἕδρα πάνω, Στό'πα, κόκκινο δὲ θὰ τὸ κάνεις τὸ σωματεῖο».

Πιαστήκανε :

—Δὲ μπορεῖς ν' ἀρνηθεῖς στοὺς ἀρρώστους νὰ μιλήσουν στὴ συνέλευση γιὰ τὰ αἰτήματά τους, κι' ἔδειξε στὰ χέρια του τὸ πιὸ γέρου ἕνα ἔγγραφο.

—Ὁρίστε, ἂς τ' ἀφίσουν τὸ ἔγγραφο κι' ἂς πηγαίνουν, κι' ἁπλωσε τὸ χέρι του νὰ τὸ πάρει.

—Διάβασέ το, τοῦ φώναξε ὁ Βαρλᾶς. Κι' ἄλλοι τὸ ἴδιο: Διάβασέ το.

Τότε πῆρε θάρρος ὁ γέρος καὶ προχώρησε δυὸ βήματα ἀπ' τὴν Ἕδρα. "Εβγαλε μὲ σεβασμὸ τὴν τραγιάσκα του. Τὸ ντοκερὶ ποὺ φοροῦσε ὅλο λαδιὲς καὶ τσένερα. Γεμᾶτο τὸ πρόσωπό του τρίχες ψαρὲς καὶ φτάνανε ὥς τὰ νεροῦλα του μάτια. "Ολο καπνίλες καὶ χνῶτα τῆς πείνας ποὺ ἀνοιξε, ἐκεῖ πάνω ἀπ' τὸ τραπέζι μου τὸ στόμα του νὰ μιλήσει.

«Κύρ' πρόεδρε ἀπ' τὰ χέρια σου κρεμόμαστε. Ἀρρωστήσαμε. "Εχω μιὰ στάνη παιδιά» εἶπε καὶ κατῶς μπερδεύτηκε ξαναφόρεσε τὸ σκοῦφο του.

«"Ασε τὶς κλάψες, δὲν ἤρθαμε νὰ ζητιανέψουμε», τὸν τραβάει πίσω ἕνας ἄλλος. Τὸν ἔσπρωξε καὶ προχώρησε ντρέτα, χωρὶς νὰ βγάλει, τοῦτος, τὴν τραγιάσκα του. Τὸν ἔπιασε καὶ τὸν τραβοῦσε πίσω ὁ ἁμαξᾶς.

—"Ασε, τόνε σκούντησε μὲ τοὺς ἀγκῶνες μὲ θυμό, κι' ἔσυρε μιὰ παθιασμένη βραχνὴ φωνὴ στοὺς μηχανικούς : Σύντροφοι τὸ Κεφάλαιο μᾶς ξεξούμισε. Τώρα ποὺ σὲ μᾶς χρειάζεται μᾶς πετάει στὸ δρόμο.

Πρόσεξα τὰ μάτια του, τἄκαιγε ὁ πυρετός. Μεγάλο τὸ καρδι τρεμόπαιξε στὸ λαιμό του : «Δέ ζητᾶμε ἐλεημοσύνη. "Ηρθαμε νὰ σᾶς ποῦμε νὰ μᾶς βοηθήσετε. Εἶσαστε ἀδέρφια καὶ ξέρετε τὴν ἐκμετάλλεψη τοῦ ἐφοπλιστῆ στὶς παλιοκουρέλες του. Πρέπει νὰ ἑνωθοῦμε καὶ νὰ πᾶμε ὅλοι μαζὶ ν' ἀπαιτήσουμε τὸ δίκιο μας, θέλησε νὰ πεῖ ἀκόμα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τελειώσει.

Τὸν λυπήθηκα ποὺ πολεμοῦσε καὶ βασανιζότανε νὰ ξακολουθήσει καὶ δὲν τὸν ἄφινε ὁ βήχας.

«"Ακουσε δῶ, τὸν πρόλαβε ὁ Τσάγαλος. Τὰ ξέρουμε ὅλα ποὺ θὰ μᾶς πεῖς. Ἐδῶ ἔχουμε συιέλευση καὶ ζητήματα νὰ τελειώσουμε. Τὰ ξέρουμε. Τὰ γράφουνε καὶ τὰ χαρτιά σας», τοῦδειξε τὶς προκηρύξεις ἕνα μάτσο, ποὺ τὶς εἶχε μαζώξει στὴν Ἕδρα.

Τότε γίνηκε κάτι ἀναπάντεχο. Καθὼς τὸν καλοκοίταξε ὁ θερμαστής, τόνε γνώρισε.

—Βρέ, κάνει καὶ γούρλωσε τὰ μάτια του. Ἐσὺ δὲν εἶσαι ὁ Τσάγαλος; Ὁ Τσάγαλος! Ἐσὺ δὲ μ' ἔδιωξες ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο καὶ πῆρες τὸ Γιωργούλη καὶ τοὺς ἄλλους ἀπεργοσπάστες;

"Ηταν κάποιο παλιὸ περισταλτικὸ καὶ τοῦ 'ρθε τώρα στὸ νοῦ του.

Μουρμουρητὰ ἀκουστήκανε ὁλόγυρα.

Πετιέται ὁ θερμαστὴς μανιασμένος:

«Συντρόφοι μηχανικοί τὸν βλέπετε. Νὰ ποιοὶ σᾶς προπαγανδίζουν νὰ μὴ μᾶς βοηθήσετε. Κοιτάχτε, κοιτάχτε, καὶ πολεμοῦσε νὰ βγάλει ἕνα μάτσο χαρτιά, τὶς τσαλακωμένες προκηρύξεις, ἀπ' τὴν τσέπη του. Τὸ γράφουν καὶ τὰ χαρτιά. Ἐδῶ τὸ γράφουν, ἔδειχνε τὶς προκηρύξεις. Ὁ Τσάγαλος, λέει εἶναι βαλτὸς ἀπ' τοὺς ἐφοπλιστές. Εἶναι πουλημένο τομάρι».

Πέτηκε τότε μεγάλο κακό.

Σηκώθηκαν πολλοὶ μηχανικοὶ νὰ τὸν βγάλουνε ἔξω. Ὁ Μίχαλος ἐσπρωχνε τὸν ἄρρωστο ποὺ ἀντιστεκόταν. Ὁ ἀντιπρόεδρος πῆγε δυὸ βήματα πίσω στὸ τηλέφωνο κι' ἁφριζε πιάνοντας δέκα φορὲς τ' ἀκουστικό. Ἡ ἀστυνομία «ἐργαζόταν» καὶ δὲν μπόρεσε νὰ συνεννοηθεῖ.

Ὁ Μύρωνας μέσα στὸ πανδαιμόνιο σήκωσε τὰ χέρια νὰ τὸν ἀκούσουν.

Ὁ Τσάγαλος ξέσπασε στὸ γέρο, τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ τὸν παρακαλοῦσε δένοντας στὰ δυὸ τὶς παλάμες του : «Νὰ πᾶς στοὺς ἐφοπλιστές. Νὰ πᾶς σ' αὐτοὺς νὰ σὲ κάνουν καλά».

Τότε βόγκηξε ὁ νέος θερμαστὴς ἀνεβασμένος πάνω σὲ μιὰ καρέκλα:

— Τὸν ἀκοῦτε μηχανικοί ; Μᾶς στέλνει στοὺς ἐφοπλιστές. Εἶναι βαλτὸς ἀπ' τὸ Κεφάλαιο νὰ μᾶς διαιρέσει θερμαστάδες καὶ μηχανικούς, ἔκανε νὰ πεῖ ἀλλὰ τὸν πῆρε πάλι ὁ βήχας κι' ἔφτυσε στὸ μαντήλι του. Μόλις ἔφτυσε χλώμιασε κι' ἀπόμεινε βουβὸς ἐκεῖ πάνω. Μὲ τὰ μάτια στὸ μαντήλι.

«Παναγία μου αἷμα! . . . Αἷμα, ξεφώνισε ἡ Λίζα πλάϊ στὴν καρέκλα.

«Καλὲ πιάστε τὸ παιδὶ λιγοθύμησε». Κι' ἄπλωσε τὰ χέρια της νὰ τὸν κρατήσει ποὺ θἄπεφτε. Τὸν κράτησαν, πολλοὶ εἴχαμε σκύψει ἀπάνω του καὶ τοῦ κάναμε ἀέρα' «νερό, νερό» ζητοῦσε τῆς Λίζας ὁ Μιχαλος.

«Κάπου νὰ τὸν πάμε» φώναζε ἡ Λίζα. Εἶναι πολὺ ἄρρωστος.

«Νὰ ἡ ἀπολαυή μας. Τὰ καζάντια μας», μουρμούρισε μέσα στὰ δόντια του ὁ Μύρωνας.

Ὁ ἁμαξᾶς πῆρε ἕνα ποτήρι νερὸ ἀπ' τὰ χέρια τῆς Λίζας καὶ τὸν βοήθησε νὰ πιεῖ δυὸ στάλες.

Πρόσεξα τὰ χαραχτηριστικὰ τῆς ὄψεως τοῦ ἁμαξᾶ, στ' ἀκίνητο πρόσωπο τοῦ ἄρρωστου. Καὶ τότε κατάλαβα πὼς ἤτανε κι' αὐτὸς Καραβᾶς, μικρότερος ἀδερφός του.

«Δὲν ἔχει κανένα φαρμακεῖο ἐδῶ κοντά;» Ρωτοῦσε ὁ ἁμαξᾶς, παραλοίσμένος. Καὶ καθὼς εἶδε πὼς ὁ Γιακουμῆς, εἶχε ἀνοιξει τὰ μάτια του τόνε μάλωνε: Στὰ λέω νὰ μὴ μιλᾶς. Δὲ μ' ἀκούει. "Ολο πάρλα ὁ διάολος.

Τώρα εἶχε ἀνοιξει τὰ μάτια του καὶ τὰ γύριζε σὲ μᾶς μ' ἀπορία.

—"Εδῶ κοντὰ εἶν' ἕνα φαρμακεῖο. Δεξιὰ καθὼς βγαίνουμε, λέει ἡ Λίζα καὶ βοηθοῦσε μὲ τὸ Μίχαλο καὶ τὸν Παρασκευᾶ.

Πιάσαμε ἀπ' τὶς μασχάλες καὶ τὸν κρατούσαμε νὰ περπατάει.

«Ὁ φουκαριάρης» ἄκουσα κάτι μηχανικοὺς καὶ παραμέρισαν νὰ περάσει. Φτάσαμε στὴν πόρτα κι' ἐκεῖ ποὺ πῆγαν ὅλα νὰ διορθωθοῦν ξανάρχεται στὸν ἑαυτό του ὁ ἄρρωστος.

«"Αφιστε με» «Ἀφίστε με» τραβιέται καὶ λευτερώνει τόνα του χέρι, «Ἀδέρφια» γύρεψε νὰ λευτερώσει καὶ τ' ἄλλο του χέρι. «Μᾶς σκοτώσανε ἀδέρφια. Μᾶς σκοτώσανε οἱ φονιάδες» κι' ἔψαχνε μὲ τὰ μάτια του στὴν αἴθουσα ποὺ ἤτανε ὁ Τσάγαλος.

Τὸν πήρανε τὰ κλάματα ποὔθελε νὰ χυμήξει κι' ἔσφιγγε τὶς γροθιές του καὶ δὲν εἶχε τὴ δύναμη.

—"Απάνω του ! βόγκηξε μὲ λειψὴ φωνή. Ἀπάνω στοὺς λακέδες τοῦ Ἀλιφραγκῆ κι' ἔδειχνε τὸν ἀντιπρόεδρο (Στὸ βατόρι τοῦ Ἀλιφραγκῆ εἶχ' ἀρρωστήσει).

Δὲν εἶχε ἄλλες δυνάμεις καὶ κατάπεσε στὰ χέρια τοῦ ἀδερφοῦ του. Τὸν πῆραν ἔξω γιὰ τὸ φαρμακεῖο. «Μὴν τὸν ξεσυνερίζεσαι, λέγανε, στὸν Τσάγαλο, γύρω του. "Αρρωστος εἶναι».

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μπελάρα κοντὰ τὸ μεσημέρι χειροτέρεψε τὰ πράγματα. Φούντωσαν τὰ πνεύματα κι' ἀπὸ πρὶν ἐρεθισμένα.

Αὐτὸς ἤτανε ἕνας σαραντάρης, ἀπόταχτος πλωτάρχης, ποὺ τόνε στρατολόγησε βαρὺ του πυροβολικὸ ὁ ἐφοπλιστὴς Ἀλιφραγκῆς.

Τοῦχε ναυτολογήσει κάπου τρία χρόνια τὸ ναυτικό του φυλλάδιο στὸ φορτηγό του «Ἀνίκα Φολεροῦ (τῆς πεθερᾶς του τ' ὀνομα) κι' ὁ Μπελάρας γρήγορα πῆρε ξεχωριστὴ θέση στὸ συμβούλιο τῶν πλοιάρχων. Ἐδῶ μέσα τὸν εἶδα μὲ τὴ γερή, στιβαρὴ κορμοστασιά του, σὰν ἀθλητής.

Καλοδεμένος καὶ μιὰ φωνὴ ποὺ σ' ἐπηρέαζε καὶ σοῦ ἐπιβαλότανε. "Ητανε καλὸς δημαγωγὸς κι εἶχε καὶ μιὰ ὑπόθεση στὰ χέρια του, πολὺ δύσκολη γιὰ τοὺς ἀριστερούς.

Προσπάθησε ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ νὰ τυλίξει τὸ Μύρωνα ποὺ μίλαγε στὸ τρίτο καὶ τελευταῖο θέμα: «Συζήτησις καὶ λῆψις ἀποφάσεων εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀνεργίας».

Ἐμοιαζε μιὰ ζαχαρένια ψυχὴ ὅταν τὸν κυκλωνε καὶ τὸν ρωτοῦσε:

— Θέλω νὰ μάθω τί ἐννοεῖ ὁ συνάδερφος, νὰ συμπληρωσουμε τὴ συνοεση.

Ὁ Μύρωνας εἶχε γυρέψει κινητοποίηση ὅλων των ναυτεργατῶν, νὰ ἐκλεξει ἡ συνέλευση ἐπιτροπὴ ὁράσης, ποὺ θὰ βοηθοῦσε τὴ Διοίκηση στὸν ἀγῶνα, ἐπιδόματα ἀπ' τὸ Κράτος στοὺς ἀνέργους, φορολογία τοῦ Ναυτικοῦ Κεφαλαιου γιὰ νὰ λειτουργήσει ταμειο ἀνεργίας. Στὸ τέλος εἶχε ζητήσει: ἀποστολὲς ἀνέργων στὴν Ἀμβέρσα, στὸ Ρόττερνταμ καὶ σὲ Ἀγγλικὰ λιμάνια ὅπου προσεγγίζανε τὰ λίγα ἐργαζόμενα φορτηγά μας γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὴ σύνθεση. Τὴν ὑπάρχουσα σύνθεση γύρεψε ν' αὐξηθεῖ μ' ἕνα δυὸ μηχανικοὺς κι' ἀνάλογους ἄλλους ναυτεργάτες στὸ κάθε βαπόρι.

Ὁ Μπελάρας χαμογελοῦσε κι' ἔπαιζε μὲ μιὰ ἐφημερίδα στὰ χέρια του.

Τὴ δίπλωνε στὰ δυό, στὰ τέσσερα, πάλι τὴν ξεδίπλωνε. Ξάφνου τὴν πετάει καὶ στυλώνεται ἀντίκρυ στὸ Μύρωνα.

—"Ηθελα νὰ ρωτήσω τὸ συνάδερφο ἂν ξέρει τὸ νόμο τῆς σύνθεσης καὶ πῶς ἐννοεῖ τὴν τροποποίησή του.

— Δὲ ζήτησα τροποποίηση, συμπλήρωση ζητάω τοῦ ἀπάντησε ἐκεῖνος θυμωμένος.

— Συμπλήρωση ; Καὶ μὲ ποιὲς βάσεις;

— Μὲ τὴ βάση ποῦχει σήμερα. Νὰ προστεθοῦν κι' ἄλλοι ναυτεργάτες σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάζονται. Νὰ σημπληρωθεῖ μὲ νέους, ἀνέργους ποὺ θὰ φύγουν ἀποστολή, στὰ λιμάνια τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Γέλασε ὁ Μπελάρας μ' ἕνα νευρικὸ γέλιο!

—Μιλᾶτε σοβαρὰ τοῦ λέει, ζαρώνοντας τὰ φρύδια του, ἡ πουλᾶτε δῶ μέσα φτηνὴ δημαγωγία.

Τινάχτηκε ὁ Μύρωνας καὶ τόνε κοίταξε μὲ σκοτεινὸ θλέμμα.

Ἡ συνέλευση εἶχε σφίξει τὴν ἀνάσα στὴ μονομαχία.

—Ξέρετε πὼς τὸ ναυτικὸ κεφάλαιο ἀδυνατεῖ νὰ συντηρήσει καὶ τὴ σημερινὴ σύνθεση; Ξέρετε πὼς τὰ 80% τῆς φορτηγοῦ μας ναυτιλίας βρίσκεται σὲ παροπλισμό; Γι' αὐτὸ σᾶς ρωτάω συνάδερφε κι' ἐπιμένω στὴν ἐρώτησή μου γιὰ τὴ σύνθεση. Ἀπ' τὴν ἀπάντησή σας κι' ἀπ' τὴν ἀπόφασή σας θὰ κρίνω ἂν θὰ κάνουμε χωριὸ οἱ ἀξιωματικοὶ ἢ θὰ χωρίσουμε τοὺς δρόμους μας μηχανικοὶ κι' ἐμεῖς.

Σὲ τοῦτα νόμισε πὼς ξεγλίστρησε ὁ Μύρωνας κι' ἀπάντησε πὼς κι ἡ δική του πρόθεση εἶναι «νὰ κάνουμε χωριὸ» ὅλοι οἱ ναυτεργάτες γιατὶ μᾶς τσάκισε ἡ ἀναδουλειὰ κι ἡ πείνα καὶ πρέπει ὅλοι οἱ ἐργάτες νὰ ἑνωθοῦμε γιὰ νὰ πολεμήσουμε τὸν κοινὸν ἐχθρό. τὸ Κράτος καὶ τὸ Κεφάλαιο.

Ξάφνου ὁ Μπελάρας ἄλλαξε τρόπο. Εἶδα τὸ μέτωπό του. Γέμισε ζάρες καὶ τὰ πυκνὰ του φρύδια ζαρώνοντας κρύψανε, μιὰ στιγμὴ τὰ μάτια του.

—Τὸ λόγο κύριε πρόεδρε, φωνάζει καὶ πάει ἀπάνω στὸ θῆμα.

—Ὁ συνάδερφος μίλησε γιὰ τὴ σύνθεση, ἄρχισε. Γιὰ τὴ σύνθεση θὰ σᾶς μιλήσω κι' ἐγώ. Ἡ σύνθεση ὅπως ἔχει κι' εὑρίσκεται ἐπιτρέπει στοὺς ἀραπάδες καὶ στοὺς κούληδες, ἐπιτρέπει στοὺς ξένους νὰ ναυτολογοῦνται στά

(Συνέχεια στὴ σελίδα 69)

ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 57)

καθένας δουλεύει γιὰ δικό του λογαριασμό. Οἱ ἀγγλικὲς δυνάμεις κατοχῆς, τὰ γενικὰ ἐπιτελεῖα τῶν πολεμικῶν δυνάμεων καὶ τὸ ἐθνικὸν ἵδρυμα ραδιοφωνίας ἢ μ' ἄλλα λόγια ἡ «ἐκάστοτε» κυβέρνηση.

Ἀφιώντας τοὺς δυὸ πρώτους θὰ μιλήσουμε γιὰ τὸν τελευταῖο μιᾶς κι' ἀφορμὴ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ στάθηκε τὸ γράμμα ποὺ δημοσιεύουμε σ' ἄλλην στήλη καὶ ποὺ μ' αὐτὸ ἡ «Γενικὴ Διεύθυνση» ζητάει νὰ διαχωρίσει τὶς εὐθῦνες της χωρὶς νὰ κρύψουμε καὶ τὸ χαμόγελο ποὺ μᾶς ἔρχεται μαζὶ μὲ τὴν ἀπορία γιὰ τὸ πῶς μπορεῖ μιὰ γενικὴ διεύθυνση νὰ μὴν ἔχει τὸν ἔλεγχο τῶν ἐκπομπῶν της.

Ἡ «Γενικὴ Διεύθυνσις τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱδρύματος Ραδιοφωνίας» ἔχει λοιπὸν στὴ διάθεσή της ὁρισμένες ὧρες, αὐτὲς τέλος πάντων ποὺ τῆς ἐπιτρέπουν νὰ ἔχει, οἱ ὁποιοι πραγματικὰ διευθύνουν καὶ τὶς μεταχειρίζεται ὑπεύθυνα καὶ μὲ συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεων της σ' ἕνα κοινὸ ποὺ στὸ μεγάλο του σύνολο εἶναι ἀδιάφορο κι' ἀγνό.

Πῶς τὶς μεταχειρίζεται αὐτὲς τὶς ὧρες; Λένε πὼς ἡ καλὴ μέρα φαίνεται ἀπὸ τὸ πωΐ. Ἀλλὰ τί ραδιοφωνικὴ μέρα μπορεῖ νὰ προμηνύνε, θὰ τὸ ξαναποῦμε πάλι, οἱ κραυγαλέες ὀργήστρες τῶν ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν καφὲ ἀμάν ; Ὁ Ἕλληνας ποὺ ἀνοίγει τὸ πωΐ τὸ ραδιόφωνό του νομίζουμε πὼς πολὺ λίγο ἐνδιαφέρεται ἂν κάποιος βραχνὸς τραγουδιστὴς προφέρει τὶς ποτάτες «ποτέντος» κι' ἡ καλή του «ποτάτος» καὶ διαφωνεῖ μαζὶ της γιατὶ τοῦ ἀρέσουν οἱ «ποιέντος» κι' ἐκεινῆς οἱ «τομάτος». "Οσο κι' ἂν αὐτὰ φαίνονται ἀπίθανα, τερατικά, ὡστόσο εἶναι ἡ καθημερινὴ μουσικὴ ποὺ προσφέρεται στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ κ' ἐπαναλαμβάνεται μῆνες καὶ μῆνες τώρα κάθε πωΐ. Ἡ μεσημεριάτικη ἐκπομπὴ συνεγίζεται ἴδια. Τὸ ἀπόγευμα ἡ «Γενικὴ Διεύθυνση» δὲν ἔχει τὸν ἔλεγχο τῶν ἐκπομπῶν της παρὰ τὸν ξαναπαίρνει τὸ βράδυ γιὰ νὰ συνεγίσει τὶς 5 στὶς 7 φορὲς μὲ μουσικὴ χοροῦ μιὰν ἐπανάληψη δηλαδὴ τῶν πρωϊνῶν κραυγῶν, ἢ τὶς 2 στὶς 7 μὲ κλασσικὴ μουσικὴ ἀμφίβολης ποιότητας.

Οἱ ἐκπομπὲς τοῦ τοπικοῦ σταθμοῦ Ἀθηνῶν δὲ διαφέρουν σημαντικὰ μόνο ποὺ καουκεύονται μὲ λίγη λαϊκὴ μοδσικὴ μὲ κανάδες στὴ γλῶσσα τοῦ Μιστριώτη «τὴν εἶδον, τὴν ἠράσθην» ἢ μὲ σκέτες ὅπως ἐκεῖνο τοῦ «τσιφούτη» ποὺ ἀνερωτιέσαι μήπως στοὺς θαλάμους τῶν ἐκπομπῶν ξεγάστηκε κανένα κλιμάκιο τῶν "Ες-"Ες, γιατὶ ὅσο ξέρουμε ὁ Ρόζεμπεργκ ὁ μεγάλος διώχτης τῶν ἑβραίων πιάστηκε καὶ δικάζεται στὴ Νυρεμβέρνη. Γιὰ τὴν προχειρότητα καὶ τὴν ἀκαταστασία τῆς γλώσσας προτιμᾶμε νὰ μὴ μιλήσουμε, παρὰ θὰ θυμίσουμε μόνο τὸ περίφημο ἐκεῖνο «τοῦ ἀτμοπλοίου ἀναχωρήσαντος δι' ἄλλου ταχυτέρου μέσου».

Στὴ ζωὴ ἀνοίγονται πάντα δυὸ δρόμοι. Ὁ σκληρὸς δρόμος τῆς πάλης γιὰ τὴν κατάχτηση τοῦ ἰδανικοῦ κι' ὁ εὔκολος δρόμος τοῦ συμβιβασμοῦ. Δὲ ζητ

ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΣ

ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἀνέκδοτη μετάφραση ΙΩΑΝΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ—ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ 1817

(Στὸ περασμένο μας φύλλο δημοσιεύσαμε ἕνα ἀνέκδοτο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν πρωτότυπη μελέτη τοῦ Ἰωάννου Οἰκονόμου-Λογιωτάτου. Σήμερα δημοσιεύουμε ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη μετάφρασή του τῆς Ἀληθινῆς Ἱστορίας τοῦ Λουκιανοῦ ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ κ. Μ. Παπαϊωάννου. Πιστεύομε πὼς οἱ ἀναγνῶστες μας θὰ μείνουν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸ ὁλόδροσο αὐτὸ κομμάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νἆχε γραφτεῖ καὶ σήμερα).

ΤΟ ΦΕΓΓΑΡΙ

...Ὕστερα ἀπὸ ἑπτὰ ἡμερόνυκτα βλέπομεν εἰς τὸν ἀέραν μίαν μεγάλην γῆν, ὡσὰν ἕνα λαμπρότατον, καὶ στρογγυλὸν νησί, πηγαίνοντες λοιπὸν σιμά του, καὶ ἀράζοντες ἐξεμβαρκαριστήκαμεν, καὶ περιεργαζόμενοι τὸν τοπον του, τὸν εὑρίσκαμεν κατοικημένον, καὶ ὠργωμένον. Τὴν ἡμέραν ὡστόσον δὲν ἐβλέπαμεν αὐτοῦθε ἄλλο τίποτες, ἀλλὰ νυκτώνοντας, ἐβλέπαμεν σιμὰ καὶ ἄλλα νησιά, καμπόσα μεγαλήτερα καὶ καμπόσα μικρότερα, καὶ ἀπαράλλακτα εἰς τὸ χρῶμα μὲ φωτιάν. Ἐβλέπαμεν κατω καὶ ἄλλη μίαν γῆν μὲ πολιτείαις, ποτάμια, θάλασσαις, λόγγους, καὶ βουνά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐσυμπεραίναμεν, ὅτι αὐτὴ ἡ γῆ νὰ ἦτον ἡ ἐδική μας.

Θέλοντες ὅμως νὰ πηγαίνωμεν καὶ παραμέσα εἰς τὸ νησί, ἐσυναπαντήσαμεν τὰ Ἀλογόρνεά των, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπίασαν. Αὐτὰ εἶναι ἄνδρες καβάλα εἰς μεγάλα, καὶ τρικέφαλα σχεδὸν ὄρνεα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται ὡσὰν ἄλογα. Τὸ δὲ μέγεθός των ἠμπορεῖ τινὰς νὰ τὸ καταλάβῃ ἀπὸ τὰ πτερά των, ἐπειδὴ τὸ κάθε ἕνα εἶναι μεγαλύτερον, καὶ χονδρότερον ἀπὸ τὸ κατάρτι ἑνὸς καραβίου.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ Ἀλογόρνεα ἔχουν βασιλικὴν προσταγὴν νὰ πετοῦν τριγύρω εἰς ἐκεῖνο τὸ νησί, καὶ ὅποιον ξένον ἤθελεν εὕρουν, νὰ τὸν πιάνουν. καὶ νὰ τὸν πηγαίνουν εἰς τὸν βασιλέα· ἔτζι μᾶς ἐπῆγαν καὶ ἡμᾶς, καὶ ὁ βασιλεύς, βλέποντάς μας καὶ συμπεραίνοντας ἀπὸ τὰ φορέματα, μᾶς ἠρώτησεν, ἐσεῖς, φιλοι μου! καθὼς φαίνεσθε, εἶσθε Ἕλληνες, καὶ ἀφοῦ ἡμεῖς εἴπαμεν τό, ναί. μᾶς ἐξαναρώτησε, πῶς ἠπεράσατε τόσον ἀέρα, καὶ ἐφθάσατε ἕως ἐδῶ; καὶ ἀφοῦ πάλιν ἡμεῖς τὸν ἐδιηγηθήκαμεν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν, ἄρχισεν ἔπειτα καὶ αὐτὸς τὴν ἐδικήν του ἱστορίαν, λέγοντάς μας, ὅτι ἦταν ἄνθρωπος, ἀπὸ τὴν ἐδικήν μας γῆν, ὀνομαζόμενος Ἐνδυμίων, καὶ ὅτι κοιμώμενος μίαν φοράν, ἁρπάχθηκεν ἀπὸ τὰ σύνεφα τὸν ἀνήφορον καὶ φθάνοντας ἐκεῖ, ἔγινε βασιλεὺς τοῦ τόπου μᾶς· ἔλεγεν ἀκόμη, ὅτι ἐκεῖνο ἦτον τὸ φεγγάρι, ὁποῦ βλέπομεν ἡμεῖς ἀπὸ τὴν ἐδικήν μας γῆν. μᾶς ἔβδιεν ὅμως θάρρος, νὰ μὴν ὀποπτευώμεθα κανένα κίνδυνον τῆς ζωῆς μας. ἐπειδὴ θὰ ἔχωμεν ὅλα μας τὰ χρειαζούμενα.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΦΕΓΓΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Τέλος πάντων μᾶς εἶπεν, ὅτι ἀνίσως εὐτυχίσω εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἔχω σκοπὸν τώρα νὰ ἀρχίσω μὲ τοὺς ἡλιώτας, θὰ περάσετε μαζί μου πλέον εὐτυχέστερα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τότε, ἡμεῖς τὸν ἠρωτήσαμεν· ποῖοι ἦταν οἱ ἐχθροί του, καὶ ἡ αἰτία τοῦ πολέμου των; καὶ αὐτός μᾶς ἀπεκρίθηκεν, ὅτι ὁ Φαέθων, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἡλίου, ὁ ὁποῖος κατοικεῖται, ὡσὰν τὸ φεγγάρι ἔχει τώρα τόσον καιρὸν πόλεμον μαζῆ μας ἀπὸ τέτοιαν αἰτίαν. Ἐγὼ μίαν φοράν μαζώνοντας τοὺς πλέον πτωχοτέρους ἀνθρώπους τῆς βασιλείας μου, ἠθέλησα νὰ τοὺς στείλω νὰ κατοικήσουν εἰς τὸν Αὐγερινὸν ὁ ὁποῖος ἦτον ἔρημος, καὶ μὲ τὴν ὀλότητα ἀκατοίκητος. Ὁ Φαέθων ἀπὸ φθόνοντου συναπαντῶντας τοὺς ἀνθρώπους μου εἰς τὴν στράταν ἐπάνω εἰς Μυρμηγκάλογα, τοὺς ἐμπόδισε. Τότε λοιπὸν οἱ ἐδικοί μου μὴ ὄντες ἑτοιμασμένοι διὰ πόλεμον, καθὼς ἐκεῖνοι, ἐφοβήθηκαν καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω. Τώρα ὅμως θέλω νὰ ξανακηρύξω τὸν πόλεμον, καὶ νὰ καταστήσω τὴν ἀποικίαν μου εἰς τὸν Αὐγερινόν. Ἂν ἀγαπᾶτε καὶ ἐσεῖς νὰ μᾶς συντροφεύσητε εἰς τὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον αὔριον θὰ ξεκινήσωμεν, ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω ἀπὸ ἕνα βασιλικὸν ὄρνεον, καὶ τὴν ἄλλην ἁρματωσιάν. Ὁρισμός σου, τὸν ἀπεκρίθηκα ἐγώ, ἐπειδὴ τὸ βρίσκεις ἔτζι εὔλογον.

Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ βράδυ ἐμείναμεν ἐκεῖ καὶ μᾶς ἐφίλευσε· τὴν δὲ αὐγὴν ἐσυν· ἡ ἁρματωσιά ἦτον εἰς ὅλους παρομοία, ἤγουν περικεφαλαίαις ἀπὸ κουκιά, ἐπειδὴ αὐτὰ ἐκεῖ γίνονται μεγάλα, καὶ γερά, σιδηροῦποκάμισα ἀπὸ τσέφλοια ἀγριολαθηριῶν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ ἐκεῖ γίνονται γερά, ὡσὰν κέρατον, τὰ ὁποῖα τσέφλοια ράπτοντάς τα, φκυάνουν τὰ σιδηροῦποκάμισά των αἱ ἀσπίδες, καὶ τὰ σπαθιά των εἶναι ἀπαράλλακτα, μὲ τὰ ἑλληνικά.

Καὶ ἐπειδὴ εἶχε φθάσῃ ὁ καιρὸς τοῦ πολέμου, ἐβάλθηκαν εἰς τέτοιαν τάξιν. Εἰς μὲν τὸ δεξιὸν μέρος ἐστάθηκαν τὰ Ἀλογόρνεα, καὶ ὁ βασιλεὺς Ἐνδυμίων, ἔχοντας μαζῆ του τοὺς καλυτέρους, μὲ αὐτοὺς εἶμεθα καὶ ἡμεῖς. Εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν ἐστάθηκαν τὰ Λαχανόπτερα καὶ εἰς τὸ ἀναμεταξὺ οἱ συμβοηθοί μας κατὰ τὴν τάξιν των. Ἡ πεζούρα μας, ὤντας ἕως ἑξῆντα μιλλιούνια, ἐβάλθηκεν εἰς τέτοιαν τάξιν. Ἐκεῖ εἰς το φεγγάρι γίνονται πολλοί, καὶ μεγάλοι ἀνυφαντάκοι, ὁ καθ' ἕνας πολὺ μεγαλήτερος ἀπὸ τὰ νησιά, Κυκλάδες ὀνομαζόμενα. Αὐτοὺς τοὺς ἀνυφαντάκους ὁ Ἐνδυμίων τοὺς ἐπροστατε νὰ ὑφάνουν τὸν ἀναμεταξὺ τοῦ Φεγγαριοῦ, καὶ Αὐγερινοῦ ἀέρα, καὶ αὐτοὶ μονόφορα μὲ ταῖς κάναις των ὑφαναν ἕναν κάμπον, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἐνδυμίων ἔβαλε τὴν πεζούραν, ὁποῦ εἶχε τρεῖς ἀρχιστρατήγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τρίτος ἦτον ὁ Νυκτερίων ὁ υἱὸς τοῦ Ὑποθασιλέως.

Εἰς μὲν τὸ ἀριστερὸν πάλιν μέρος τῶν ἐχθρῶν μας ἐστάθηκεν ὁ βασιλεὺς Φαέθων, ἔχοντας μαζῆ του τὰ Μυρμηγκάλογα, ἀνθρώπους καβάλα εἰς κἄτι πτερωτά, καὶ παραμεγάλα θηρία ἀπαράλλακτα μὲ τὰ ἐδικά μας μυρμήγκια, ἔξω ἀπὸ τὸ μέγεθός των, ἐπειδὴ τὸ πλέον μεγαλήτερον ἤμποροῦσε νὰ εἶναι καὶ δύο στρέμματα, καὶ ὄχι μόνον οἱ καβαλαραῖοι ἐπολεμοῦσαν, ἀλλὰ τὸ πλειότερον καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια μυρμήγκια με τὰ κέρατά των, καὶ ἔλεγαν, ὅτι ἦταν ἕως πενῆντα χιλιάδες. Εἰς δὲ τὸ δεξιὸν μέρος ἐστάθηκαν τὰ ἀεροκωνούπια, ὤντας καὶ αὐτὰ ἕως πενῆντα χιλιάδες, ὅλα σαϊτευτά, καὶ καβάλα σὲ μεγάλα κωνούπια, κατόπι ἀπ' ἰαὐτὰ ἐστάθηκαν τὰ Ἀεροκράκια, ὤντας ἀναρμάτωτα μέν, καὶ πεζά, πολεμικὰ ὅμως ἐπειδὴ ἐσφενδόνιζαν (ἀπὸ) μακρυὰ (θεν) παραμεγάλα ρεπάνια, καὶ ἐκεῖνος ὁποῦ ἤθελε λαβωθῇ, δὲν ἤμποροῦσε νὰ βαστάξῃ οὐδὲ στιγμήν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν βρῶμαν τῆς λαβωματιᾶς, πάραυτα ἀπέθηκεν. Ἐλέγετο ἀκόμη ἕνας λόγος, (ὅτι οἱ ἐχθροί μας ἄλειφαν ταῖς σαΐταις των μὲ φαρμάκι) τῆς μολόχας. Κατόπι ἀπὸ τὰ Ἀεροκράκια ἐστάθηκαν οἱ βλασταρομάνταροι, ἔχοντες μανταρήσιαις ἀσπίδαις, καὶ σπαραγγήσια κοντάρια, καὶ ἤξαν δέκα χιλιάδες, ἁρματωμένοι, καὶ ἄξιοι νὰ πολεμοῦν μὲ τὰ κοντάρια. Σιμὰ εἰς αὐτοὺς ἐστάθηκαν οἱ Σκυλοβάλανοι, ὄντες πέντε χιλιάδες, τοὺς ὁποίους εἶχαν στείλῃ οἱ κάτοικοι τοῦ Σειρίου, αὐτοὶ εἶναι σκυλοπρόσωποι ἄνθρωποι, ὁποῦ πολεμοῦν ἐπάνω εἰς πτερωτὰ βαλάνια. Ἔλεγαν, ὅτι τοὺς ἔλειπαν ἀκόμη οἱ Συνεφαλογάνθρωποι, καὶ οἱ Σφενδονισταί, τοὺς ὁποίους εἶχε στείλῃ ὁ Φαέθων, καὶ τοὺς ἐξητοῦσε συμβοηθοὺς ἀπὸ τὸν Γαλαξίαν, οἱ Συνεφαλογάνθρωποι ὡστόσον ἔφθασαν, ὅ,τι εἶχε πάρῃ ὁ πόλεμος νὰ τελειώσῃ. Καὶ μακάρι νὰ μὴν εἴχαν φθάσῃ! Οἱ Σφενδονισταὶ ὅμως δὲν ἦλθαν ὁλότελα, διὰ τοῦτο λέγουν, ὅτι ὁ Φαέθων ἀπὸ τὸν θυμόν του ἔκαυσε τὸν τόπον των. Μὲ τέτοιαν ἑτοιμασίαν ἤρχετο εἰς τὸν πόλεμον καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἡλίου.

Τέλος πάντων ἀφ' τὸ ἐσήκωσαν τὰ φλάμπουρα, καὶ ἐγγάριξαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τὰ ζωντόβουλα τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται ἀντὶ τρομπετιστάς, ἐπιάσθηκαν εἰς πόλεμον, καὶ τὸ μὲν ἀριστερὸν μέρος τῶν Ἡλιωτῶν, ὅπου ἐστέκονταν τὰ Μυρμηγκάλογα, δίχως νὰ ὑποφέρουν νὰ πιασθοῦν ἀπὸ χεριοῦ μὲ τὰ Ἀλογόρνεά μας, μονόφορα ἔφυγαν, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ κατόπι τὰ ἐσκοτώναμεν. Τὸ δεξιὸν των ὅμως μέρος, ὅπου ἐστέκονταν τὰ Ἀεροκωνούπια, ἐνικοῦσαν τὸ ἐδικόν μας ἀριστερόν, ὅπου ἐστέκονταν τὰ Λαχανόπτερα, καὶ ἀφοῦ ἐτεινάχθηκαν τὰ Ἀεροκωνούπια των ἔφεραν τὰ Λαχανόπτερά μας ἕως εἰς τὴν πεζούραν μας ἀλλ' ἐδῶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς πεζούρας ἐτζακίσθηκαν καὶ ἔφυγαν, τὸ πλειότερον, καταλαβαίνωντας ὅτι εἶχε νικηθῇ τὸ ἀριστερὸν των μέρος. Μὲ αὐτὴν τὴν καλὴν νίκην πολλοὺς ἐπιάναμεν ζωντανούς, καὶ πολλοὺς ἐσκοτώναμεν, καὶ τόσον πολὺ αἷμα ἔτρεξεν ἐπάνω εἰς τὰ σύνεφα, εἰς τρόπον ὁποῦ εἶχαν βαφῇ, καὶ ἐφαίνονταν κόκκινα, καθὼς τὰ βλέπαμεν ἡμεῖς ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸ βασίλεμα τοῦ ἡλίου. Ἔσταξεν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν γῆν πολὺ αἷμα. Ὅθεν ἐγὼ ἐσυμπέρανα, μήπως κἀνένας τέτοιος πόλεμος εἶχεν ἀκολουθήσῃ καὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐβάρρευσεν ὁ Ὅμηρος ὅτι ὁ Ζεὺς ἔβρεξε (βροχὴν μὲ) αἷμα διὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαρπηδόνος.

Γυρίζοντες ἀπὸ τὸ διώξιμον, ἐστήσαμεν δύο τρόπαια τὸ ἕνα ἐπάνω εἰς τὸν κάμπον τῶν ἀνυφαντάκων διὰ τὸν πόλεμον τῆς πεζούρας, καὶ τὸ ἄλλο ἐπάνω εἰς τὰ σύνεφα διὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἀλογορνέων, καὶ τῶν Λαχανοπτέρων, ὁ ὁποῖος ἔγινεν εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ὅτι ἀπετελειώσαμεν αὐτά, μᾶς ἦλθεν εἴδησις ἀπὸ τοὺς παραμανευτάς, ὅτι ἐπλάκωσαν οἱ Συνεφαλογάνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἔλθουν εἰς τὸν Φαέθοντα προτήτερα ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ νάσου ἐφαίνετο σιμά μας, ἕνα παραξενώτατον θέαμα, συνθεμένον ἀπὸ πτερωτὰ ἄλογα, μεγάλον τὸ καθ' ἕνα ἴσια μὲ καράβι, καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ἴσια μὲ τὸν Κολοσσὸν τῆς Ῥόδου, ἀπὸ τὴν μέσην καὶ ἐπάνω. Τὸν ἀριθμὸν των ὡστόσον δὲν τὸν ἔγραψα, τὸ στοχασθῆ τινὰς ἀπίστευτον. Ἀρχιστράτηγός των ἦτον ὁ Τοξότης ἀπὸ τὸν Ζαδιακὸν κύκλον. Μαθαίνοντες λοιπον, ὅτι οἱ φίλοι των εἶχαν νικηθῆ, ἔστελλον εἴδησιν εἰς τὸν Φαέθοντα νὰ ξαναορμήσῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς του, καὶ αὐτοὶ ἐμβαίνοντες εἰς τάξιν, καὶ πλακόνοντες τοὺς Φεγγαριώτας, οἱ ὁποῖοι ἤταν ἀνακατωμένοι, καὶ σκορπισμένοι, εἰς τὸ διώξιμον καὶ εἰς τὰ κούρσῃ, τοὺς νικᾶν ὅλους, καὶ βάνοντες εἰς τὸ κυνῆγι καὶ τὸν ἴδιον βασιλέα Ἐνδυμίωνα ἕως εἰς τὴν πολιτείαν του, ἐσκότωσαν τὰ πλειότερά του ὄρνεα. Ἐξεπάτωσαν ἀκόμη καὶ τὰ τρόπαιά του, ἐλεηλάτησαν καὶ ὅλον τὸν κάμπον τῶν ἀνυφαντάκων. Τότες ἔφθασε καὶ ὁ Φαέθων, καὶ ξανάεστησαν αὐτοὶ ὅλλα δύο τρόπαια. Ἐμένα καὶ ἄλλους δύο συντρόφους μου ἐπῆραν σκλάβους, καὶ δένοντές μας τὰ χέρια ὀπίσω μὲ ἕνα ξεσχισμένον κομμάτι ἀπὸ ἀνυφαντοπάνι, τὴν ἰδίαν ἡμέραν μᾶς ἐπήγαιναν εἰς τὸν ἥλιον.

Δὲν τὸ ἔκριναν ὡστόσον εὔκολον νὰ πολιορκήσουν τὴν πολιτείαν τοῦ Ἐνδυμίωνος, ἀλλὰ γυρίζοντες ὀπίσω, ἐσφαλοῦσαν με διπλὸν συνεφόκαστρον τὸ ἀναμεταξὺ τοῦ ἀέρος διάστημα, διὰ νὰ μὴ περνοῦν πλέον αἱ λάμψεις τοῦ ἡλίου εἰς τὸ φεγγάρι· διὰ τοῦτο εἶχε γένῃ φανερὰ ἔκλειψις τοῦ φεγγαρίου, καὶ ὅλον ἐυκεπάζετο ἀπὸ μίαν ἀδιάκοπον νύκτα. Ὁ Ἐνδυμίων στενοχωρούμενος ἀπὸ τοῦτο, ἔστειλε μεσίτας εἰς τὸν Φαέθοντα, παρακαλῶντας τον νὰ κρημνήσῃ αὐτὸ τὸ τειχόκαστρον, καὶ νὰ μὴν τοὺς ἀφῆσῃ νὰ ζοῦν εἰς τὸ σκοτάδι, τάζοντάς του, ὅτι θὰ τὸν πληρώσῃ δόσιμον, θὰ τὸν γένῃ καὶ συμβοηθός, χωρὶς νὰ τὴν κώσῃ πλέον ἅρματα ἐναντίον του· ἤθελε ἀκόμη νὰ τὸν δώσῃ καὶ βασιλικοὺς ἀνθρώπους διὰ ἐνέχειρον. Ὁ Φαέθων λοιπὸν μαζῆ μὲ τοὺς συμβολάτοράς του κάμνοντας δύο σύναξαις, εἰς τὴν πρώτην δὲν ἐξεκάκιωσαν ὁλότελα, εἰς τὴν δευτέραν ὅμως καταπραΰνοντες τὸν θυμόν των, ἔκαμαν τὴν εἰρήνην μαζῆ μὲ τοὺς συμβοηθοὺς καὶ

(Συνέχεια στὴ σελίδα 70)

Ἀνταποκρίσεις ἀπ' τὸ Παρίσι

ΚΟΥΒΕΝΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Τῆς Ἕλλης ΑΛΕΞΙΟΥ

Ἀπὸ ὅσους ρώτησα, κανεὶς δὲν βρέθηκε, ποὺ νὰ μὴν ἀναφέρει τὸν Ζὰν Πολάν, ὡς προσωπικότητα τῶν Γαλλικῶν Γραμμάτων καὶ ὡς συγγραφέα, ποὺ ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ δῶ. Ζήτησα τὴ συμβουλὴ καὶ τοῦ γέρου, φίλου μου πιά, Ζὰκ Κρέπε καὶ μοῦπε καὶ κεῖνος τὰ ἴδια «ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ δεῖτε τὸν Πολάν...μάλιστα θὰ τοῦ γράψω νὰ σᾶς κλείσει ἕνα ραντεβοῦ, γιατί εἶναι πολὺ ἀπασχολημένος...».

Ἐπρόκειτο ν' ἀνταμώσουμε τὴν Παρασκευή. Τὴν προηγούμενη κουβεντιάζαμε σὲ κύκλο διανοουμένων.

— Θὰ δεῖτε αὔριο τὸν Πολάν; ἀλλοιμονό σας!

— Μὰ αὐτός, δὲ μιλάει, συμπλήρωνε ἄλλος, ὅταν τοῦ παίρνουν συνέντευξη, αὐτὸς ρωτᾶ κ' οἱ ἄλλοι ἀπαντοῦν κι' οἱ ὅροι ἀναστρέφουνται.

— Τώρα διοικεῖ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Γκαλλιμάρ, εἶναι διευθυντὴς 25 χρόνια τῆς «N.R.F.» Nouvelle Revue Française– Νέα Γαλλικὴ Ἐπιθεώρησις – τὴν λένε πάντα μὲ τὰ ἀρχικά της. — Ἐπηρεάζει τὸ περιοδικὸ «Γαλλικὰ Γράμματα», εἶναι Ἀκαδημαϊκός, ἦρθε τὸ 1945 τὸ μεγάλο βραβεῖο τῆς Γαλ. Ἀκαδημίας...

—Γιὰ ποιό του ἔργο;

—Γιὰ ὅλο του τὸ ἔργο, καὶ μαζὶ γιὰ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχή του στὴν ἀντίσταση. Ἡ Ἀκαδημία ἐβράβευσε τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἀγωνιστὴ καὶ τὸν συγγραφέα.

Τὸν βρῆκα στὰ Γραφεῖα τοῦ οἴκου Γκαλλιμάρ, Μπαϊνοντας τὸν ἀναγνώρισα ἀμέσως ἀπὸ ἕνα σκίτσο του ποὺ εἶχα δεῖ στὶς ἐφημερίδες. Τὸν εἶχαν περιστοιχίσει καμμιὰ δεκαριὰ νεαροί. Τὰ παιδιὰ πήγαιναν ἕνα-ἕνα κοντά του καὶ τοῦ μιλοῦσαν συνεταλμένα. Στὸ μεταξὺ ἐγὼ περιεργαζόμουν τὸ δωμάτιο. Σὲ μιὰ στιγμὴ συλλογίστηκα: ἐὰν πραγματικὰ εἶνε ὅπως τὸν λένε ζόρικος, ἂς ἑτοιμάσω καλύτερα μερικὲς ἐρωτήσεις νὰ τὶς ἔχω πρόχειρες...μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι διατεθειμένος ν' ἀφήσει τὴ συζήτηση νὰ τραβήξει τὸ φυσικὸ της δρόμο ὅπως κάνω μὲ τοὺς ἄλλους. Κάθισα λοιπὸν σὲ μιὰ πολυθρόνα κι' ἄρχισα νὰ γράφω αὐτὰ τὰ ἀντιπαθητικὰ ἐρωτήματα:

— Ποιὲς σήμερα εἶναι οἱ μεγάλες συγγραφικὲς ἀξίες τῆς Γαλλίας;

— Τί ἀπ' ὅλο σας τὸ ἔργο σᾶς ἀντιπροσωπεύει καλύτερα;

— Ὑπάρχει σήμερα, ὅπως διατείνουνται πολλοί, κρίση στὴν λογοτεχνία;

Σὲ λίγο ὁ Πολὰν μὲ κάλεσε κοντά του. Ἀρχίσαμε νὰ μιλᾶμε καὶ σὲ λίγο – ἴσως ἐπειδὴ ἤμουν ἀλλιῶς προετοιασμένη; – εἶδα ἕναν ἄνθρωπο ἀγαθώτατο, καλωσυνᾶτο, πρόθυμο. Οἱ ἐκπλήξεις ποὺ μοῦ ἐπιφύλασσε, ἦσαν ὁλωσδιόλου ἄλλης σχολῆς καὶ γιὰ τὶς ὁποῖες κανεὶς δὲ μοῦ εἶχε μιλήσει.

—Τὸ ὀνομά σας μοῦ τὸ κουβέντιασε πρώτη φορὰ ὁ κ. Κλὼντ Μοργκὰν ὡς τὸ πρῶτο ὄνομα, ποὺ ἁπλὰ στὸν ἡρωϊκὸ Ντεκοὺρ θεμελιώσατε τὴν ἀντίσταση...

— Νὰ ἐξηγούμαστε...ὄχι τὴν ἐφημερίδα «Ἀντίσταση». Αὐτὴ εἶναι ἔργο δύο φίλων μας κοινωνιολόγων καὶ σοφῶν μεγάλης ὀλκῆς, Γάλλων ρωσσικῆς καταγωγῆς, τοῦ Βιλντὲ καὶ τοῦ Λεβίτσκυ. Συνελήφθησαν στὶς ἀρχὲς τοῦ 1941 καὶ ἐξετελέσθησαν μαζὶ μὲ ἑπτὰ φίλους τους ὕστερα ἀπὸ ὀίκη ποὺ βάσταξε ἕνα χρόνο. Ἐγὼ συνεργάσθηκα μὲ τὸν Ζὰν Κασσοὺ καὶ τὸν Ἀβελὶν στὴν ἐφημερίδα ποὺ τυπωνότανε γιὰ κάμποσο καιρὸ μὲ πολύγραφο στὸ σπίτι μου σὲ 4.000 ἀντίτυπα. Πάντα μου, προσθέτει χαμογελῶντας, ἐπιθυμοῦσα νἀβγαζα ἕνα περιοδικό...ἔπρεπε φυσικὰ κάποτε νὰ τὸ ἀναλάβω...

— Τότε σᾶς πιάσανε;

— Ναί, μὰ ἀφέθηκα γρήγορα...ἴσως ἐπειδὴ ἐσεβάστηκαν τὴν «N.R.F.» καὶ μάλιστα οὔτε μὲ βασάνισαν. Μ' ἔφεραν ὅμως σὲ ἀντιπαράσταση μὲ ἕναν Λεβίτσκυ βουτηγμένο στὰ αἵματα. Κείνη τὴ στιγμὴ τὸν βγάζανε ἀπὸ τὴν αἴθουσα τῶν βασανιστηρίων...

— Καὶ πότε ἱδρύσατε τὰ «Γαλλικὰ Γράμματα» μὲ τὸν Ντεκούρ;

— Ἕξη μῆνες ἀργότερα. Μὲ τὸν Ντεκοὺρ μὲ ἰουνέβεε πολὺ παλαιὰ φιλία. Ὅταν ἦταν δεκαεπτὰ χρονῶν, μοῦφερε τὸ πρῶτο του μυθιστόρημα: «ὁ φρόνιμος κι' ὁ δεκανέας» καὶ τὸ κράτησα. Ἤταν ἕνας ἄνθρωπος ἀφάνταστα εὐαίσθητος, λεπτὸς καὶ ταχὺς στὶς ἀποφάσεις ου. Θὰ σᾶς δώσω ἕνα παράδειγμα. Κράτησα, λοιπόν, τὸ «ὁ φρόνιμος καὶ ὁ δεκανέας» καὶ τυπώθηκε. "Οπου νάσου καὶ καταφτάνει ὁ γέρο Ντεκοὺρ «ὀβρίζομαι, μοῦ λέει, σ' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα. Ὁ γυιός μου εἶναι ἀνήλικος. Σᾶς ἀπαγορεύω νὰ τὸ δημοσιέψετε. Ἂν δημοσιευτεῖ θἄχετε νὰ κάμετε μὲ τὰ δικαστήρια». Τὸ λέω στὸν Ζὰκ Ντεκούρ, «καλὰ» μοῦ λέει καὶ φεύγει. Πῆγε καὶ παντρεύτηκε. Γίνηκε ἔτσι ἐνήλικος καὶ μέσα στὸ μῆνα τὸ βιβλίο κυκλοφόρησε... Τὸν Ντεκοὺρ τὸν ὑποπτεύτηκαν πὼς συνεργαζότανε σ' ἄλλο φύλλο τῆς ἀντίστασης τὸ «Ἐλεύθερο Πανεπιστήμιο». Τὸν ἔπιασε ἡ Γαλλικὴ ἀστυνομία, συγχρόνως οἱ Γερμανοὶ ζήτησαν δμήρους. Τὸ Βιοὺ παράδωσε τὸν Ντεκοὺρ καὶ δυὸ ἀκόμη καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου τὸν Πολιτσὲρ καὶ τὸν Σαλομόν. Τοὺς τουφέκισαν καὶ τοὺς τρεῖς...ἀργότερα ἀνάλαβε τὰ «Γαλλικὰ Γράμματα» ὁ Κλὼντ Μοργκάν, μόλις εἶχε γυρίσει ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία.

—Ἐδιάβασα μιὰ κριτικὴ γιὰ τὸ βιβλίο σας «Τὸ κλειδὶ τῆς ποίησης» ἀπὸ τὸν Φορεστιέ...δὲν ξέρω τί ἔφταιξε καὶ δὲν κατάλαβα τί ἤθελε νὰ πεῖ...ἂν καὶ τὴ διάβασα τρεῖς-τέσσερις φορές...

— Θὰ σᾶς χαρίσω ὄχι τὸ «κλειδί», ἀλλὰ τοῦτο μου τὸ βιβλίο ποὺ κυκλοφόρησε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν: «Κουβέντα πάνω σὲ διάφορα γεγονότα», ζητῶ σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο νὰ βρῶ τί ἀξίζουν ἐπιχειρήματα σὰν τοῦτο π. χ. «μιὰ πεντάρα εἶναι μιὰ πεντάρα»..'Εὰν εἶναι δυνατὸν νὰ κερδίζει κανεὶς τὴ ζωή του παίζοντας ρουλέττα, ἂν τὰ ξεσπάσματα τοῦ θυμοῦ ζημιώνουν αὐτὸ γιὰ τὶς γυναῖκες—τὴν καλονὴ τοῦ προσώπου, πῶς συμβαίνει σὲ ἀνθρώπους πολὺ προσεκτικοὺς νὰ βρίσκουνται πάντα καθυστερημένοι στὰ ραντεβοῦ τους κ' ἄλλα κ' ἄλλα...

— Δὲν μοῦ ἀπαντήσατε γιὰ τὸ ἄλλα κ' ἄλλα...

—Νὰ ἐξηγούμαστε, δὲν ἀναρωτιέμαι πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ κάμει ἕνα ποίημα. Τὸ ζήτημα εἶναι ζήτημα λογικῆς. "Ολοι παραδεχόμαστε πὼς ὑπάρχει ἕνα ποιητικὸ μυστήριο. Παραδεχόμαστε ἐπίσης —κλασσικοὶ καὶ σουρρεαλιστὲς— πὼς ὑπάρχουν στὴν ποίηση κανόνες ἢ νόμοι σταθεροί. Πῶς συμβαίνει καὶ δὲν προκύπτουν μετὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς παρουσίας τοῦ μυστηρίου κάποια ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά...κάποιοι ἰδιαίτεροι νόμοι. Προσέξτε ἀκόμα! Ξέρομε πολὺ καλὰ σὲ τί ἔγκειται τὸ μυστήριο: ἡ γλῶσσα, ἡ σκέψη, οἱ λέξεις, οἱ ἰδέες συμβαίνει νὰ μποροῦν ν' ἀντικατασταθοῦν, ξέρομε ὅμως ὅτι τὸ μυστηριῶδες ἔγκειται σὲ τοῦτο, πὼς αὐτὴ τὴν ὁμοιότητα, τὸ ἀντικαταστάσιμο τῶν λέξεων τῶν ἰδεῶν δὲν μποροῦμε ὁπωσδήποτε οὔτε νὰ τὴ συλλογιστοῦμε...

Εἶχα ἀρχίσει νὰ μετανοιώνω ποὺ τοῦ ὑπέβαλα αὐτὴ τὴν ἐρώτηση, γιατί μὲ ἔμπαζε σ' ἕνα λαβύρινθο καὶ δὲν ἤξερα πιὰ πῶς θὰ βγῶ.

—Ἀπὸ κεῖ ξεκινώντας, ἐξακολουθοῦσε ὁ κ. Πολάν, τὸ ζήτημα ποὺ τίθεται εἶναι τὸ νὰ μάθουμε, ἐὰν ἕνας νόμος, ποὺ παραδέχεται αὐτὸ τὸ μυστήριο καὶ τὸ ὁλοκληρώνει, ἂν ἀναγκαστικὰ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ πάρει ἐχχωριστὴ μορφή, καθοριζόμενη ἀπὸ τὸ μυστήριο... ἔτσι κάθε παρατήρηση, κάθε πραγματεία γιὰ τὴν ποίηση θὰ μποροῦσε νἆναι σωστή, ἀνάλογα ποὺ θὰ ἀνταποκριθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἀπαίτηση, καὶ θὰ ἐκπληροῦσε αὐτὸ τὸν ὅρο. Τὸ πρόβλημα ποὺ θέτω στὸν ἑαυτό μου, εἶναι καθαρὰ λογικ

Ἡ πνευματική μας κληρονομιὰ

ΑΝΤΕΡΩΤΕΣ

Τοῦ Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗ

Σύρτε καὶ πάρτε τἄμεστα κι' ἀθῶα μαζί σας βρέφη
ποὺ ἀκόμα πνέουν τὰ χνῶτα τους τὸ χθεσινό σας γάλα
καί, ἄγριες μανάδες, σύρετε πεζούρα καὶ καβάλλα
ἐκεῖ ὅπου μ' αἷμα ὁ κύρης τους ἐχθρῶν τὸν κάμπο θρέφει.

Ἤρθαν οἱ ἐχθροί, μὰ σκόρπισαν σὰν τῆς βροχῆς τὰ νέφη·
καὶ τώρ' ἂς τρέξουν τὰ μωρὰ μὲς στοὺς νεκροὺς πιλάλα
κ' ἐνῶ πατοῦν ζεστὰ κορμιὰ ποὺ θέρισεν ἡ μπάλλα,
τὰ τουμπελέκια οἱ ἀτσίγγανοι ἂς βροντοῦν, βροντοῦν τὸ ντέφι.

Καὶ μὲς στὴ σύσμιχτη βουὴ τὸ αἷμα, ποὺ ἀκόμ' ἀχνίζει,
μίση μὲ τὸ μεθύσι του στὰ βρέφη σας ἂς μάθει
νὰ πιάσουν ρίζες καὶ ριζιὲς στῶν σπλάχνων τους τὰ βάθη.

Τί νὰ τοὺς κάμει ὅσο ἤπιανε γάλα ἀπ' τὸ ρογοβύζι;
εἶναι τὸ γάλα σας νερὸ κ' αἷμα ἡ ψυχὴ γυρεύει—
Δράκο ἂν δὲν φάει Δράκοντας, θεριεύει; δὲ θεριεύει...

ΤΟ ΜΕΛΤΕΜΙ

Ἀδράσσει ὁ ἥλιος ὁ ἀψὺς τ' ἀκόσιστο χορτάρι
στὸ κάμμα τὸ μεσημερνὸ ἀχνίζουν τὰ χαλίκια
καὶ πρὶν τὴν ὕστερνὴ δροσιὰ ἡ λαύρα νὰ τοὺς πάρει
τὴν ἁρμυρή τους μυρουδιὰ γύρω σκορποῦν τὰ φύκια.

Φωλιὰ καμίνι ἀφήνοντας καὶ τῆς στεριᾶς τἀρείκια
παίρνουν τὰ φίδια στὸ νερό, τὶς σμυρναριὲς ζευγάρι
κι' ὅπου διπλὰ καθρεφτιστὰ κοιμοῦνται τὰ καΐκια
μόνοι ἀνεμίζουν μάρμαρο τὴ θάλασσα οἱ γλάροι.

Ξάφνου κρυφὸς παροξυσμός· τὸ κῦμα λιανοτρέμει
κι' ἀνάρια ἡ θάλασσα ἡ στρωτὴ στὸ σύγκρουο μελανιάζει,
γιατὶ θεριὸ ἀπ' ἀνοιχτὰ πλακώνει τὸ Μελτέμι.

Στὴν πρώτη ὁ γλάρος ρουφαλιὰ ἀπὸ ψηλὰ χουγιάζει
καί, σπάνοντας μ' ἀφροδροσιὰ τὸ κῦμα τὸ γεμᾶτο,
γυρνοῦν τὰ φίδια στὴ στεριὰ κ' οἱ σμυρναριὲς στὸν πάτο.

ΜΑΙΡΗΣ ΤΡΙΛΙΒΑ: Τοπεῖο (χαλκογραφία).

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΓΡΑΨΙΜΑΤΟΣ

Τοῦ Μαξὶμ ΓΚΟΡΚΥ

Ἡ λογοτεχνία σὰν τέχνη ποὺ δημιουργεῖ χαραχτῆρες καὶ τύπους, θέλει φαντασία, διαίσθηση καὶ ἐφευρετικότητα. Περιγράφοντας ὁ συγγραφέας ἕναν ἐπαγγελματία, ἕναν ὑπάλληλο, ἕναν ἐργάτη, ἀπεικονίζει ἕναν ὁρισμένα ἄνθρωπο. Ὅμως ἡ τέτοια εἰκόνα δὲν θἄχει κανένα κοινωνικὸ καὶ μορφωτικὸ νόημα, καὶ δὲν θὰ συντελεῖ καθόλου στὴ διεύρυνση καὶ στὴν ἐμβάθυνση τῆς γνώσης τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς.

Ἂν ὅμως ὁ συγγραφέας, σὲ καθέναν ἀπὸ τοὺς εἴκοσι, πενήντα, ἑκατὸ ἐπαγγελματίες, ὑπαλλήλους, ἐργάτες ξαίρει νὰ βρίσκει τὰ πιὸ χαραχτηριστικὰ γνωρίσματα κάθε τάξης — τὶς συνήθειές της, τὶς προτιμήσεις της, τὶς πεποιθήσεις της, τοὺς τρόπους τῆς κουβέντας της κ.λ.π. — νὰ τὰ παίρνει καὶ νὰ τ' ἀναπλάθει σ' ἕνα μονάχα ἐπαγγελματία, ὑπάλληλο, ἐργάτη, τότε θὰ δημιουργήσει ἕναν «τύπο», κι' αὐτὸ θὰ εἶναι τέχνη. Ἡ ἀφθονία τῶν παρατηρήσεων ὁ πλοῦτος τῆς ἀνθρώπινης πείρας, παρέχουν συχνὰ στὸν καλλιτέχνη μιὰ δύναμη ποὺ ξεπερνάει τὴν προσωπική του θεώρηση, τὴν ὑποκειμενικότητά του. Ὑποκειμενικὰ ὁ Μπαλζὰκ ἤτανε ἀστός στὰ μυθιστορήματά του ὅμως περιγράφει τὴ βρωμιὰ καὶ τὴν κατάπτωση τῆς ἀστικῆς τάξης μὲ μιὰ καταπληκτική καὶ σκληρὴ καθαρότητα. Ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα ποὺ δείχνουν πὼς ὁ καλλιτέχνης γίνεται ἱστορικὸς τῆς τάξης καὶ τῆς ἐποχῆς του. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας τοῦ καλλιτέχνη εἶναι ὅμοια μὲ τὴν ἀξία τῆς ἐργασίας ἑνὸς σοφοῦ φυσιοδίφη ποὺ παρατηρεῖ τὶς συνθῆκες ποὺ ζεῖ μιὰ ὁμάδα ζώων, τὶς αἰτίες τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τῆς θνησιμότητάς της καὶ τὴν ἀδιάκοπη πάλη ποὺ κάνει γιὰ τὴ ζωή.

Σ' αὐτὴν τὴν πάλη γιὰ τὴ ζωὴ τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης καλλιέργησε στὸν ἄνθρωπο δυὸ τεράστιες δημιουργικὲς δυνάμεις: Τὴ γνώση καὶ τὴ φαντασία. Γνώση εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς παρατήρησης τῆς σύγκρισης, τῆς σπουδῆς τῶν φαινομένων τῆς φύσης καὶ τῶν πράξεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Μ' ἄλλα λόγια ἡ σκέψη. Καὶ ἡ φαντασία στὴ βαθύτερη οὐσία της εἶναι ἐπίσης μιὰ σκέψη τοῦ σύμπαντος, μιὰ σκέψη ὅμως ποὺ τὴ συλλαμβάνουμε κυρίως μὲ εἰκόνες, μιὰ σκέψη καλλιτεχνική. Μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πὼς ἡ φαντασία προικίζει τὰ φυσικὰ φαινόμενα μὲ αἰσθήματα καὶ μὲ ἀνθρώπινες ἰδιότητες καθὼς καὶ μὲ προθέσεις.

Διαβάζουμε καὶ καταλαβαίνουμε γρήγορα: «Τὸ φεγγάρι λάμπει σκεφτικό», «τὸ ποτάμι σιγοτραγουδοῦσε».

Οἱ εἰκόνες αὐτὲς μᾶς κάνουν πιὸ κατανοητὰ τὰ φαινόμενα τῆς φύσης. Εἶναι προσωποποιήσεις. Ἰσχυρίζονται μερικοὶ πὼς ἡ προσωποποίηση εἶναι ἄσκοπη καὶ μάλιστα βλαβερὴ στὴ φιλολογία. Κι' ὅμως αὐτοὶ πρῶτοι λένε «τὸ κρύο ἤτανε τσουχτερό». Ἡ λογοτεχνία γνωρίζει δυὸ βασικὰ ρεύματα. Τὸ ρωμαντισμὸ καὶ τὸ ρεαλισμό. Ὀνομάζουμε ρεαλισμὸ τὴν ἀληθινὴ ἀναπαράσταση τῶν ὄντων καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς ὕπαρξής τους. Γιὰ νὰ προσδιορίσουμε τὸ ρωμαντισμὸ ὑπάρχουν πολλὲς φόρμουλες. Ἡ ἀκριβολογημένη διατύπωση παραμένει ἀκόμα ἀνεπεξέργαστη. Στὸ ρωμαντισμὸ εἶναι, πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἀπαραίτητο νὰ διακρίνουμε δυὸ ἀπόψεις καθαρὰ διαφορες: Τὸν παθητικὸ ρωμαντισμὸ ποὺ τεινει νὰ συμφιλιώσει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν πραγματικότητα ἐξωραΐζοντάς τη, ἢ νὰ τὸν ἀποσπάσει ἀπ' τὴν πραγματικότητα ρίχνοντάς τον σὲ μιὰ ἄγονη ἐνδοσκόπηση τοῦ «ἐγώ», νὰ τὸν παρασύρει σὲ σκέψεις πάνω «στὸ ἀναπότρεπτο μυστήριο τῆς ζωῆς», πάνω στὸν ἔρωτα καὶ στὸ θάνατο, πάνω στὰ μυστήρια ποὺ μονάχα ἡ ἐπιστήμη κι' ὄχι ἡ συλλογὴ μπορεῖ νὰ λύσει. Τὸν ἐνεργητικὸ ρωμαντισμό, ποὺ προσπαθεῖ νὰ δυναμώσει τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ζωὴ καὶ νὰ ξεσηκώσει μέσα του μιὰ ἐπανάσταση ἐνάντια στὴν πραγματικότητα καὶ τὴ σκλαβιά της.

Εἶναι ὅμως δύσκολο νὰ προσδιορίσουμε μ' ἀκρίβεια ἂν συγγραφεῖς σὰν τὸν Μπαλζάκ, τὸν Τολστόϊ, τὸν Τσέχωφ κ. ἄ. εἶναι ρωμαντικοὶ ἢ ρεαλιστές. Στοὺς μεγάλους καλλιτέχνες ρωμαντισμός καὶ ρεαλισμὸς μπερδεύουνται συχνά. Ὁ Μπαλζὰκ εἶναι ρεαλιστής, ἔγραψε ὅμως ἕνα μυθιστόρημα τὸ «Δέρμα ὀνάγρου» ποὺ βρίσκεται πάρα πολὺ μακρυὰ ἀπ' τὸ ρεαλισμό. Ἄλλοι μεγάλοι συγγραφεῖς μας ἀπὸ τὸν Γκόγκολ ὥς τὸν Τσέχωφ ἔγραψαν ἱστορίες μὲ πνεῦμα ρωμαντικό. Ἡ συγχώνευση τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ χαραχτηριστικὰ τῆς μεγάλης μας λογοτεχνίας πού, ἀκριβῶς, τῆς δίνει μιὰ πρωτοτυπία καὶ μιὰ δύναμη ποὺ ἐπιρρεάζουν βαθειὰ τὰ γράμματα ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ ἀμοιβαιότητα ἀνάμεσα στὸ ρωμαντισμὸ καὶ τὸ ρεαλισμὸ θὰ φανεῖ καθαρότερα στὸ πάρω κάτω ἐρώτημα: Γιατὶ γεννιέται ἡ ἐπιθυμία γιὰ γράψιμο; Ὑπάρχουν δυὸ ἀπαντήσεις. Τὴ μιὰ τὴν ἔδωσε, οἱ ἕνα γράμμα ποὺ μοῦστειλε, ἡ κόρη ἑνὸς ἐργάτη. Μοῦ γράφει: «Εἶμαι 15 χρονῶ μὰ ἀπὸ τώρα τὸ συγγραφικὸ ταλέντο ἐκδηλώθηκε μέσα μου. Αἰτία τῆς ἐκδήλωσής του εἶναι ἡ καταθλιπτικὴ φτώχεια τῆς ζωῆς μου.» Φυσικὰ θἄτανε σωστότερο νὰ πεῖ ὄχι «συγγραφικὸ ταλέντο» ἀλλὰ «ἐπιθυμία γιὰ γράψιμο»: Μὲ τὸ μύθο στολίζει, πλουτίζει «τὴν καταθλιπτικὴ φτώχεια» τῆς ζωῆς της. Ὅμως γεννιέται ἕνα ἄλλο ἐρώτημα: Τί μπορεῖ κανεὶς νὰ κερδίσει μὲ τὸ γράψιμο ὅταν ζεῖ μιὰ ζωὴ γεμάτη φτώχεια; Τὴν ἀπάντηση μᾶς τὴ δίνουν οἱ ἐθνικὲς μειονότητες ποὺ εἶναι στὶς ἄκτὲς τοῦ Βόλγα, στὰ Οὐράλια καὶ στὴ Σιβηρία. Ὅς τὰ χτὲς ἀκόμα οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτὲς δὲν εἴχανε γραφόμενη γλώσσα. Ὅμως ἀπὸ χιλιάδες χρόνια στόλιζαν καὶ πλούτιζαν «τὴν καταθλιπτικὴ φτώχεια τῆς ζωῆς τους. Μέσα στὰ πυκνὰ δάση, στὰ ἔλη, στὶς ἐρημικὲς στέππες τῆς Ἀνατολῆς, στὶς ὑπερβόρειες πεδιάδες, γεννιόντανε τραγούδια, παραμύθια, μυθικῶν ἡρώων. Οἱ μύθοι αὐτοὶ ἔχουν τὸν τίτλο «θρηκευτικὲς δημιουργίες». Στὴν πραγματικότητα ὅμως εἶναι ἐξ ἴσου καλλιτεχνικὲς δημιουργίες.

Ἂν ἡ νεαρὴ ἐπιστολογράφος μου εἶχε πραγματικὰ ταλέντο — καὶ τῆς τὸ εὔχομαι — θἄγραφε,

(Συνέχεια στὴ σελίδα 69)

ΑΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ

Τοῦ Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

Τὸ θέμα τῆς Τέχνης δὲν ἐξαντλεῖται σ' ἕνα ἄρθρο ἐφημερίδας ἢ περιοδικοῦ. Μάλιστα φοβᾶμαι πὼς οὔτε θίγεται στὰ βιαστικὰ ἀρθράκια τῆς ἐπικαιρότητας ποὺ πᾶνε νὰ λύσουν τεχνολογικὰ προβλήματα. Ἀκόμη λιγώτερο νομίζω πὼς μποροῦν νὰ θέσουν καὶ νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα μιὰ κριτικὴ βιβλίου στὴν ἐφημερίδα καὶ μιὰ δυσαρεστημένη «ἀπάντηση» σ' ἕνα περιοδικὸ — συνηθισμένο φαινόμενο τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς — γιὰ τὸν ἄπλουστατο λόγο πὼς ἡ πρώτη ξεκινάει μὲ δεδομένα τὰ κριτήρια τῆς τέχνης ἐνῶ ἡ δεύτερη προβάλλει μὲ τὴν ἀξίωση νὰ δώσει ὁριστικὴ ἀπάντηση σ'ἕνα θέμα μεγάλο ποὺ ἀπαιτεῖ, ἀπὸ τὴ φύση του, ἀναπτυξη καὶ ψυχραιμία καὶ ἄσχετα μὲ τὴν εἰδικὴ περίπτωσή μας, γνώση καὶ σεβασμό.

Ὁ ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς δάσκαλος Βασίλης Ρώτας δὲν εἶνε εὐχαριστημένος μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ «Ριζοσπάστη» γιὰ τὰ «Δεκαπέντε Διηγήματα τῆς Ἀντίστασης». Δικαίωμά του νὰ διαφωνεῖ καὶ δικαίωμά του νὰ λέει τὴ γνώμη του. Ἀλλὰ καὶ δικαίωμά μας, ἀφοῦ δὲ μᾶς ἔπεισε, νὰ μένουμε μὲ τὴ δική μας.

Ὁ λόγος ποὺ ἀπαντῶ στὴν ἀπάντηση τοῦ Ρώτα δὲν εἶνε βέβαια ἡ βιασύνη νὰ διατυπωθοῦν οἱ καλύτεροι ἀφορισμοὶ γιὰ τὴν τέχνη οὔτε ἀκόμη ἡ ἄγονη ἐριστικὴ συζήτηση ἀλλὰ ἡ καλὴ διάθεση νὰ βρεθεῖ ἕνα ἔδαφος γιὰ συνεννόηση. Πολλὰ καὶ διαφορετικὰ λέγονται καὶ γράφονται ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ἀφοῦ ὁ καθένας μας φέρνει μαζύ του τὸν κόσμο του τὴ γνώση του καὶ τὴν αἰσθητική ἀγωγή του ἀπὸ τὸ παρελθόν. Ἡ συζήτηση, ὁπωσδήποτε, θὰ ὠφελήσει.

Ἀφίνω λοιπὸν κατὰ μέρος τὸ τί νομίζει ὁ σεβαστὸς Δάσκαλος πὼς εἶνε ἡ Τέχνη (θἄρθουμε κάποτε καὶ σ' αὐτὸ τὸ πολυβασανισμένο θέμα) καὶ θίγω ἐδῶ ὁρισμένα σημεῖα μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸ λόγο πὼς μπορεῖ νὰ προκαλέσουν φοβερὲς συγχίσεις ἀπέναντι σ' ἕνα κοινὸ ποὺ τοῦ ἑτοιμάζουμε σήμερα μὲ μόχθο, σκαλὶ τὸ σκαλί, τὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή του.

1) Ἡ ζωντάνια στὴν τέχνη. Ὁ τελευταῖος ἄνθρωπος ποὺ ἔχει ἀποκαταστήσει μιὰ κάποια ψυχικὴ ἑπαφὴ μὲ τὰ κείμενα τῆς τέχνης, ξαίρει πὼς ἡ ζωντάνια εἶνε ἀπαραίτητο στοιχεῖο της. Νεκρὴ τέχνη δὲν ὑπάρχει. Αὐτὸ εἶνε ἁπλό. Ἀλλὰ ἡ ζωντάνια ὑπάρχει καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, σὲ κάθε ἐκδήλωση τῆς ζωῆς. Στὰ διάφορα εἴδη τοῦ γραφτοῦ λόγου (χρονικό, ἀφήγηση, ἄρθρο, χρονογράφημα κλπ.) ἡ ζωντάνια εἶνε καὶ πάλι καὶ ὁπωσδήποτε ἀπαραίτητο στοιχεῖο. Ἡ παρουσία της ὅμως δὲν τὰ ταυτίζει ὅλα καὶ δὲν τὰ ἐνσωματώνει ὅλα μέσα στὸν αὐστηρὸ κύκλο τῆς τέχνης. Συμπέρασμα: μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν ζωντανὲς σελίδες (χρονικά, ἀφηγήματα, περιγραφές) ποὺ δὲν εἶνε τέχνη.

2) Ἀνάπλαση. Εἶνε καὶ τοῦτο κοινὴ ἀλήθεια ποὺ κατάντησε κοινὸς τόπος πὼς ἡ τέχνη δὲν ἀντιγράφει, δὲ φωτογραφίζει τὴ ζωὴ μὰ τὴν ξαναπλάθει. Ἀλλοιώτικα δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δικαιολογήσει τὴν ὕπαρξή της. Ἅμα ἔχω τὸ γεγονός, τὸ ἀντικείμενο τὸ ἴδιο, ποιὸς εἶν' ὁ λόγος νὰ τὸ ξαναΐδῶ ζωγραφισμένο. Ἂν κάνω αὐτό, ἁπλῶς μιμοῦμαι τὴ φύση, τὰ πράγματα, τὰ ἀντικειμενικῶς δεδομένα ὅπως ἔχουν. Ἑπομένως κάνω μίμηση, (μ' ὁσηδήποτε τέχνη ἢ καλύτερα ἐπιτηδειότητα) ἀλλὰ δὲν κάνω δημιουργία. Ὁ ἄνθρωπος (στὴν εὐρύτερή του ἔννοια) δὲν ἔχει μηχανικὴ σχέση μὲ τὰ πράγματα μὰ δημιουργική, δηλ. ἐπιδρᾶ ἀπάνω τους καὶ τὰ ἀνασυνθέτει. Δέχεται καὶ ἀσκεῖ τὴν ἐπίδρασή του κι' αὐτὴ ἡ διαλεχτικὴ σχέση καθορίζει ὅλη τὴν προκοπή του. Ἡ Τέχνη λοιπὸν δὲν ἔρχεται νὰ μιμηθεῖ, νὰ κρατήσει δηλ. μηχανικὴ ἡ παθητικὴ στάση ἀπέναντι στὴ ζωή, μὰ νὰ τὴν ἀναπλάσει, μ' ἄλλα λόγια νὰ δημιουργήσει. Αὐτὴ εἶνε ἡ βάση. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἀκολουθεῖ τὸ θέμα τί εἶνε ἡ καλλιτεχνικὴ ἀνάπλαση ποὺ δὲν ἔχει τὴ θέση του ἐδῶ ἀλλὰ σ' ἕνα αἰσθητικὸ δοκίμιο.

Ὅταν λέει λοιπὸν ὁ Ρώτας ὅτι καὶ ἡ δημιουργία καὶ ἡ μίμηση εἶνε Τέχνη, δὲν ξεχωρίζει ἀλλὰ ταυτίζει δυὸ πράγματα ποὺ εἶνε διαφορετικά. Ἡ σύγχιση μπορεῖ νὰ φέρει μεγάλες ζημίες.

Καὶ δῶ ἂς μᾶς συχωρέσει ὁ Δάσκαλος, μὰ δὲ θὰ συμφωνήσουμε ποτέ.

3) Ὑποβολή. Ὁ ὅρος κοντεύει νὰ πάρει ψυχιατρικὸ νόημα στὰ χέρια τῆς τεχνολογίας. Μὰ εἶνε ἁπλὸς καὶ καθαρὸς γιὰ τὴν Τέχνη, ὅταν δὲ μπερδευόμαστε μὲ τὸ στιφάδο καὶ τὰ κρεμμύδια. Ὑπάρχουνε δραματικὰ γεγονότα στὴ ζωὴ ποὺ μᾶς συγκινοῦνε (ὁ θάνατος τοῦ φίλου, ἕνα τυχαῖο δυστύχημα τραγικὸ κλπ.) καὶ κλαῖμε. Θἀρθεῖ τὴν ἄλλη μέρα τὸ ζωντανὸ ρεπορτάζ, τὸ ζωντανὸ ἀφήγημα ἢ τὸ χρονικὸ νὰ μᾶς τὰ ἱστορήσει. Καὶ πάλι θὰ συγκινηθοῦμε. Ἀλλὰ μὲ τὸ γεγονὸς — καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἂν ἐρχόταν ἡ Τέχνη νὰ μᾶς πεῖ τὰ ἴδια, θὰ τὴν θεωρούσαμε καθυστερημένη καὶ περιττή. Μὰ δὲ θἄρθει ποτὲς ἔτσι.

Ὅταν ἔρχεται πλάθει τὸν κόσμο τὸ δικό της. Τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς θὰ πάρει (δραματικὰ γεγονότα ἢ ἄλλα) μὰ δὲν θὰ τὰ ποσφέρει ποτὲ μὲ τὸν ἄμεσο τρόπο τοῦ χρονικοῦ ἢ τοῦ ρεπορτάζ ἀλλὰ μὲ τὸν ἔμμεσο τῆς ὑποβολῆς ποὺ τὸν ἐπιβάλλει ἡ ἀνάπλαση τῆς ζωῆς μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Τέχνης. Ἀκριβῶς δηλ. γιατὶ εἶνε ἀνάπλαση τῆς ζωῆς ἡ Τέχνη κι' ὄχι τὸ ἀντίγραφό της θὰ ζητήσει νὰ ὑποβάλει τὸν κόσμο τῆς. ὥστε νὰ πετύχει τὴ συγκίνηση καὶ τελικὰ τὴν πειθώ. Σ' ὅλα τὰ κείμενα τῆς τέχνης, λυρικὰ ἢ ἐπικά, ὑπάρχει ἡ ὑποβολή. Ὁ τόνος της εἶνε διαφορετικός. Χωρὶς ὑποβολὴ δὲν ὑπάρχει συγκίνηση καὶ χωρὶς συγκίνηση ἀλίμονο, δὲν ὑπάρχει καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα.

Αὐτὰ εἶνε θαρρῶ τὰ τρία ζητήματα, ἁπλᾶ καὶ στοιχειώδη, ποὺ ὀφείλουμε νὰ ξεκαθαρίσουμε γιατί ὅλα τ' ἄλλα, ποικίλα καὶ διάφορα, ποὺ στολίζει ὁ Ρώτας τὴν «ἀπάντησή» του εἶνε μᾶλλον περιττά. Χωρὶς τὸ ξεκαθάρισμα καὶ τὴ συνεννόηση γιὰ τὰ στοιχειώδη αὐτὰ πράγματα, δὲ μποροῦμε ν' ἀποχτήσουμε τὴν ὡριμότητα γιὰ ν' ἀντικρύσουμε στὴν καθολικό-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 68)

Σύγχρονη ποίηση

ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Τοῦ Νίκου ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Εἰκοσιτετράωρα αἰώνων σκυφτὸς - Θεέ,
στῆς πόρτας μου τὰ σιδερένια σκαλιά.
Τῆς ἀλήθειας μου τὸ κρύο πάγωσε στὰ γένια σου
καὶ περιμένεις . . ,
Περίμενε, ἔχω δουλειά!
Στρώνω μὲ τὸν πυρετό μου ἕνα σχέδιο:
«Κατάληψη ἐξουσίας»
καὶ χρειάζουμαι τώρα διαβῆτες, μπιστόλια,
κι' ἀνθρώπους,
Νᾶχουνε χέρια γερά, νὰ δουλεύουν, νὰ ἱδρώνουν.
Ζητᾶς νὰ σὲ πιστέψω; Ἔλα!
Ἔλα αὔριο, χαράματα ποὺ θὰ πιάσουμε μάχη,
ἔλα νὰ γίνουμε φίλοι.
Μὲ χοντροπάπουτσα παρτιζάνος-στρατιώτης
στὴν ἴδια γραμμὴ πυρός. Ἔλα.
Σὲ περιμένω στὴν εἴσοδο τοῦ ἐργοστάσιου
πάνω στ' αὐλάκια τῶν χωραφιῶν
στὰ καμένα χωριὰ τῆς ὑπαίθρου
στὸ καμένο χῶμα τῶν πόλεων.
Σὲ περιμένω στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς
γιὰ τὴν Ἐπανάσταση,
πρώτη θέση.
Θὰ μὲ βρεῖς τραγουδῶντας
καβάλλα σ' ἕνα βουνὸ ἀνθρακίτη
σ' ἕνα κῦμα τῆς θάλασσας
στῆς Νορμανδίας τὸ ψηλότερο κατάρτι
σπῆκερ στὸν πύργο τοῦ Ἄϊφελ
σὲ Μακεδονίσια θυμωνιὰ γλυκοφιλῶντας ἕνα κορίτσι.
Ἐκεῖ ποὺ δὲν κοίταξες ποτὲ - δίπλα σου,
θὰ μὲ βρεῖς ὑψώνοντας τὴ γροθιά σου
κοιτῶντας ἀντρίκια, σφυρίζοντας:
«ἕνας σύντροφος καινούργιος.»
Θὰ σὲ γνωρίσω. Νὰ κρατᾶς «Ριζοσπάστη»
σύνθημα παρασύνθημα. Χαρίλης-Θεσσαλονίκη.
Θἄχω στ' αὐτιά μου κόκκινους ἤχους
στὰ μάτια μου συνωμοτικὴ γαλήνη.
Θὰ φοράω ἀρβῦλες μπαλωμένες μὲ χιόνι,
πλεγμένο ἀντάρτικο σκουφὶ στὸν ἀργαλειὸ τῆς θύελλας
μὲ νήματα βροχῆς.
Θἄχω τ' ἀμπέχωνο μ' ἀγέρα κουμπωμένο—τὴν ἄνεση
τυλιγμένη στὸ λαιμό μου,
ἕνα τρύπιο κασκόλ.

Ζητᾶς νὰ σὲ πιστέψω; Ἔλα!
Στὴν ἴδια διμοιρία θὰ σοῦ δώσω
στὸ δίπλα χαράκωμα μιὰ θέση βολῆς.
Ἂν θέλεις, ἔλα!
Εἶναι στὴ Γῆ μας καλύτερα.

ΚΩΣΤΑ ΠΛΑΚΩΤΑΡΗ: Νησιώτικο τοπεῖο.

Ἡ ξένη ποίηση

ΤΟ ΚΟΝΓΚΟ

(Μιὰ σπουδὴ τῆς νέγρικης φυλῆς)

Τοῦ Ἀμερικανοῦ ποιητῆ VACHEL LINDSAY

I. Η ΒΑΣΙΚΗ ΤΟΥΣ ΑΓΡΙΟΤΗΤΑ

Μαῦροι, λιπαροὶ χαροκόποι σ' ἕνα πανδοχεῖο,
βασιλιάδες τρωγλῶν μ' ἄστατα πόδια, *Μὲ φωνὴ βαθειὰ κι' ἠχηὴ*
ἐνῶ κλονίζονταν καὶ σκόνταβαν καὶ κουτουλοῦσαν στὸ τραπέζι,
ἐνῶ κουτουλοῦσαν στὸ τραπέζι,
χτυποῦσαν ἕνα ἄδειο βαρέλι μὲ τὸ χέρι μιᾶς σκούπας,
δυνατὰ ὅσο μποροῦσαν,
μπούμ, μπούμ, ΜΠΟΥΜ,
μ' ἕνα μεταξωτὸ παρασόλι καὶ μὲ τὸ χέρι μιᾶς σκούπας,
μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, ΜΠΟΥΜ.
ΤΟΤΕ εἶχα θρησκεία, ΤΟΤΕ εἶχα ἕνα ὅραμα.
Δὲ μποροῦσα νὰ στρέψω τὸ κεφάλι μου ἀπὸ τὸ χλευαστικὸ ὄργιό τους.
Πιὸ ἀποφασιστικά. Τραγουδημένο παηγυρικά.
ΤΟΤΕ ΕΙΔΑ ΤΟ ΚΟΝΓΚΟ, ΝΑ ΕΡΠΕΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΖΟΦΟ,
ΚΟΒΟΝΤΑΣ ΤΗ ΖΟΥΓΚΛΑ ΣΤΑ ΔΥΟ Μ' ΕΝΑ ΧΡΥΣΟ ΠΕΡΑΣΜΑ.
Ὕστερα, στὸ μακρος τῆς ποταμίσιας ὄχθης χίλιες χιλιάδες
διάστιχτοι καννίβαλοι χορεψαν στὴν ἀράδα·
ὕστερα ἄκουσα τὴ βουὴ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ λάγνου αἵματος.
κι' ἕνα κόκκαλο μηροῦ πού χτυποῦσε ἕνα γκόνγκ ἀπὸ λευκοσίδηρο.
Σὲ μιὰ γρήγορη κλίμακα ζωηρότητας καὶ σάλαγου.
Καὶ «ΑΙΜΑ» οὔρλιαξαν τὰ λαρύγκια καὶ τὰ πίφερα τῶν πολεμιστῶν,
«ΑΙΜΑ» οὔρλιαξαν οἱ ἰσχνοὶ νεκροκέφαλοι μάγοι,
«ἀναγγείλετε τὸ θανατερὸ βούου-ντούου μὲ τὰ κρόταλα,
σβαρνίσετε τοὺς ὀρεινοὺς τόπους,
κλέψετε ὅλα τὰ χτήνη,
κρόταλα, κρόταλα, κρόταλα, κρόταλα,
μπίνγκ!
Μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, ΜΠΟΥΜ,» *Μὲ γαλήνη φιλοσοφική.*
μελωδία που βρουχέται, μελωδία ἐπική, μανιακὴ μελωδία
ἀπὸ τὸ στόμιο τοῦ Κόνγκο
στὰ βουνὰ τῆς σελήνης. *Τραχειὰ καὶ μὲ μέτρο βαρειὰ τονισμένο.*
Ὁ Θάνατος εἶναι ἕνας Ἐλέφαντας λαμπαδομάτης καὶ φριχτὸς
μὲ πλευρὰ πού καπνίζουνε καὶ τρομερός.
ΜΠΟΥΜ, κλέψετε τοὺς πυγμαίους,
ΜΠΟΥΜ, σκοτώσετε τοὺς Ἄραβες,
ΜΠΟΥΜ, σκοτώσετε τοὺς λευκούς. *Ὅπως ὁ ἄνεμος στὶς καμινάδες.*
ΧΟΥΟΥ, ΧΟΥΟΥ, ΧΟΥΟΥ.
Ἀφουγκραστεῖτε τὸ οὐρλιασμα τοῦ βρυκολακιασμένου Λεοπόλδου
πού καίεται στὴν Κόλαση γιατὶ ἀκρωτηρίασε τοὺς ἀνθρώπους του.
Ἀκοῦστε πῶς καγχάζουν οἱ δαίμονες καὶ πῶς οὐρλιάζουν
κόβοντας του ἀπὸ τὸν πάτο τὰ χέρια, στὴν Κόλαση.
Ἀφουγκραστεῖτε τὴ σερετὴ προχήρυξη
πού σφυρίζεται μέσα ἀπὸ τὶς τρῶγλες τοῦ δάσινου ἔθνους
πού σφυρίζεται πέρα ἀπὸ τοὺς λασπόλοφους τῶν τερματῶν,
πού σφυρίζεται πέρα ἀπὸ τὰ τέλματα ὅπου παίζουνε οἱ πεταλοῦδες.
Ὅλοι οἱ ἦχοι σὲ Ο μ' ἔμφαση. Τόνοι βαρειοὶ πολὺ βαρειοί. Τόνοι ἀλαφροί, πολὺ ἀλαφροί. Ὁ τελευταῖος σείχος μουρμουριστός.
«Προσέξετε τί κάνετε,
ἀλλοιῶς ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο, ὁ θεὸς τοῦ Κόνγκο,
κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι θεοὶ τοῦ Κόνγκο,
ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ σᾶς στιγματίσει,
ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ σᾶς στιγματίσει,
ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ σᾶς στιγματίσει.

II. Η ΑΧΑΛΙΝΩΤΗ ΕΥΘΥΜΙΑ ΤΟΥΣ

Λίγο τραχειὰ καὶ δυνατά.
Ἄγριοι παῖχτες ζαριῶν μ' ἕνα οὐρλιαχτὸ καὶ μιὰ κραυγὴ
χόρεψαν τὴ γιούμπα στὸ χαρτοπαιχτεῖο
καὶ γελοῦσαν μανιακὰ ὡς τὸ θάνατο, καὶ κλονίζανε τὴν πολιτεία
καὶ κορόϊδευαν τοὺς ἀστυνόμους ὀργιαστικὰ χλευάζοντας
μ' ἕνα μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, ΜΠΟΥΜ...
Νὰ διαβάζεις ἀκριβῶς ὅπως στὸ πρῶτο μέρος.
ΤΟΤΕ ΕΙΔΑ ΤΟ ΚΟΝΓΚΟ ΝΑ ΕΡΠΕΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΖΟΦΟ,
ΚΟΒΟΝΤΑΣ ΤΗ ΖΟΥΓΚΛΑ ΣΤΑ ΔΥΟ Μ' ΕΝΑ ΧΡΥΣΟ ΠΕΡΑΣΜΑ.
Νὰ τονίζεις μ' ἔμφαση τὶς λεπτὲς ἰδέες. Νὰ μένεις τόσο ἀλαφρὸς δσο γίνεται μπορετό.
Μιὰ χώρα μαύρης μαγείας αἰωρήθηκε στὸ βλέμμα μου,
ἕνας τραγουδιστὴς ποταμὸς
ὅπου ὅλα τὰ ὄνειρα πραγματοποιοῦνται.
Τὸ ἐβένινο παλάτι πέταξε τ' ἀψήλου
μέσα ἀπὸ τ' ἀνθισμένα δέντρα στὸν οὐρανὸ τοῦ σούρουπου,
τὰ ψηφιδωτὰ πόρτεγα καὶ τὰ κιγκλιδώματα ἀστράφτανε
ἀπὸ χρυσάφι, ἀλάβαστρο καὶ φίλντισι.
Κι' ὁ μαῦρος ὄχλος ξεκαρδιζότανε στὰ γέλια ὥσπου πονοῦσε ἡ μέση του
κοροϊδεύοντας τὸ σκυλοκέφαλο πίθηκο τὸ θυρωρὸ τῆς ἀχάτινης πόρτας,
καὶ τὶς πασίγνωστες μελωδίες τῆς παπαγάλινης ὀρχήστρας
πού τερέτιζε στοὺς θάμνους τῆς μαγικῆς χώρας τούτης. *Πομπώδικα.*
Μιὰ παρέα νεκροκέφαλων μάγων ἐρχότανε
μέσα ἀπὸ τ' ἀχάτινο κατώφλι ἀκολουθούμενη ἀπὸ φλόγες.
Ναί, ντυμένοι ἕνα χρυσόφυλλο κι' ἕνα σακκάκι μὲ οὐρὰ
καὶ καπέλλα σκεπασμένα ἀπὸ διαμαντόσκονη
κι' ὁ ὄχλος στὴν αὐλὴ ἄφησε ἕνα οὐρλιαχτὸ καὶ μιὰ κραυγὴ
καὶ χόρεψε τὴ γιούμπα ἀπὸ τοῖχο σὲ τοῖχο.
Μὲ πολλὴν ἀποφασιστικότητα καὶ μὲ τὴν αἴσθηση τῶν φαντασμάτων.
Μὰ ξάφνου οἱ μάγοι ἠσύχασαν τὸν ὄχλο
μὲ μιὰ ματιὰ ψυχρή, αὐστηρὴ κι' ἕνα αὐστηρό, παλιὸ τραγούδι:
«Ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ σᾶς στιγματίσει»....
Μὲ συντριπτικὴ βεβαιότητα, καλοδιάθετα καὶ πομπώδικα.
Ἀκριβῶς τότε, ἀπὸ τὸ κατώφλι, λιπαροὶ σὰν εὐνοῦχοι
ἠρθαν οἱ πρίγκηπες τοῦ cake-walk φορώντας σακκάκια κόκκινα μ' οὐρά,
παπούτσια μ' ἀνοιχτόχρωμο δέρμα ἀστραφτερὸ
καὶ ψηλὰ μεταξωτὰ καπέλλα κόκκινα σὰν τὸ κρασί.
Μὲ ταχύτητα πού δλο μεγαλώνει κι' ἀπότομο χορευτικὸ ρυθμό.
Καὶ πηδοῦσαν ἐκεῖ μὲ τὶς πεταλουδίσιες τους συντρόφισσες
κοπέλλες καρβουνόμαυρες πού μαργαριτάρια ἐφόρουν στὰ μαλλιά τους
μὲ φοῦστες ὡς τὰ γόνατα πού γιασεμιὰ γλυκόπνοα τὶς στολίζαν
μὲ κουδουνάκια στοὺς ἀστράγαλους καὶ λίγο μαῦρο πόδι.
καὶ τὰ ζευγάρια βρίζανε καὶ τὸ τραγούδι καὶ τὸ σκυθρωπασμὸ
τῶν ἰσχνῶν μάγων καὶ τοὺς κοροϊδεύαν.
(Ὤ, σπάνιο εἶτανε τ' ὄργιο κι' ἄξιζε τὸν κόπο, τ' ὄργιο
πού τοὺς μάγους κυρίευε, τόσο φλογεροὺς στὰ χαμόγελά τους!)
Ὕστερα, ἡ βασιλικὴ μεγαλειότης τοῦ cake - walk βάλθηκε
νὰ περπατεῖ πρὸς ἕνα κέϊκ πού ἦταν μεγάλο ὡς ἄνθρωπος
στὸν ἦχο τοῦ «Μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, ΜΠΟΥΜ,»
Μὲ προφορὰ νέγρικης γλώσσας καὶ τόσο γρήγορα, δσο εἶναι μπορετὸ πρὸς τὸ τέλος
ἐνῶ οἱ μάγοι κάγχαζαν μὲ μιὰ δυσοίωνη μελωδία
καὶ τραγουδοῦσαν μὲ τοὺς γελωτοποιοὺς πού ἐκεῖ πηδοῦσαν:
«βαδίζετε μ' ἔγνοια, βαδίζετε μ' ἔγνοια,
ἀλλοιῶς ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο, ὁ θεὸς τοῦ Κόνγκο,
κι' ὅλοι οἱ ἄλλοι θεοὶ τοῦ Κόνγκο,
ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ σᾶς στιγματίσει.
Προσέχετε, προσέχετε, βαδίζετε μ' ἔγνοια,
Μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμ,
μπουμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμ,
μπουμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμ,
μπουμλεϊ, μπούμλεϊ, μπούμλεϊ,
ΜΠΟΥΜ». *Μ' ἀργὴ φιλοσοφικὴ γελήνη.*
Ὤ σπάνιο εἶτανε τ' ὄργιο κι' ἄξιζε τὸν κόπο, τ' ὄργιο
πού τοὺς μάγους κυρίευε, τοὺς φλογεροὺς στὰ χαμόγελά τους!

III.—Η ΕΛΠΙΔΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΤΟΥΣ

Φωνὴ βαρειά. Μίμηση τοῦ πάταγου καὶ τοῦ τρόμου τῶν στρατοπέδων.
Ἕνας ἀγαθὸς γερονέγρος στὶς φτωχοσυνοικίες τῆς πολιτείας
ἔδωσε συμβουλὲς σὲ μιὰ ἀδερφὴ γιὰ τὴ βελουδένια ρόμπα της.
Ἐμάλωσε ἕναν ἀδερφὸ γιὰ τοὺς χυδαίους τρόπους του,
γιὰ τὴν πλανόδια ζωή του, γιὰ τὴ μεθυσμένη, γιὰ τὶς κρυφὲς μέρες του.
Χτύπησε ἀπάνω στὴ Βίβλο ὥσπου τὴν ξέσκισε
σέρνοντας κραυγές, τὶς ζωηρὲς κραυγὲς τῶν εὐχαριστημένων.
Καὶ πολλοὶ ὁραματιστήκανε πὼς τάχα βρίσκονταν σὲ θρόνο
καὶ τὸν Ἰακὼβ καὶ τὴ χρυσὴ σκάλα του τραγούδησαν.
Κι' ὅλοι μετάνοιωσαν, πιότεροι κι' ἀπὸ χίλιοι,
γιὰ τὴν ἀνασθησία τους, τὴν ἀγριάδα τους, τὶς ἁμαρτίες, τὰ λάθη τους,
καὶ κλείσανε μὲ πάταγο τὰ ψαλτήρια ὥσπου σείστηκε ὁ θόλος
μὲ «Δόξα, δόξα, δόξα»,
καὶ «Μπούμ, μπούμ, ΜΠΟΥΜ.» *Ἀκριβῶς ὅπως στὸ πρῶτο μέρος.*
ΤΟΤΕ ΕΙΔΑ ΤΟ ΚΟΝΓΚΟ ΝΑ ΕΡΠΕΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΖΟΦΟ,
ΚΟΒΟΝΤΑΣ ΤΗ ΖΟΥΓΚΛΑ ΣΤΑ ΔΥΟ Μ' ΕΝΑ ΧΡΥΣΟ ΠΕΡΑΣΜΑ.
Κι' ὁ γκρίζος οὐρανὸς ἀνοίχτηκε ὅμοιος μὲ νειόσκιστο πέπλο
κι' ἔδειξε τοὺς Ἀπόστολους μὲ τὰ θωρακωτά τους πουκάμισα.
Μὲ χάλυβα λευκὸ καὶ φωτεινὸ κάθονταν γύρω
καὶ τὰ φλόγινα μάτια τους ἀκλουθοῦσαν τὴν πορεία τ' ἀνεμου τοῦ Κόνγκο.
Κι' οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι ἀπὸ τοὺς ψηλοὺς θρόνους τους
ἔκαναν τὸ δάσος νὰ σκιρτᾶ μὲ τὴ βαρειὰ κραυγή τους:—
«Ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ πεθάνει στὴ ζούγκλα·
δὲ θὰ σᾶς στιγματίσει ποτὲ πιά, δὲ θὰ σᾶς στιγματίσει ποτὲ πιά.» *Μὲ πολλὴν ἀποφασιστικότητα καὶ χαρά.*
Ὕστερα, στὸ μάκρος τῆς ὄχθης αὐτῆς, χίλιες χιλιάδες
οἱ κληματίδες πέφτανε δεμάτια - δεμάτια.
Ἄγγελοι σκαπανεῖς ξεκαθάριζαν τὴ θέα
πρὸς τὸν Παράδεισο τοῦ Κόνγκο, γιὰ τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν,
πρὸς τοὺς ἱεροὺς καθεδρικούς, πρὸς τοὺς λαμπροὺς ναούς.
Οἱ νεκροκέφαλοι μάγοι εἴχανε φύγει.
Σὲ τόνο ὑψηλότερο δσο γίνεται πιὸ ντελικάτο.
Ἐκεῖ πού οἱ ἄγριοι θεοὶ θρηνήθηκαν
χιλιάδες πλοῖα μ' ἄγγελους καπετάνιους
μ' ἀσημένια κουπιὰ κι' ἀπὸ γαλάζιο πρῶρες
καὶ μεταξωτὲς καμπίνες διαπερασμένες ἀπ' τὸν ἥλιο.
Ἦταν μιὰ χώρα μεταμορφωμένη, ἦταν μιὰ νέα δημιουργία.
Ὤ, ἕνας τραγουδιστὴς ἄνεμος ἐσάρωσε τὸ νέγρικο ἔθνος,
κι' ἀπὸ τὰ μονήρη ὕδατα ἀκούστηκε τραγούδι: —
«Ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο πέθανε στὴ ζούγκλα.
Δὲ θὰ σᾶς στιγματίσει ποτὲ πιά.
Δὲ θὰ σᾶς στιγματίσει ποτὲ πιά».
Τὰ δάση εἴχανε λυτρωθεῖ, τὰ ζῶα κι' οἱ ἀνθρῶποι,
καὶ μόνο ὁ ἀγούπας τόλμησε *Ἐκπνέοντας σ' ἕνα μουρμούρισμα διαπεραστικὸ καὶ τρομαχτικό.*
ἀπὸ μακρυὰ μόνος στὰ δρη τῆς σελήνης
νὰ κραγγάσει μὲς στὴ σιγή, τὸ τραγούδι τοῦ Κόνγκο: —
«Ὁ Μοῦμπο Γιοῦμπο θὰ σᾶς στιγματίσει,
ὁ Μοῦμπο . . . Γιοῦμπο . . . θὰ . . . σᾶς . . . στιγμα . . . τίσει».

Μετάφραση: ΑΡΗ ΔΙΚΤΑΙΟΥ

Ἡ ξένη πεζογραφία

ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ

Τῆς Ἀγγλίδας διηγηματογράφου VIRGINIA WOOLF

Στὸ μυθιστόρημα τῆς VIRGINIA WOOLF «ΤΑ ΚΥΜΑΤΑ» δὲν ὑπάρχει οὔτε δράση οὔτε διάλογος. Στὸ φόντο, ἡ θάλασσα, τὰ κύματα πού ὁλοένα κυλᾶνε, ἐνῶ τὰ διάφορα πρόσωπα λένε ἕνα ἐσωτερικὸ μονόλογο. Ἀπὸ παιδιὰ τὰ βλέπουμε νὰ μεγαλώνουν καὶ νὰ γερνᾶνε καὶ κάθε ἡλικία τους ἀντιστοιχεῖ σ' ἕνα κομμάτι τῆς μέρας. Πρὶν ἀπὸ κάθε κεφάλαιο ὑπάρχει μιὰ μικρὴ περιγραφὴ τῆς φύσης πού μὲ τὸν αἰώνιο ρυθμό της εἶναι τόσο στενὰ δεμένες οἱ ζωές τους.

Τὴν περιγραφὴ μόνο αὐτὴ τῆς φύσης δίνουμε σὲ μετάφραση παρακάτω.

Δ.Σ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ὁ ἥλιος δὲν εἶχε ἀκόμη βγεῖ. Ἂν ἡ θάλασσα δὲ σγούριζε λαφριά, ὅμοια μὲ τσαλακωμενο ὕφασμα, δὲ θὰ τήνε ξεχώριζες ἀπ' τὸν οὐρανό. Σιγὰ σιγά, ὅσο ὁ οὐρανὸς φωτιζότανε, μιὰ γραμμὴ σκούρη στὸν ὁρίζοντα τονὲ χώρισε ἀπ' τὴ θάλασσα καὶ τὸ γκρίζο ὕφασμα χαρακώθηκε μὲ χοντρὲς γραμμὲς πού σαλέβανε καταποδιαστὰ κατου ἀπ' τὴν ἐπιφάνειά του, ἀκλουθώντας ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, κυνηγώντας ἡ μιὰ τὴν ἄλλη, ἀκατάπαυτα.

Κάθε κῦμα, καθώς ζύγωνε στὴν ἀκροθαλασσιά, ὑψωνότανε, γινόταν ἕνας σωρός, ἔσπαζε καὶ ἔσερνε στὸν ἄμμο ἕνα λεπτὸ πέπλο ἄσπρου ἀφροῦ. Τὸ κῦμα σταματοῦσε, ὕστερα παλι πισωδρόμαε ἀναστενάζοντας, σὰν ἕναν που κοιμᾶται κι ἡ ἀνασαμιά του πάει κι' ἔρχεται χωρὶς ὁ ἰδιος νὰ τὸ καταλαβαίνει. Σιγά, σιγα, ἡ σκούρη γραμμὴ στὸν ὁρίζοντα ξεκαθάρισε, ὅπως ὅταν ἡ οὐλιὰ παλιοῦ κρασιοῦ κατακαθίζει στὸν πάτο τῆς φιάλης κι ἀφήνει τὰ τοιχώματά της νὰ πρασινίζουν λαμπερα. Πρὸς τὸ βάθος, τὸ ἴδιο, ὁ οὐρανὸς ἔγινε διάφανος, λὲς και κάποιο κατακάθι ἄστρο ν' ἀποσπάστηκε ἀπὸ πάνω του καὶ βυθίστηκε ἢ τὸ μπράτσο μιᾶς γυναίκας πλαγιασμένης κάτω ἀπ' τὸν ὁρίζοντα σήκωσε ψηλὰ μιὰ λάμπα καὶ πλατειὲς γραμμὲς λευκοῦ, πράσινου καὶ κίτρινου ξεχύθηκαν κι' ἀπλώθηκαν στὸν οὐρανό, ἰδιες ἀχτίνες ρισιδιοῦ. Τότες ἡ ἀόρατη γυναίκα σήκωσε τὴ λάμπα της ψηλότερα κι' ὁ ἀέρας κομματιαστηκε ὅλος σὲ κλωνιὲς κόκκινες καὶ κίτρινες κι' ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν πράσινην ἐπιφάνεια μέσα σ' ἕνα φλεγόμενο στροβίλισμα ὅπως ἡ φλόγα πού βουΐζει ἀπὸ φωτιὲς χαρᾶς. Σιγά, σιγά, οἱ κλωνιὲς ἀπ' τὸ πυροτέχημα πού καιότανε, λυώσανε σὲ μιὰν ἀνάλαφρην ὁμίχλη, μιὰ πυράχτωση πού σήκωσε τὸ βάρος τοῦ μάλλινου σταχτιοῦ οὐρανοῦ στὴν κορφή της καὶ τὸν μεταμόρφωσε σ' ἑκατομμύρια ἄτομα ἀπαλοῦ, μπλάβου χρώματος. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, ἀγάλια, ἀγάλια ἔγινε διάφανη. Οἱ μεγάλες μαῦρες γραμμὲς σχεδὸν ἐξαφανίστηκαν κάτω ἀπ' αὐτοὺς τους κυματισμοὺς καὶ τὰ σπιθοβολήματα. Τὸ μπράτσο πού βαστοῦσε τὴ λάμπα τὴν ἀνέβασε χωρὶς βιάση, ψηλὰ κι ἀκόμη πιὸ ψηλα, ὥσπου φάνηκε μιὰ πλατειὰ φλόγα. Ἔνα τόξο ὁλόφλογο ἄναψε στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα κι ἡ θάλασσα γυροτρόγυρα ἔλυωσε σὲ χρυσάφι. Τὸ φῶς χύτηπσε πάνω στὰ δέντρα τοῦ περιβολιοῦ καὶ τὰ φύλλα τους, ἕνα ἕνα, γενήκανε διάφανα. Κάποιο πουλὶ τιτίβισε πολυ ψηλά. Ἔγινε μιὰ σιωπή. Ἕνα ἄλλο κελαηδησε πιο πέρα. Ὁ ἥλιος ἔκαμε σουβλερούς τους τοίχους τοῦ σπιτιοῦ, ἔμεινε ὅπως ἡ ἄκρηα μιᾶς βεντάγιας σ' ἕνα ἄσπρο στορι καὶ σχηματισε ἕνα μαβὶ μωχτυλικὸ ἀποτύπωμα σκιᾶς κάτω ἀπ' τὸ φύλλο, κοντὰ σὲ παράθυρο τῆς κρεβατοκαμαρας. Τὸ στορι τρεμουλιασε ἀναλαφρα, αλλὰ ὅλα μέσα στὸ σπίτι εἴτανε θαμπὰ καὶ ἄψυλα. Τὰ πουλιὰ κελαηδοῦσαν ἔξω τὶς ἀγραφὲς τους μελωδίες.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ὁ ἥλιος ὅλο καὶ ψήλωνε. Γραμμὲς κίτρινες καὶ πράσινες πέφτανε στὴν ἀκροθαλασσιά. Χρυσώνανε τὶς πλευρὲς τῆς σαρακοφαγωμένης βάρκας κι' ἀποθέτανε στ' ἀγριάγκαθα καὶ στὰ θωρακισμένα φύλλα τους μιὰ μαβιάν, ἀτσαλένια λάμψη. Τὸ φῶς σχεδὸν διαπερνοῦσε τὰ γρήγορα μικρὰ κύματα, καθὼς κυνηγιότανε καταποδιαστὰ στὸ ἀκροθαλασσι σὰ βεντάγιες. Ἡ θεοτικη κόρη πού σάλεψε τὸ κεφαλι της ἔκαμε νὰ χορεύουν ὅλα τὰ στολίδια καὶ τὸ τοπάζι πού στραφτάλιζαν. Τώρα ἀνασήκωσε τὰ μαλλιὰ ἀπ' τὸ μέτωπό της καὶ μὲ ματια διάπλατα χάραξε ἕνα ὁλόισιο μονοπάτι πάνω ἀπ' τὰ κύματα. Τὸ σπιθόβολο, πιτσιλωτὸ τρεμούλιασμά της σκούρυνε. Γινότανε μια μάζα. Οἱ πράσινες κοιλότητές τους βαθαίνανε καὶ σκοτείνιαζαν. Μπορεῖ καὶ νάτανε κανένα πέρασμα ἀπὸ κοπάδια περιπλανωμενων ψαριῶν. Καθὼς πλαταγιζαν καὶ πισωδρομούσανε, ἀφήνανε ξωπίσω τους ἕνα μαῦρο κύκλο ἀπὸ φελλοὺς καὶ ψιλόχλωνα στὴν ἀκροθαλασσιὰ καὶ ἄχυρα καὶ μικρὰ ρότσαλα, λὲς καὶ μιὰ λαφριὰ βαρκούλα βούλιαξε καὶ τσακίστηκε κι' ὁ ναύτης κολυμπῶντας πρὸς τὴν ἀκρογιαλιὰ καὶ σκαρφαλωνοντας στὸ βράχο ἄφησε τὸ εὐκολόβραυστο φορτιο του στὸ κῦμα.

Στὸν κῆπο, τὰ πουλιὰ πού εἴχανε κελαηδήσει, ἔτσι στὴν τύχη, σπασμωδικὰ σ' ἐτοῦτο καὶ σ' ἐκεῖνο τὸ δέντρο καὶ τὸ κλαδί, τώρα κελαηδοῦσαν ὅλα μαζὶ μὲ μιὰ φωνὴ διαπεραστικὴ καὶ τσιριχτή, πότε ὅλα μαζὶ σὰ νἄχανε συνειδηση τῆς παρουσίας τῶν συντροφων τους, πότε μονάχα σὰ ν' ἀπευθυνόντανε στὸ χλωμό, μαβὶ οὐρανό. Ὅλα μ' ἕνα φτέριασμα πετοῦσαν καὶ σκορπίζονταν ὅταν ἡ μαύρη γάτα σάλεβε ἀνάμεσα στὰ θάμνα ἢ ὅταν ἡ μαγείρισσα ἔρριχνε στάχτη στ' ἀναμμένα ἀκόμη κάρβουνα καὶ τὰ τρόμαζε. Τὸ τραγουδι τους εἴτανε γεμᾶτο φόβο καὶ κατανόηση λύπης καὶ αἴσθηση μιᾶς χαρᾶς πού πρέπει νὰ τὴν ἀρπάξουν βιαστικὰ στὴ στιγμή. Ἔπειτα κελαηδούσανε μέσα στὸ διάφανο πρωϊνὸ αἰθέρα, πετῶντας πολὺ ψηλά, πάνω ἀπ' τὶς φτελιές, καταποδιαστά, φεύγοντας, κυνηγῶντας τὸ ἕνα τ' ἄλλο. Τσιμπιόντανε καὶ στροβιλίζονταν ψηλὰ στὸ διάστημα. Στὸ τέλος κουρασμένα ἀπ' τὸ κυνηγητό, λαχανιασμένα ἀπ' τὸ πέταγμα κατεβαίναν μὲ χάρη, κλίνοντας λαφριά, λαφριὰ πρὸς τὴ γῆ, χαμηλώνανε καὶ καθίζανε σιωπηλὰ σ'ἕνα δέντρο ἢ σ'ἕναν τοῖχο. Τὰ λαμπερὰ ματια τους σπιθοβολοῦσαν. Σαλεβαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ κεφαλάκια τους ὅλο προσοχή, ἔχοντας στὸ ἔπακρο συνείδηση τῆς παρουσίας κάποιου πράγματος, κάποιου ἀντικειμένου εἰδικά.

Ἴσως νἄτανε κανένα μακρὸ σαλιγκάρι μὲ τὸ καυκί του πού ξεχώριζε μέσα στὸ χορτάρι σὰν ἕνας γκρίζος καθεδρικὸς ναός, σὰ μιὰ μεγαλη οἰκοδομὴ καμμένη, σημαδεμένη μὲ σκούρους κύκλους καὶ πρασινοϊσκιωτη ἀπ' τὴ χλόη. Μπορεῖ καὶ νὰ πρόσεχαν τὴ λάμψη τῶν λουλουδιῶν πού ξέχυναν στὰ παρτέρια τὸ φουστό, πορφυρο φῶς τους, ἐνῶ τὸ διάστημα ἀνομεσα ἀπ' τους μίσχους σχηματιζε μια σειρὰ σκούρων κοκκινωπῶν θολων. Πότε πότε πάλι στύλωναν τὶς ματιές τους στὰ μικρά, λαμπερὰ φύλλα τῆς μηλιᾶς που χορεύανε συγκρατημένα, ἀλύγιστα καὶ λαμπροκοπτούσανε ἀναμεσα ἀπ' τὸν τριανταφυλλή τους ἀνθό. Ἢ πάλι βλέπανε μιὰ σταγόνα βροχῆς νὰ πέφτει στὸ φραχτη καὶ νὰ μένει ἐκεῖ κρεμασμένη, χωρὶς νὰ πέφτει, καὶ νὰ καθρεφτίζει μέσα της τὴ στρογγυλεμένη εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ ὁλόκληρου καὶ τῶν φτελιῶν πού εἴτανε ἀψηλὲς σὰν πύργοι. Ὅταν κοιτούσανε ὁλόϊσια τὸν ἥλιο, τὰ ματια τους σπιθίζανε σὰ χρυσὰ κομπολόγια. Τώρα οἱ ματιές τους γυρνῶντας ἐδῶ κι' ἐκεῖ κατεβαίναν στὸ τέλος πιὸ κάτω, κάτω ἀπ'τὰ λουλούδια, κάτω ἀπ' τὶς σκοτεινὲς ἀλλέες τοῦ ζοφεροῦ κόσμου, ὅπου τὸ φύλλο σαπίζει καὶ τὸ ἄνθος ἔχει πέσει. Τότε, ἕνα πουλάκι πέταξε σὰ βέλος, ζυγιάστηκε καὶ κατέβηκε. Ἔπειτα ἔχωσε τὸ ράμφος του στὸ μαλακὸ σῶμα τοῦ ἀνυπεράσπιστου σκουλήκιου, τὸ ράμφισε καὶ τὸ ἄφησε νὰ σαπίσει.

Κατω ἐκεῖ ἀνάμεσα στὶς ρίζες, μέσα στὰ λουλούδια τὰ μαραμένα, ἀπόπνοιες νεκρῶν μυρουδιῶν ἐξαιτμιζόντανε. Σταγόνες σχηματίζουνταν στὶς πλευρὲς φουσκωμένων πραγμάτων. Ἡ φλούδα τῶν σαπισμένων φρούτων ἔσκανε κι' ἀπ' τὴ σκισμάδα ἔτρεχε μιὰ πηχτὴ ὕλη. Γυμνοσάλιαγκοι ἄφηναν κίτρινες ἐκκρίσεις ξωπίσω τους καὶ κάποτε ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἕνα ἄμορφο ζουδακι σερνότανε ἀργὰ μ' ἕνα κεφάλι σὲ καθε ἄκρη. Τὰ πουλιὰ μὲ τὰ χρυσὰ μάτια ὁρμοῦσαν ἀνάμεσα στὰ φύλλα καὶ μὲ εἰρωνεία βλέπανε αὐτὴ τὴ σαπίλα, αὐτὴ τὴν ὑγρασία. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ρύθιζαν ἀγρια τὶς ἄκριες τῶν ραμμῶν τους μέσα στὸ γλοιώδικο μίγμα.

Τέλος, ὁ ἥλιος ἔφτασε στὸ ὕψος τοῦ παραθυριοῦ, ἄγγιξε τὴν κουρτίνα μὲ τὴν κόκκινη μπορντούρα καὶ τότε πρόβαλαν κύκλοι καὶ γραμμές. Τώρα ἡ λευκότητα τοῦ φωτος πού αὔξαινε θρονιάστηκε μέσα στὸ βαθούλωμα τοῦ πιάτου, ἡ λάμψη του συσσωρεύτηκε πάνω στὴ λεπιδα τοῦ μαχαιριοῦ. Οἱ καρέκλες καὶ οἱ μπουφὲδες σχεδιάστηκαν στὸ βάθος καὶ ἂν καὶ τὸ καθένα εἴτανε χωριστά, ὅμως φαινότανε μπερδεμένα σὰ λαβύρινθος. Ὁ καθρέφτης ἄσπριζε τὴ λίμνη του στὸν τοῖχο. Τὸ ἀληθινὸ λουλούδι στὸ περβάζι τοῦ παραθυριοῦ συνοδευόταν ἀπὸ ἕνα λουλούδι φάντασμα. Καὶ ὅμως, τὸ φάντασμα ἀποτελοῦσε μέρος τοῦ ἀληθινοῦ λουλουδιοῦ, γιατί, ὅταν ἕνα μπουμπούκι ἄνοιγε, τὸ χλωμότερο ὁμοίωμά του μέσα στὸν καθρέφτη ἄνοιγε, τὸ ἴδιο, ἕνα μπουμπούκι.

Σηκώθηκε ἀέρας. Τὰ κύματα ἀντιβουΐζανε στὸ ἀκροθαλάσσι σὰν τυμπανιστὲς πολεμιστές, σὰ σαρικοφόροι μὲ δηλητηριασμένα τόξα πού στριφογυρίζοντάς τα πάνω ἀπ' τὰ κεφαλία τους ὁρμοῦνε πάνω σὲ κοπάδια ἄσπρα ἀρνιὰ πού βόσκουνε.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Ὁ ἥλιος εἶχε φτάσει κατάκορφα στὸν οὐρανό. Δὲν εἴτανε πιὰ φευγαλέος, δὲν τὸν μισόβλεπε πια κανείς, οὔτε τὸν μαντευε ἀπὸ ὑποψίες καὶ λάμψη.

Ἔμοιαζε με νέα κοπέλα πλυγιασμενη στὸ γαλαζοπρασινο στρῶμα της θάλασσας, με τὰ βλέφαρα κουρασμένα ἀπ' τὰ νερόχαρα πετράδια πού στέλνανε δόρατα ὁπαλινα διαπερασμένα ἀπὸ φῶς παλλόμενο μέσα σὲ μιὰν ἀρέβαιη ἀτμόσφαιρα, σὰν τὰ πλευρὰ δελφινιοῦ πού χυμάει ἢ τὴν

ΑΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 65)

τητά του τὸ πρόβλημα τῆς Τέχνης. Δυστυχῶς, ὁ Δασκαλός μας δὲ βοηθάει στὴ λύση τοῦ προβλήματος ἀλλὰ τὸ μπλέκει καὶ τὸ θολώνει. Ὑπωσδήποτε πιστεύω ὅτι κάποτε θὰ συνεννοηθοῦμε.

Ἐδῶ τελειώνουν τὰ «τεχνολογικά» ἀπὸ θεωρητική ἄποψη, ἂς ποῦμε. Τώρα μποροῦμε νὰ περάσουμε καὶ στὸ ἐπίμαχο ζήτημα τῆς κριτικῆς γιὰ τὰ «Δεκαπέντε διηγήματα». Ἀπὸ δῶ ἄλλωστε ξεκίνησαν ὅλα.

Ὁ Ρῶτας ἐπιμένει σώνει καὶ καλὰ πὼς «ὅλα εἶνε τέχνη, καλὴ τέχνη, μὲ διαφορετικὴ βαθμολογία τὸ καθένα. Ἕνα-δυὸ εἶνε τὰ χειρότερα. "Ὅμως ἐμεῖς ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ξεχωρίζουμε καὶ ἀριστουργήματα...».

Δὲν ἀπορῶ πιὰ γιὰ τίποτα, ὕστερ' ἀπ' ὅλη τὴν «τεχνολογία» ποὺ ἀνάπτυξε ὁ Δάσκαλος. Ἀπορῶ μονάχα πῶς δὲν εἶνε καὶ τὰ δεκαπέντε, χωρὶς καμμίαν ἐξαίρεση, ἀριστουργήματα...

Λοιπόν, ἂς θέσουμε ἕνα πρῶτο ζήτημα : πρέπει νὰ λέμε παντοῦ καὶ πάντα, σὲ δικοὺς καὶ ξένους, τὴν ἀλήθεια ; Ὅλοι θὰ συμφωνήσουμε : ναί !

Ἂς θέσουμε ἀκόμη καὶ ἕνα δεύτερο ζήτημα : ἡ κριτικὴ στάση μας ἀπέναντι στὴ δική μας παραγωγὴ πρέπει νᾶνε ὁπωσδήποτε ἐπαινετικὴ καὶ γιὰ τὴν ξένη καταδικαστική ; Ἢ ἀντικειμενικὴ καὶ γιὰ τὶς δυό ;Ἀπαντῶ μόνος μου : ἀντικειμενική. Καὶ ἀπαντῶ μόνος μου γιατὶ δὲν παίρνω τὴν εὐθύνη γιὰ τὶς γνῶμες τῶν ἄλλων.

Θεωρῶ ἀπαραίτητο νὰ τεθοῦν ἀπὸ πρῶτα οἱ δυὸ αὐτὲς ἠθικὲς ἀρχές. Καὶ προχωροῦμε.

Θὰ ἦταν καλὸ νὰ πάρει κανεὶς ἕνα πρὸς ἕνα καὶ τὰ δεκαπέντε αὐτὰ πεζογραφήματα καὶ νὰ κρίνει τὴν ἀξία τους. Δὲ νομίζω πὼς ὑπάρχει ὁ χῶρος, ὁ χρόνος ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος. Ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἰπωθεῖ, εἰπώθηκε. Ἢ βαθμολογία τους εἶνε βέβαια διαφορετική, μὰ ἡ γενικὴ κατηγορία τους μένει ἡ ἴδια. Μόνο μερικὰ δείγματα χαρακτηριστικὰ θὰ μποροῦσε ν' ἀναφέρει κανείς :

Ὁ Ρῶτας μὲ τὸ «Γράμμα τοῦ πνιμένου»—ἐδῶ εἶνε ὁ κόμπος ὅλης τῆς «τεχνολογίας»—μᾶς δηγεῖται πῶς βρέθηκε κάποτε ἕνα γράμμα ἀπάνω σ' ἕναν πνιγμένο ὅπου συνιστοῦσε στὴν κόρη του νὰ προσέχει τὰ μικρότερα ἀδέρφια της καὶ νὰ ζητήσει τὴ βοήθεια ὅλου τοῦ χωριοῦ. Ἀρχὴ καὶ τέλος. Αὐτὸ εἶν' ὅλο. Δὲν ὑπάρχει κίνηση, ζωή, πλαστικότητα, ἀτμόσφαιρα τέχνης. Δὲ στήνει στὰ πόδια του οὔτ' ἕναν ἄνθρωπο. Τελειώνει καὶ ρωτᾶς αὐθόρμητα : —"Ε, κ' ὕστερα;... "Ὑστερα δὲν ὑπάρχει. Τὸ διήγημα ξεχάστηκε μὲ τὴν τελευταία του λέξη.

Ὁ Βενέζης μᾶς ἱστορεῖ τὸ χαμένον ἔρωτα ἑνὸς ζευγαριοῦ μέσα σὲ μιὰ διαδήλωση τῆς Κατοχῆς. Ρωμαντικοὶ γλυκασμοὶ ἀπάνω σ' ἕνα ἔδαφος τραχὺ ἄγριο, ὠμὰ ρεαλιστικό. Πῶς νὰ ταιριάξει ἡ μπαρούτη τῆς μάχης μὲ τὸν ἀσπασμὸ τῶν ἀγγέλων πρὸς τ' ἄστρα ; Ἀποτέλεσμα ἀσήμαντο.

Ἡ Ἀλεξίου, ὁ Κορνάρος, ἡ Παπαδάκη μᾶς λένε ἀπὸ μιὰ ἱστορία. Ἁπλῆ, συγκινητική, ἡρωϊκὴ πολλὲς φορές, ἐνδιαφέρουσα. Μὰ ὁ ἡρωϊσμὸς σὰν ἠθικὸ στοιχεῖο σὰν ἰδέα ποὺ πάει νὰ καταζιώσει ἡ τέχνη στὴ ζωὴ δὲν ἔρχεται ποτὲ μὲ τὴν προσωπικὴ ἀφήγηση τοῦ συγγραφέα. Βγαίνει ὀργανικὰ μέσ' ἀπὸ τὶς ψυχικὲς καταστάσεις τῶν ἀνθρώπων ποὺ θὰ πλάσει ὁ τεχνίτης ξεκινάντας ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τεινοντ ὅλες νὰ κορυφωθοῦν στὴν καλλιτεχνικὴ δικαίωση τῆς ἠθικῆς ἰδέας. Μ' ἄλλα λόγια ὁ ἡρωϊσμὸς πρέπει νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ δραματικὴ σύγκρουση. Ἂν δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ κάμει αὐτὸ ὁ τεχνίτης καὶ ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ βγαίνει μόνο του, τότε λέμε πὼς δὲν κάνει τέχνη. Ἂν συνεννοηθοῦμε ἐδῶ, συνενιοηθήκαμε σὲ ὅλα.

Αὐτὸ εἶνε τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ στὴ Συλλογὴ αὐτή, μὲ μικρὲς ἐξαιρέσεις ποὺ δὲν ὀδηγοῦνε ὅμως σὲ ἀντίθετη διαπίστωση. Δὲ θὰ σημειώσω τὶς ἐξαιρέσεις, ἀκριβῶς γιατὶ οἱ διαφορὲς δὲν εἶνε μεγάλες. Ἂν συμπαθῶ τὸ «Ἐλασιτάκι» τῆς Ἀξιώτη, δὲ μπορῶ νὰ μὴ σημειώσω ἀσυμπαθεῖς περικοπές του.

«...Ἡ γειτονιὰ γαλήνεψε. Δὲν ἀκοῦς τσιμουδιά. Εἶνε ἕνα πρωϊνὸ ἀπ' τὰ σπουδαῖα ἐκεῖνα τ' ἀθηναΐϊκα καὶ τὰ φθινοπωριάτικα τά τόσο ὡραῖα ποὺ δὲν περιγράφεται. Ἀκοῦς μέσ' στὸν ἀγέρα τὴ μύγα νὰ πηδᾶ ἀπὸ τὴ μιὰ γωνιὰ στὴν ἄλλη...».

Λοιπόν, εἶνε ὡραῖο τὸ πρωϊνὸ ἀλλά···δὲν περιγράφεται. Ὁ τόνος τῆς ὁμορφιᾶς δίνεται ἀπὸ τὴ μύγα ποὺ πέταξε. Ἡ εἰκόνα δὲν εἶνε λογοτεχνική, ὅπως καὶ νὰ τὴν κάνεις. Ὅπως δὲν εἶνε φράση κι' αὐτή : «Κι' ἔτσι εἶχε γίνει ἐκείνη ἡ μάχη ποὺ ἦταν ἡ μάχη τοῦ Θησείου ποὺ τὸ κατέλαβε ὁ ΕΛΑΣ ποὺ τὸν ἐθοήθησε ὁ ἑλληνικὸς λαός...». Δὲν εἶνε οἱ μόνες δυστυχῶς καὶ χωρὶς νὰ καταδικάζει κανεὶς τὸ σύνολο, δὲ μπαρεῖ νὰ μὴν τὶς σημειώσει, ἔτσι σὰ δεῖγμα γραφῆς.

Τὸ τελικὸ συμπέρασμα εἶνε αὐτὸ ποὺ εἰπώθηκε κιόλας : Ἡ Συλλογὴ μὲ τὰ Δεκαπέντε Διηγήματα δὲ μπόρεσε νὰ ξεπεράσει τὸ δρόσημο τῆς Τέχνης. Εἶνε χαρακτηριστικὴ ὅμως γιὰ τὸ δύσκολο ἀγώνα ποὺ κάνουν οἱ τεχνίτες μας νὰ ὑποτάξουν τὸ ὑλικό τους, νὰ τὸ δαμάσουν καὶ νὰ τοῦ δώσουν μορφὴ καλλιτεχνική. Κι' αὐτὴ εἶνε ἡ φάση ποὺ περνάει σήμερα ἡ πεζογραφία τῆς Ἀντίστασης. Τὸ δραματικὸ γεγονὸς εἶνε τόσο πληθωρικὸ καὶ τόσο πιεστικὸ ποὺ δαμάζει γιὰ τὴν ὥρα τὸν τεχνίτη, ἀντὶ νὰ τὸ δαμάζει. Ἡ φάση αὐτὴ ξεπερνιέται σιγὰ-σιγά. Ἀλλὰ μπροστά μας εἶνε ὁ καιρὸς καὶ μπροστά μας εἶνε ὁ μόχθος. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶνε ἡ αὐτογνωσία καὶ ὁ αὐτοέλεγχος. Ἡ κρίση μας μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ προβάλει αὐστηρότερη στὸν ἑαυτό μας. Δὲν ὑπάρχει λόγος αὐτοεπαίνου καὶ αὐτοικανοποίησης.

Ἡ λογοτεχνία τῆς Ἀντίστασης δὲν ἔφτασε ἀκόμη στὸ ὕψος καὶ στὸ μεγαλεῖο τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀγώνα.

ΕΝΩΜΕΝΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

ΘΕΑΤΡΟ "ΒΡΕΤΤΑΝΙΑ,,

ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΡΩΤΗ

Σάββατο 9 Μαρτίου

Ὥρα 7 μ. μ.

Σκηνοθεσία Τ. ΜΟΥΖΕΝΙΔΗ

Σκηνογραφ. ΣΠ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

δωμάτιο μὲ μιὰ πράσινη λάμπα. Ἀνάμεσα ἀπὸ μόρια καὶ γκριζογάλανη ἀτμόσφαιρα, ὁ ἥλιος ἔπεφτε ἀπάνω στὰ χωράφια καὶ φώτιζε βάλτους καὶ λιμνοῦλες, ἕνα γλάρο πάνω σ' ἕνα κοντάρι, τὸ σιγανὸ πέρασμα τῶν σκιῶν πάνω ἀπὸ φουντωμένα δάση καὶ νέα στάχια καὶ κυματιστοὺς κάμπους. Ἔπεφτε ἐπάνω στὸν τοῖχο τοῦ περιβολιοῦ ποὺ εἴτανε γιομάτο καρποὺς καὶ κάθε τρύπα καὶ ἐξόγκωμα τοῦ τοίχου ἔμοιαζε μὲ σκαλισμένο ἀσῆμι, πορφυρό, γεμάτο φωτιά, σὰ νάτανε ἁπαλὸ στὴν ἀφή, σὰ νὰ εἴταν νὰ λυώσει καὶ νὰ γίνει ψημένοι κόκκοι σκόνης, ἂν τὸ ἄγγιζε κανείς.

Τὰ ρυάκια πέφτανε γάργαρα ἀπ' τὰ τοιχώματα σὲ καταρράχτες ποὺχανε χρῶμα κόκκινο, λαμπερό. Τὸ φύλλωμα ποὺ στὶς δαμασκηνιὲς εἴτανε φουντωτὸ καὶ ὅλες οἱ λεπίδες τοῦ χορταριοῦ κυμάτιζαν μαζὶ ὅμοιες μὲ ρευστὴ πράσινη φλόγα. Ἡ σκιὰ τῶν δέντρων βυθιόταν στὶς ρίζες τους καὶ γινότανε μιὰ σκοτεινὴ λιμνούλα. Χείμαρροι ἀπὸ φῶς πέφτοντας ἔκαναν τὰ φυλλώματα νὰ φαίνονται σὰν ἕνας λόφος πράσινος. Τὰ πουλιὰ τραγουδοῦσαν τραγούδια παθητικὰ γιὰ ἕνα ἀφτὶ μονάχα καὶ κατόπιν σταματοῦσαν. Τιτιβίζοντας μὲ λαρυγγισμούς, κουβαλοῦσαν ἄχυρα καὶ κλαδάκια στὰ πιὸ σκοτεινὰ φουντώματα, στὰ πιὸ ψηλὰ κτίνια τῶν δέντρων. Χρυσοπόρφυρα κούνιαζαν στὰ κλαδιὰ μὲς στὸ περιβόλι, ὅπου δέντρα μὲ κίτρινα καὶ κρεμεζιὰ λουλούδια σκορπούσανε χρυσάφι καὶ λιλά, γιατὶ τώρα τὸ μεσημέρι τὸ περιβόλι εἴτανε γεμάτο ἀνθοὺς καὶ τὰ τουνέλια ἀκόμα κάτω ἀπ' τὰ φυτὰ εἴτανε πράσινα καὶ πορφυρὰ καὶ μαυροκίτρινα, καθὼς ὁ ἥλιος χτυποῦσε ἀνάμεσα ἀπ' τὸ κόκκινο ἢ ἀπ' τὸ πλατὺ κίτρινο ἀνθόφυλλο ἢ ἐμποδιζότανε ἀπὸ κανένα πυκνοφούντωτο πράσινο καλάμι.

Ὁ ἥλιος χτυποῦσε ὁλόϊσια στὸ σπίτι κι ἔκανε τοὺς ἄσπρους τοίχους νὰ λάμπουν ἀνάμεσα στὰ σκοτεινὰ παράθυρα. Τὰ τζάμια τους πυκνοϋφασμένα μὲ πράσινες περιπλοκάδες κρατοῦσανε κύκλους ἀδιαπέραστου σκοταδιοῦ. Κοφτερὲς σφῆνες φωτὸς χτυποῦσαν πάνω στὸ περβάζι καὶ ζωντάνευαν μὲς στὸ δωμάτιο πιάτα μὲ γύρους μαβιούς, φλυτζάνια μὲ γυριστὰ χερούλια, τὸν ὄγκο ἑνὸς μεγάλου μπόλ, τὰ σχέδια τοῦ χαλιοῦ καὶ τὶς κόχες καὶ γραμμὲς ντουλαπιῶν καὶ βιβλιοθηκῶν. Πίσω ἀπ' αὐτὰ κρεμότανε μιὰ ζώνη σκιᾶς ποὺ μέσα της μποροῦσε νὰ ὑποτεθεῖ ὅτι θὰ ξεχώριζε ἕνα ἄλλο σχῆμα σκιᾶς ἢ καὶ βαθύτερο σκοτάδι.

Τὰ κύματα ἔσπασαν καὶ τίναξαν τοὺς ἀφροὺς των στὴν ἀκρογιαλιά. Τὸ ἕνα ὕστερα ἀπ' τὸ ἄλλο μαζευόνταν κι' ἔπεφταν. Ὁ ἀφρὸς ξεπιταζόταν πρὸς τὰ πίσω κι' ἔπεφτε μὲ δύναμη. Τὰ κύματα εἴτανε ποτισμένα μὲ βαθυκύανο χρῶμα ἐξὸν ἕνα κομμάτι διαμαντένιας ἀχτινοβολίας στὴ ράχη τους ποὺ ἔφριοσε σὰν τοὺς μυῶνες τῆς ράχης μεγάλων ἀλόγων καθὼς σαλεύουν.

Τὰ κύματα ἔπεσαν, ἀποτραβήχτηκαν καὶ ξανάπεσαν μὲ γδοῦπο ὅμοιο μὲ ποδοβολητὸ μεγάλου ζώου.

ΜΕΡΟΣ ΕΝΑΤΟ

Ὁ ἥλιος πιὰ εἶχε βασιλέψει. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ θάλασσα μπερδεύτηκαν καὶ δὲν μποροῦσες νὰ τὰ ξεχωρίσεις. Τὰ κύματα ἔσπαναν καὶ ξάπλωναν τ' ἄσπρα τους ριπίδια στὴν ἀκρογιαλιά, στέλνανε λευκὲς σκιὲς μὲς στὰ βάθη τῶν βουερῶν σηηλιῶν κι ἔπειτα πισωδρομοῦσανε ἀναστενάζοντας πάνω ἀπ' τὰ χαλίκια.

Τὸ δέντρο σάλευε τὰ κλαδιά του καὶ τὰ φύλλα σκόρπια πέφτανε στὴ γῆ. Ἀπομένανε ἤρεμα ἐκεῖ ποὺ πέφτανε περιμένοντας νὰ σαπίσουν. Τὸ σπασμένο βάζο, ποὺ μόλις λίγο πρωτήτερα εἶχε κρατήσει μέσα του τὸ κόκκινο φῶς, δὲν ἔρριχνε πιὰ μέσα στὸν κῆπο παρὰ ἀχτίνες μαῦρες καὶ γκρίζες. Σκοτεινὲς σκιὲς σκουραίνανε ἀκόμα πιὸ πολὺ τὰ περάσματα ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς καυλούς. Ἡ τοίχλα σώπαινε καὶ τὸ σκουλήκι συμμαζεύτηκε μὲς στὸ στενό του κουψῶνα. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἕνα ἀσπρισμένο κούφιο ἄχυρο ξεκολλοῦσε ἀπὸ μιὰ παλιὰ φωλιὰ κι ἔπεφτε μέσα στὰ σκοτεινὰ χορτάρια, ἀνάμεσα στὰ σάπια μῆλα. Τὸ φῶς δὲ χρύσωνε πιὰ τὴν καλύβα τοῦ κυπουροῦ. Ὅλα τὰ χρώματα ἀνακατώθηκαν μέσα στὸ δωμάτιο. Οἱ πινελιὲς τοῦ καλλιτέχνη γενήκανε ἀδέξιες καὶ βαρειές. Οἱ σκοῦρες μάζες τῶν ἐπίπλων λυώνανε μέσα σὲ μιὰ πηχτὴ σκοτεινιά. Ἀπ' τὸ πάτωμα ὡς στὴν ὀροφὴ τὰ σκοτάδια σκεπάζανε τὸν τοῖχο, πελώρια τρεμουλιαστὰ παραπετάσματα. Ὁ καθρέφτης εἴτανε χλωμὸς σὰν τὴν εἴσοδο σπηλιᾶς ποὺ τὴν ἰσκιώνουν περιπλοκάδες.

Οἱ στερεοὶ λόφοι σὰ νὰ χάσανε τὴν οὐσία τους. Φῶτα πλανώμενα σέρνανε ἀνάμεσα σὲ ἀόρατους καὶ βαθουλοὺς δρόμους μιὰ φτερωτὴ σφήνα, μὰ καμμιὰ λάμψη δὲν ξάνοιγε ἀνάμεσα ἀπ' τὶς διπλωμένες φτεροῦγες τῶν λόφων καὶ δὲν ἀκούτανε κανένας ἦχος ἐξὸν ἡ κραυγὴ ἑνὸς πουλιοῦ ποὺ ἀναζητᾶει κανένα μοναχικὸ δέντρο. Στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ ὁ ψίθυρος τοῦ ἀέρα ποὺ εἶχε κρυώσει μέσα σὲ χιλιάδες γυάλινα βαθουλώματα τοῦ Ὠκεανοῦ.

Κύματα σκοταδιῶν κυλοῦσανε μέσα στὸ διάστημα καὶ σκεπάζανε σπίτια, λόφους, δέντρα, ὅπως τὰ κύματα τοῦ νεροῦ βρέχουνε ὁλόγυρα τὰ πλευρὰ ἑνὸς πλοίου ναυαγισμένου. Τὰ σκοτάδια πνίγανε τοὺς δρόμους, γλιστροῦσαν γύρω στοὺς ἐρημικοὺς διαβάτες καὶ τοὺς κουκούλωναν. Σβήνανε ἐρωτικὰ ζευγάρια ἀγκαλιασμένα κάτω ἀπ' τὴν ἰσκιερὴ σκοτεινιάδα τῶν φτελιῶν ποὺ τώρα τὸ καλοκαίρι ἔχουν πλούσιες φυλλωσιές. Τὰ σκοτάδια κυλοῦσανε τὰ κύματά τους πάνω στὰ χνάρια τὰ χαμένα μέσα στὰ χορτάρια καὶ πάνω ἀπ' τὴ ραγισμένη φλούδα τῆς γῆς, ἀγκαλιάζοντας τὰ μοναχικά, ἀγκαθωτὰ θάμνα καὶ τὰ ἄδεια κάφκαλα τῶν σαλιγκαριῶν ποὺ κοίτουνταν στὶς ρίζες τους. Ἔπειτα, ἀνεβαίνοντας ψηλότερα, σκεπάσανε τὶς βουνοπλαγιὲς καὶ φτάσανε ὡς τὶς θυμωμένες καὶ γυμνὲς βουνοκορφὲς ποὺ οἱ σκληροί τους βράχοι εἶναι αἰώνια χιονισμένοι, ἀκόμα καὶ ὅταν οἱ κοιλάδες εἶναι γεμάτες ποτάμια ποὺ κυλοῦν καὶ κίτρινα κληματόφυλλα, καὶ οἱ κοπέλες ποὺ κάθονται στὶς βεράντες βλέπουν τὸ χιόνι καὶ κρύβουνε τὸ πρόσωπό τους μὲ τὶς βεντάγιες τους. Κι' αὐτές, τὶς σκέπασεν ἡ σκοτεινιά.

Μετάφραση : ΔΗΜ. ΣΤΑΥΡΟΥ

Ἡ ξένη πνευματικὴ κίνηση

Ο ΤΟΜΑΣ ΜΑΝ

("Ο Βάλτερ φὸν Μόλο, ἕλληνας πρόεδρος τῆς Γερμανικῆς Ποιητικῆς Ἀκαδημίας, μὲ ἀνοιχτό του γράμμα κάλεσε τὸν Τόμας Μὰν νὰ γυρίσει στὴ Γερμανία.

Στὸ γράμμα τοῦτο ὁ Μὰν ἀπάντησε ἐπίσης μ' ἀνοιχτὸ γράμμα, ποὺ μοιράστηκε στὴ Γερμανία καὶ ἔκαμε μεγάλη ἀντύπωση στοὺς φιλολογικοὺς κύκλους. Ἀποσπάσματα ἀπ' αὐτὸ τὸ γράμμα δίνουμε παρακάτω) :

Ἀγαπητὲ κύριε φὸν Μόλο,

... ...

«Κι' ἄλλοι μοῦκαμαν τὴν ἴδια πρόσκληση. Τὸ ραδιόφωνο τοῦ Βερολίνου, τὸ ἐλεγχόμενο ἀπὸ τοὺς Ρώσσους καὶ τὸ ὄργανο τῶν ἑνωμένων δημοκρατικῶν κομμάτων στὴ Γερμανία, μὲ ζήτησαν κι' αὐτοὶ ὅπως μαθαίνω, καὶ τόνισαν ἰδιαίτερα πὼς ἔχω ἕνα «ἱστορικὸ ρόλο νὰ παίξω σ' αὐτὴ τὴ χώρα».

Πρέπει, δέβαια, νὰ χαίρομαι ποὺ ἡ Γερμανία μὲ θέλει νὰ ἐπιστρέψω, ὄχι μονάχα τὰ βιβλία μου, μὰ καὶ μένα τὸν ἴδιο σὰν ἄνθρωπο καὶ πρόσωπο. Ὅμως σύγκρονα δὲ μπορῶ παρὰ νὰ νοιώθω ἀνήσυχος, στενοχωρημένος μ' αὐτὲς τὶς ποσοκήσεις, ποὺ μοῦ φαίνονται κάπως παράλογες, μάλλον ἄδικες, ὄχι καλὰ ὑπολογισμένες.

Ὁ Τόμας Μὰν ἐκφράζει τὴν ἀμφιβολία του γιὰ τὸ ἂν «ἕνας γέρος θὰ μποροῦσε νὰ συντελέσει τόσο στὴν ἀνόρθωση καὶ γιὰ τὸ ἂν θὰ μπορέσει νὰ καμωθεῖ πὼς τὰ δώδεκα χρόνια δὲν ὑπῆρξαν. Περιγράφει πόσο δαρὺ τοῦ ἦταν στὰ 1933 νὰ χάσει τὴ πατρίδα του καὶ τὸ σπίτι του, θυμᾶται μὲ ἀπόλαυση τὸν ἐκφοβισμὸ καὶ μονάχα μὲ τὴν ἀφέλεια ποὺ θέλουν ἄμεσα «ὁ συνεχισμοὶ σὰ νὰ μὴν εἶχαν ὑπάρξει αὐτὰ τὰ δώδεκα χρόνια. Ἀριὰ καὶ ποὺ μοῦρχονται καὶ βιβλία. Νὰ ὁμολογήσω πὼς δὲν τὰ βλέπω μὲ καλὸ μάτι καὶ τὰ δόξω ἀμέσως στὴ μπάντα; Ἴσως νάναι προκατάληψη, μὰ γιὰ μένα βιβλία ποὺ μποροῦσαν νὰ τυπώνουνται ἀπὸ τὸ 1933 —1945, δὲν ἔχουν καμμιὰν ἀξία καὶ δὲν εἶναι καλὴ νὰ τὰ πάρεις στὸ χέρι σου. Κολλᾶ πάνω τους μιὰ μυρουδιὰ ἀπὸ αἷμα καὶ ντροπή.

Δὲν ἐπιτρεπόταν, ἦταν ἀδύνατο νὰ δημιουργηθεῖ «κουλτούρα» στὴ Γερμανία, ὅταν κεῖνα, ποὺ ὅλοι τὰ ξέρουμε, γίνουνταν γύρω μας. Χρύσωναν τὸ ἔγκλημα καὶ τὴ παρακμή. "Ἐνα ἀπὸ τὰ μαρτύρια ποὺ ὑποφέραμε ἦταν νὰ βλέπουμε πὼς τὸ γερμανικὸ πνεῦμα, ἡ γερμανικὴ τέχνη χρησίμευε γιὰ ἀσπίδα στὶς χειρότερες ἀπαιτήσεήτες...

Κι' ὅμως, ἀγαπητὲ κύριε φὸν Μόλο, τοῦτο εἶναι μισάγκα ἡ μιὰ ἄψη τοῦ ζητήματος. Ποτὲ δὲ θὰ πάψω νὰ νοιώθω τὸν ἑαυτό μου Γερμανὸ συγγραφέα...

Ἡ Γερμανία ποτὲ δὲ μ' ἄρισε ἥσυχο. Ὑπόφερα μαζί σας καὶ δὲν ἦταν ὑπερβολὴ ὅταν, στὰ 1937, σὲ γράμμα μου, μιλοῦσα γιὰ τοὺς καημοὺς καὶ τὰ μαρτύρια, τὸν πόνο τῆς σκέψης καὶ τῆς ψυχῆς ποὺ τὰ τελευταῖα τέσσερα χρόνια μὲ βασάνιζαν κάθε ὥρα τῆς ζωῆς μου...

Πῆγα πολὺ μακρυὰ στὴν ἀπόνησή μου, ἀγαπητὲ κύριε φὸν Μόλο. Συγχωρεῖστε με! Σ' ἕνα γράμμα γιὰ τὴ Γερμανία πολλὰ μὲ πιέζουν. Καὶ κάτι ἀκόμα: Τὸ δνειρο νὰ ξανανοιώσω κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου τὴ γῆ τῆς παλιᾶς ἡπείρου δὲν μ' ἐγκατέλειψε οὔτε μέρα, οὔτε νύχτα, παρὰ τὸ χάσιμα ποὺ δρῆκα στὴν Ἀμερική. Κ' ὅταν φτάσει ἡ ὥρα, θέρβω, ἂν ζῶ καὶ μοῦ τὸ ἐπιτρέπει ἡ κατάσταση τῶν συγκοινωνιῶν καὶ οἱ ἀξιότιμες ἀρχές. "Ὅμως ἀν φτάσω μὲ τὸ καλό, τὸ νοιώθω πὼς ἡ δειλία καὶ ἡ ἀποξένωση, τὰ προϊόντα τοῦτα τὸν δόλιο, δόδεκα χρόνων δὲ θ' ἀντέξουν στὴν δύναμη τῆς ἕξης ποδχει μακρύτερες, χιλιόχρονες παραδόσεις μὲ τὸ μερος της. Καλὴ ἀντάμωση, λοιπόν, ἂν θέλει ὁ Θεός».

(Δημοσιεύτηκε στὴ «Πολιτέκεια» τῆς Κοπεχάγης)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΝΕΑ

Ἡ Μιστρὰλ, ποὺ τὸ πραγματικό της ὄνομα εἶναι Λοὐσιλλα Κόντεν Ἀλκεϊάγκα, εἶναι ὄχι μονάχα μιὰ μεγάλη ποιήτρια, ἀλλὰ καὶ μιὰ σπουδαία διπλωματικὴ προσωπικότητα κι' ἔχει πολλὲς φορὲς ἀντιπροσωπεύσει τὴ χώρα της στὸ ἐξωτερικό. Πρὸ πάντων ὅμως εἶναι ἄνθρωπος. Στὸ Παρίσι δήλωσε πὼς εἶναι ἀνήσυχη γιὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου. Ἔτσι καθὼς ὁ φασισμὸς ξαναγεννιέται παντοῦ κάτω ἀπὸ κατωφέρεις μορφές. «Ἤτὰν νὰ πνίξουμε, εἶπε, κάθε προσπάθεια ἀναδίασης τοῦ νοεζισμοῦ, θὰ πρέπει νὰ γράψουμε σ' ὅλους τοὺς πα σόλους ποὺ θὰ ὑπάρχουν στὰ γερμανικὰ εἰνόρα, τοῦτη τὴ φράση: Δέκα ἑκατομμύρια νεκρο!».

— Οἱ κενὲς ἕδρες τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας εἶναι σήμερα δέκα ἑφτά. Δέκα τρεῖς «ἀθάνατοι»... πέθαναν καὶ τέσσερεῖς κυρίζτηκαν ἔκπτωτοι ἀπὸ τὸ ἀξίωμά τους γιὰ ἐθνικὴ ἀνοιξιοτρέπειεα. Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ εἶναι: Ὁ Σὰρλ Μωράς, ὁ Πεταίν, ὁ Ἀμπὶλ Μπουὰρ καὶ ὁ Ἀμπὶλ Ἐρμάν. Εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ προστεθεῖ σ' αὐτοὺς καὶ ὁ Βεϊγκὰν ποὺ δρίσκεται στὴ φυλακὴ καθὼς καὶ ὁ Ἐντμὸνν Ζαλοὺ ποὺ ἔχει καταφύγει στὴν Ἐλδετία. Τὸ ζήτημα τῆς ἀντικατάστασής τους δὲν εἶναι ἁπλὴ ὑπόθεση ἐκλογῆς νέων ἀκαδημαϊκῶν. Δημιουργεῖ διάφοορα τυπικὰ ἐμπόδια ποὺ δὲν εἶναι εὔκολο νὰ ξεπεραστοῦν. Ἡ Ἱστορία τῆς Ἀκαδημίας ἔχει δυὸ μονάχα προηγούμενα παρόμοιου ἀποκλεισμοῦ: Τοῦ Φιρετὲρ στὸ 17ο αἰώνα καὶ τοῦ ἀδδὰ Σαὶν-Πιέρ, στὸ 18ο.

— Πρὶν ἀπὸ εἴκοσι πέντε χρόνια ὁ Λένιν ἐθνικοποίησε τὰ θέατρα καὶ δημιούργησε καινούργιο σύστημα διεύθυνσης καὶ θεωρήσεις. Τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀναστυγκρότησης αὐτῆς φαίνονται καθαρότατα σήμερα: Στὰ 1914 ἡ Ρωσία εἶχε 153 θέατρα καὶ στὰ 1941 εἶχε 878 ποὺ παίζανε διάφορα ἔργα σὲ 40 γλῶσσες. Τοῦτο τὸ χειμῶνα, μ' ὅλες τὶς καταστροφὲς, λειτουργοῦν στὴ Μόσχα 72 θέατρα ποὺ παίζουν κάθε δράδυ. Στὴν "Ὄπερα τοῦ Λένινγκραντ παίζεται ὁ «Ἴδαν Σουσανίν» τοῦ Γκλίνκα. Στὸ Τάσκεν ἀνεδάστηκε ἡ «Ἐλάμεν» τοῦ Μπιζὲ ποὺ τὸ λιμπρέτο της μεταφράστηκε στὴν οὐζμπακική γλῶσσα ἀπὸ τὸν ποιητὴ Μιρτενίρ. Στὰ Λέδδε τὰ θέατρα ξανάνοιξαν μέσα σὲ τρεῖς ἑδδομάδες μόνο, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης

— Ὁ Μπέρξον σὰν ἄνθρωπος καὶ σὰ Γάλλος στάθηκε στὸ ἐπιδολλόμενο ὄρος στὴ δίασταση τῆς κατοχῆς. Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ κύκλοι τοῦ Βιὰν προσπάθησαν νὰ τὸν στρέξουν κι' αὐτὸν στὸν κατήφορο ποὺ ἔπιρναν τὸν Σὰρλ Μωράς, τὸ Ζὰρζ Κλάνζ, τὸν Ἐντμὸνν Ζαλοὺ. Μὰ ὁ διάσημος φιλόσοφος κράτησε μιὰ περήφανη καὶ ἀξιοπρεπέστατη στάση. Οἱ ἐκδόσεις Κολμπὲρ κυκλοφόρησανε τελευταῖα σὲ μικρὸ κομψὸ τόμο τὸ ἔργο του «Λόγος γιὰ τὴν πολιτισμὸ». Τὸ διδλίο αὐτὸ ποὺ ἔχει κι' ἕνα πορτραῖτο τοῦ Μπέρξον, εἶναι εἰκονογρεφημένο ἀπὸ τὴν κόρη του. Θὰτανε καλὰ νὰ τὸ διαδάσουν οἱ φασίστες ὅλου τοῦ κόσμου. Μποροῦν νὰ δγάλουν ὀφέλιμα συμπεράσματα.

ΝΑΥΤΕΡΓΑΤΕΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 61)

ἑλληνικὰ βοπόρια. Ζητᾶμε νὰ φύγουνε οἱ ξένοι ἀπ' τὰ ἑλληνικὰ βαπόρια. Ζητᾶμε...

Εἶδα τὸ Μύρωνα ποὺ πνιγόταν, ἀλλὰ στὴν ὥρα πάνω πετάχτηκε ὁ Βαρλᾶς, ὁ κουρεμένος μὲ τὴν ψιλὴ κι' αὐτὸς κατάστρεψε ὅλο τὸ ζήτημα: «Σύντροφοι, φώναξε ἀστόχαστα, πανιάζοντας. Προσέχτε αὐτὰ ποὺ σᾶς λέει. Τὸ ἐργατικὸ κίνημα δὲν ἀναγνωρίζει διαφορὲς σὲ ρωμιοὺς καὶ ξένους στὰ κεράδια. Δὲν ὑπάρχουν ξένοι ναυτεργάτες, σύντροφοί μας εἶναι κι οἱ ἀραπάδες κι οἱ κούληδες. Σύντροφοι κι' ἀδέρφια εἴμαστε. "Ενας στρατὸς πεινασμένος ὅλοι».

"Ἠτανε ἡ σωστὴ ἀρχὴ βέβαια ἀλλὰ ἄτεχνα καὶ ἀστόχαστα τὴ μεταχειρίστηκε.

Κριτική

ΒΙΒΛΙΟ

Πύρρου Βάρδη: «Οἱ Κλοῦβες».
Λεφτέρη Ξανθοῦ: «Συσσίτιο».
Σπύρου Γαλαίου: «Σίδερα».
Ἀντιγόνης Πετράκη: «Λεύτερες Ψυχές».
Ε. Μπέλλου: «Ἄχυρα στὴν Καταιγίδα».

Πέντε ἀκόμα καινούργια βιβλία θγαλμένα ἀπὸ τὴν τελευταία δραματικὴ περίοδο τῆς Ἱστορίας μας. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ ἐφιάλτης τῆς Κατοχῆς μὲ τὶς καθημερινὲς τραγῳδίες της, καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ Ἀντίσταση ἡ γεμάτη ἐνθουσιασμοὺς καὶ θυσίες αἵματος, εἶναι ἕνα τεράστιο θέμα ἀπὸ ὅπου ἀμπνέονται (καὶ θὰ ἀμπνέονται, καθὼς φαίνεται, γιὰ πολὺν καιρὸ ἀκόμα) οἱ λογοτέχνες μας.

Τὸ φαινόμενο βέβ εἶναι ἄλλωστε ἀποκλειστικὰ ἑλληνικό. Τὸ παρακολουθεῖ κανένας σ' ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες ποὺ μαρτύρησαν κάτω ἀπὸ τὸ βάρβαρο καταχτητή, ποὺ πάλαψαν σκληρὰ μαζί του, θυσιάζοντας τὰ πάντα γιὰ τὴ λευτεριὰ τους.

Αὐτὸς ὅμως ὁ τιτάνιος ἀγώνας, μὲ τοὺς θρυλικοὺς λαϊκοὺς τύπους του καὶ τὰ ἐπικὰ περιστατικά, δὲν κατακλύζει μονάχα τὸν ποιητὴ ἢ τὸν πεζογράφο, ζητώντας ἀπ' αὐτὸν ἐπίμονα τὴν Ἐκφασή του, μὰ γίνεται καὶ πειρασμὸς γιὰ λογῆς -λογῆς ἀνθρώπους ποὺ, μὲ μόνο ἀφόβιο τὴ συγκίνησή τους, δοκιμάζουνε νὰ δημιουργήσουνε κ' αὐτοὶ τὸ δικό τους ἔργο.

Φυσικὰ βέβ παραγγνώζουμε τὴν ἀξία ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν, στὴ δική τους πάντα περιοχή, ἔργα ἔχει καθαρὰ λογοτεχνικά. Ἀλ' σημειώσουμε ὅμως τὸς ἂν τὰ τέτοια ἔργα διαβάζονται πολλὲς φορὲς μ' ἐὐχαρίστηση, αὐτό, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, γίνεται ἐπειδὴς ἀκριβῶς τοὺς λείπει ἡ πρασμικὴ φιλολογικὴ πρόθεση.

Τὰ πέντε βιβλία ποὺ ἔχουμε σήμερα μπροστά μας, τοῦ Ε. Μπέλλου «Ἄχυρα στὴν Καταιγίδα», τὸ Ἀντιγόνης Πετράκη «Λεύτερες Ψυχές», τοῦ Λευτέρη Ξανθοῦ «Συσσίτιο», τοῦ Σπύρου Γαλαίου «Σίδερα», καὶ τοῦ Πύρρου Βάρδη «Οἱ Κλοῦβες», εἶναι ἄλα γραμμένα μὲ φανερὴ λογοτεχνικὴ ἀξίωση. Ὁστόσο γιὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ δὲ θὰ μποροῦσαμε νὰ ποῦμε πὼς βρίσκεται, κατὰ κάποιο τρόπο ἔστω, μέσα στὸ νόημα τῆς τέχνης. Γιατὶ λείπει ἀπ' αὐτὰ ἡ πιὸ στοιχειώδης γνώση τῶν καλλιτεχνικῶν τρόπων, λείπει ἡ παρατήρηση, λείπει ὁ ψυχικὸς πλοῦτος, λείπει ἡ βαθύτερη κατανόηση τῆς πραγματικότητας.

Ὁ Ε. Μπέλλος στὰ «Ἄχυρα στὴν Καταιγίδα» ἐπιμένει, σ' ἕνα ὄφος δημοσιογραφικό, νὰ μᾶς μιλᾶ γιὰ πράματα ἀσήμαντα. Ὁ ἴδιος βέβαια θὰ φαντάζεται τὸς τὰ ἐπεισόδια ποὺ μᾶς δίνει ἔστω εἶναι ἀπεναντίας βέβαιοτικά. Καὶ καθόλου παράδοξο νἄχει δίκιο, γιατὶ τέτοια νὰ ἔγιναν στὴ ζωὴ ἀπ' ὅπου τ' ἀντίγραψε. Μὰ καὶ τὰ πιὸ δραματικὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς, ὅταν μεταφέρονται μέσα στὴν τέχνη ἀπὸ συγγνωσφέα ἀνάξιο τοῦ ἀνδιάστος, χάνουνε κάθε τσανικό τους χαρακτήρισα, καὶ φαντάζουνε μάλιστα συχνὰ ἀσήμαντα ἢ καὶ κομικά. Γιατὶ ὅσο ἀντικειμενικὰ κι' ἂν θέμε νὰ ἐκφράσουμε τὴν πρανματικότητα, τὸς δανεζίουμε πάντα τὴ δική μας ἀντίληψη τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι σοβαρὴ ἢ γελοία, ἀνάλογα μὲ τὸ δικό μας πλούσιο ἢ φτωχὸ ἐσωτερικὸ μας κόσμο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ θέμα τῆς Κατοχῆς καὶ τῆς Ἀντίστασης, ποὺ εἶναι ἀληθινὰ μεγαλόπρεπο, μπορεῖ νὰ κατανταῖσει, στὰ χέρια ἀνάξιου τεχνίτη, ἀλότελα ἀσήμαντο ἐπεισόδιο.

Μὰ κι' ὅν ἀκόμα τὰ βολέψει ὁ συγγραφέας καὶ ξεφύνει τὴν ἀγλοιότητα τοῦ, πάλι αὐτὸ δὲν ἔχει νόημα, ὅσο δὲν καταφέρνει νὰ μᾶς συγκινήσει. Ὁ ἀληθινὸς πεζογράφος, ὁδηγημένος ἀπὸ τὸ σίγουρο ἔνστιχτό του, δὲ θὰ περιοριστεῖ νὰ μᾶς περιγράψει ἐξωτερικὰ τὸ ἐπεισόδιο, μὰ θὰ πασκίσει ν' ἀναλύσει τὸ περιστατικὰ στὰ στοιχεῖα του (στὶς λεπτομέρειές του), ἐρευνώντας παράλληλα τὰ αἰστήματα ποὺ δοκίμαζε στὴν κάθε στιγμή, γιὰ νὰ μπορέσει, ὅταν θὰ ἐανανκάνει τὴν ἀνασύνθεση τοῦ περιστατικοῦ μέσα στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου του, νὰ ἐξιαλέξει κεῖνες τὶς λεπτοφύρριες ποὺ, τοποθετημένες στὴν κατάλληλη σειρά, θὰ μᾶς ἀναγκάσει νὰ περάσουμε ἀπὸ διαδοχικὰ αἰστήματα τέτοια ποὺ θὰ μᾶς προκαλέσουν τελικὰ τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση.

Ὁ Ε. Μπέλλος ὅμως φαίνεται πὼς στέκεται πάνω ἀπ' ὅλα τοῦτα, καὶ μὲ μιὰ ἀνιαρὴ πεζολογία, καὶ μὲ μιὰ ἀκόμα ἀφέλεια ἀραδιάζει ἀκούρα τρομερὰ σὰν τὶς ἀκόλουθες: «Φθινόπωρο τοῦ 41. Ἔξω ἀπὸ τοὺς φοῦρνους οὐρὲς ἀπὸ ἀνθρώπους περιμένουν μιὰ καὶ δυὸ ὧρες γιὰ νὰ πάρουν Ἕνα κομμάτι ζυμάρι κίτρινο καὶ κάνοχουστο ποὺ λέγεται ψωμί. Πλάι τους, μὲ τὸ μάτι σκλησὸ ἀπὸ τὴν πείνα, μὲ τὰ κόκκαλα στὸ γόνατα ἐξογκωμένα σὰν τοὺς σκελετούς, ἕνα πλῆθος ἀπὸ ἀλητάκια περικυκλώνουν αὐτὸν ποὺ πῆρε τὴ μερίδα του καὶ τὸν ἐκλιπαροῦν γιὰ τοὺς δώσει μιὰ «μπουκίτσα». Κι αὐτὸς ἀρνεῖται νὰ τοὺς δώσει τὴ «μπουκίτσα» γιατὶ τὴ θέει γιὰ τὸν ἑαυτό του ἢ γι' αὐτοὺς ποὺ περιμένουν σπίτι τοὺς».

Ὁ Λεφτέρης Ξανθὸς μὲ τὸ «Συσσίτιο» φτάνει στὰ κατακόρυφο τῆς πεζολογίας. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφτανε αὐτό, χρησιμοποιεῖ μιὰ εἰρωνεία τῆς πιὸ χοντρῆς μορφῆς καὶ ἐξυπνάδες τοῦ πιὸ κακοῦ γούστου. «Σήμερα πῆρα γιὰ πράτη φορὰ τὸ ντενεκάκι μου νὰ πάω στὰ συσσίτιο. Τὸ ντενεκάκι! Ἄλλη προσωπικότητα καὶ τοῦτη, ποὺ μὲ παίδεψεν ὧρες νὰ ξασφαλίσω τὴν ἐδυνάτ της». «Δὲν ξέρω ἀκριβῶς τὶ γρῶμα ἔνειχε ὁ ἰδρώτας, γιατὶ ἔχω προσέξει πὼς ὁ κάθε ἄνθρωπος, σὰν κοπιάζει, θνάζει κ' ἕνα δικό του ἰδρό. Ὁ διανοούμενος, νὰ ποῦμε, ἔχει ἰδρώτα ξασπρουλιάρικο. Ὁ Κινέζος μπορεῖ νὰ ἰδρώνει κίτρινα, ἢ δικιά μου ὅμως καρτέλα (τοῦ συσσιτίου) εἶχε χρῶμα κόκκινο, ποὺ ἴσως νἄναι τὸ σύνθετο τοῦ ἀτομικοῦ μου ἰδρώτα καὶ μαζὶ τῆς ὀργνίας καὶ τῆς μίξριας».

Ἡ Ἀντιγόνη Πετράκη παρουσιάζει ἕνα γράψιμο πιὸ τεχνικὸ κάπως, χωρὶς ὅμως νὰ καταφέρνει νὰ ξεφύγει κι αὐτή τὴν ἀνυπόφορη ἀσημαντολογία. Ἀκόμα κατέχει ἀλόκληρη ἀπὸ ἕνα φευτορωμαντικὸ αἰσθηματισμό, ποὺ ὄχι μονάχα δὲν τὴν ἀφήνει νὰ δεῖ τὴν πρανματικότητα ὅπως εἶναι, μὰ καὶ τὴν ἐμποδίζει νὰ μεταδόσει καὶ τὴν πιὸ ἁπλὴ συγκίνησή της. Στὸ βιβλίο της, ποὺ μᾶς θυμίζει τὴν καθαρευουσιάνικη τεχνοτροπία πολὺ τὸ 1900, ὅ' ἀπαντήσουμε ψυχὲς νὰ κουβεντιάζουν συναισταξὺ τοὺς, πηγὲς νὰ πα'ρουν ἀνθρώπινη λαλιὰ γιὰ νὰ φιλοσοφήσουν μὲ τὸν πιὸ ρηχὸ τρόπο, καὶ λυμφατικοὺς ἀνθρώπινους τύπους ποὺ τὸ μόνο γασαγτιοιστικὸ τους εἶναι ἡ ἀνόσια αἰσταμεταλογία τους.

Στὰ «Σίδερα» ὁ Σπύρος Γαλαῖος μᾶς περιγράφει τὴ ζωὴ στὶς φυλακὲς Καλιθέας ποὺ δίσταημα τῆς Κατοχῆς. Τὸ θέμα τοῦ βέβαια εἶταν ἐνδιαφέρον, ἡ διήγηση τοῦ ὅμως μᾶς ἀφήνει ἀδιάφορους, ὅταν δὲν μᾶς κουράζει μὲ τὸ ἄτεχνο γράψιμό του. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ παρατήρηση, οὔτε μιὰ εἰκόνα, οὔτε μιὰ ἰδέα μέσα στὶς ἐνενήντα σελίδες τοῦ βιβλίου, ποὺ νὰ σὲ ἐκουφίζουν ἀπὸ τὴν ἀφόρητη θεματοφασία. Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, στὸν πρόλογό του, μᾶς πληροφορεῖ πὼς κι τὸ πιὸ τὸ βιβλίου εἶναι ὅλοι τους ἀληθινοί». Ἡ πληροφορία ὅμως δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία, ὅσο οἱ τύποι αὐτοὶ δὲν παρουσιάζονται ζωντανοὶ (ἀληθινοὶ) μέσα στὸ βιβλίο. Ἀντικιὰ μὲ τὴν ἔνια τοῦ συγγραφέα νὰ μᾶς δίσει τὸν «Ἕνα νν» ὁρισμένο τύπο τῆς ζωῆς, ἀξίζει μοῦ φαίνεται νὰ ἀναφέρουμε ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ ἔργου τοῦ Γκόρκι: «Μ' λογοτεχνία, ἢ τέχνη ποὺ δημιουργεῖ χαρακτῆρες, κάτοικοι ἀληθινοί, ἀπαιτεῖ φαντασία, βιοῦ ἔντονη. Περιγράφοντας ἕναν κάποιο μαγαζάτορα ποὺ τὸν ξαίρει, ἢ ἕναν ὀπάλληλο, ἕναν ἐργάτη, ὁ συγγραφέας φωτογραφίζει ἕναν ὁσιομένο ἄνθρωπο, μὰ ἡ εἰκόνα αὐτὰ βέ θθγει καμμιὰ κοινωνικὴ καὶ δισταιθαγωγικὴ σημασία, καὶ δὲν θὰ πέσει μεγάλα πράματα ἀπὸ πλάτεια, ἀπὸ βόθεμα τῆς γνώσης μας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὴ ζωή. Μὰ ἂν ὁ συγγραφέας ἔσιρει νὰ θγάλει ἀπὸ καθένα ἀπὸ τοὺς εἴκοσι, τοὺς πενήντα, τοὺς ἑκατὸ μαγαζάτορες, ὀπάλληλους, ἐργάτες, τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ πιὸ σημαδιανὰ τῆς κάθε τάξης, καὶ νὰ τὰ ἑνιαγόνει σ' ἕνα ιιόνο μαγαζάτορα ὀπάλληλο, ἐργάτη, θὰ δημιουργήσει ἕνα «τύπο» καὶ θὰ κάνει τέχνη»

«Οἱ Κλοῦβες» τοῦ Πύρρου Βάρδη εἶναι ἡ ιιαστυικὴ ζωὴ τῶν διήμερων ποὺ συνόδευαν τὰ τραῖνα τοῦ καταγτητῆ. Οἱ Γερμανοὶ, ὅταν οἱ ἀντάρτες μας ἄργισαν νὰ φένουν μεγάλα ἐμπόδια στὴ μετακίνηση τοῦ στρατοῦ τους, σοφίστηκαν νὰ χρησιμοποιήσουν γιὰ ἀσφάλειά τους μικρὲς δυάδες ἀπὸ ὁλήσους πατριώτες. Τοὺς σώριαζαν σ' ἕνα βαγόνι ἀφρτηγό, ἀνοιχτό, πειφρουγμένο ἀπὸ ἀγκαθωτὸ σύρμα, ποὺ πήγαινε πάντα μπρὸς ἀπὸ τὴ μηχανή. Στὴν πρασμικὴ ἀφορμὴ ποὺ θὰ ἔδιναν οἱ ἀντάρτες, τὸ βαγόνι θὰ τινάζονταν στὸν ἀέρα.

«Οἱ Κλοῦβες», χωρὶς νὰ παρουσιάζουνε λογοτεννικὰ νορίσματα, εἶναι ὁμολογουμένως ἕνα ἐνδιαφέρον ἔργο ποὺ διαθέζεται εὐχάριστα. Εὐτυχῆς ὁ συγγραφέας παασσυρμένος ἀπὸ τὸ θέμα του, πασαμελεῖ συγνὰ τὶς φιλολογικές του προθέσεις. Κ' εἶναι ἀλκθεια κοίμα ποὺ τὸ βιβλίο θέν εἶναι ὁλόκληρο νασωμένο σὰ ρεπορτάζ, γιατὶ ἔτσι θὰ κέδιζε ἀνυπολόγιστα.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΜΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἀγγλικὴ Μουσική.

Στὰ τακτικὰ ραδιοφωνικὰ κοντσέρτα τῆς Παρασκευῆς ἤρθε νὰ προστεθεῖ τὸ Μουσικὸ ἀπόγευμα τῆς Λυρικῆς Σκηνῆς ποὺ ἔναναζωντάνεψε τὸ πρόβλημα τῆς σύγχρονης Ἀγγλικῆς Μουσικῆς. Ἡ ἄμεση ἐπαφή μας αὐτὴ τὴ φορὰ τόνωσε μερικὲς βασικὲς διαπιστώσεις ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μας φωτίζουν καὶ βοηθοῦν στὴν τοποθέτηση τοῦ προβλήματος. Βέβαια ὁ χῶρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει πλατειὰ ἀνάλυση. Ἂν τώρα σ' αὐτὸ προστεθεῖ καὶ ἡ ἔλλειψη πατριωτισμοῦ, νοιώθει κανεὶς πόσο δύσκολο εἶναι νὰ καταπιαστοῦμε μ' ἕνα τέτοιο ζήτημα. Σ' αὐτὸ μας τὸ σημεῖωμα θὰ περιοριστοῦμε στὰ ἔργα καὶ στὴν ἐχτέλεση ποὺ ἀκούσαμε στὸ φεστιβὰλ Ἀγγλικῆς μουσικῆς στὶς 21)2)46, ἀφήνοντας σὲ εἰδικὸ ἄρθρο τὸ γενικότερο πρὄβλημα τῆς σύγχρονης Ἀγγλικῆς μουσικῆς.

Ὁ ἔπαινος, ποὺ τόσο σπάταλα σκορπᾶ στὸν τόπο μας ἡ κριτική, ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ βρῆκε ἕνα θαυμάσιο στόχο ποὺ γρήγορα περιέβαλε τὴ μ' γνωστὴ ἀκατανόητη κ' ἀσυνχώρετη γιὰ πνευματικὰ ζητήματα ἐὐκολία. Οἱ ἀντιθέσεις ἀκόμα καὶ οἱ ἀντιφάσεις ποὺ σχεδὸν κάθε πνευματικὸ φαινόμενο παρουσιάζει κι' ἰδιαίτερα στὴν περίπτωσή μας ἡ σύγχρονη Ἀγγλικὴ μουσική, ἀπὸ ἄγνοια ἢ ἔλλειψη θάρρους ἀντιμετωπίζονται μὲ μιὰ ποδχειρη κι' ἐπιφανειακὴ ἐξέταση, καταλήγοντας γρήγορα σὲ λόσεις ποὺ ἀπ' τὰ πρὶν ἔχουν κλίδες ἔτοιμες.

Μὰ ἂς ἔρθουμε στὸ πρόγραμμα ποὺ ἄρχίζει μὲ τοὺς δυὸ Ἐθνικοὺς ὕμνους ποὺ ὁ κ. Κὶς μᾶς ἔδωσε μὲ ἐξαιρετικὴ νευρικότητα. Ἰδιαίτερα σταματᾶσε στὴ διασκευὴ τοῦ "Αγγλικοῦ ὕμνου ἀπ' τὸν "Ελγκαρ. Ὑπάρχουν δρισμένες ἐξαιρέσεις ποὺ ὁποιοδήποτε ὅνομα κι' ἂν τὶς ὀνοράψει θεν παίουν νὰ μένουν ἀδιάφορες κρατῶντας ἴσως μιὰν ὀποκειμενικὰ περιορισμένη ἰστορική σημασία, γενονὸς ποὺ βαρύνει πολὺ λίγο ἢ καὶ καθόλου στὴν καλλιτεχνική τους ἀξία.

Τέτοια εἶναι καὶ ἡ διασκευὴ τοῦ "Αγγλικοῦ ὕμνου ἀπ' τὸν "Ελγκαρ.

Ἀποροῦμε ἀκόμα περισσότερο ὅταν σ' ὅλο τὸ πρόγραμμα δὲν ἀντιπροσωπεύτηκε μὲ ἄλλο ἔργο ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴν τὴ διασκευὴ ποὺ ἀπὸ μουσικὴ μὰ καὶ τεχνικὴ ἄποψη δὲν παρουσιάζει «κανένα μὰ κανένα ἐνδιαφέρον.

Ἀκόμα πιὸ ἄτυχη ἦταν ἡ ἐκλογὴ τοῦ «Λὀτκορατορικοῦ στέμματος», ἐμβατήριο γιὰ ὀρχήστρα, τοῦ Ὀὰλτον.

"Εργο γραμμένο γιὰ μιὰ ὀρισμένη περίσταση, τὴ στέψη τοῦ βασιλιᾶ Γεωργίου τοῦ ἕου, εἶναι φανερὸ πὼς δὲν ξεπερνάει τὰ ὅρια μιᾶς στενὰ ὀποκειμενικῆς Ἱστορικῆς στιγμῆς. Ἱστορικὴ στιγμὴ ποὺ μπορεῖ νὰ ἐνδιαφέρει μόνο τοὺς "Αγγλους, ὄχι ὅμως κι' ἐμᾶς μιᾶς καὶ τὸ γεγονὸς ποὺ στέκει ἀφορμὴ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ σύλληψη αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀπέχει σήμερα δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὰ στενὰ ὅρια τῆς "Αγγλίας καὶ νὰ συγκινήσει πλατύτερα. Μὰ ἀκόμα γιατὶ ἡ καλλιτεχνικὴ του μορφὴ ἔτσι ὅπως μᾶς δόθηκε ἀπ' τὸν Ὀὰλτον δὲν παρουσιάζει κανένα ἐνδιαφέρον οὔτε στὴν ἔμπνευση μὰ οὔτε καὶ στὰ ἐκφραστικὰ μέσα (ὁφσμα ἐμβατηρίου μὲ ὀρθόδοξη ἁρμονικὴ ἐπεξεργασία καὶ ἐνορχήστρωση).

"Αν τώρα, παρὰ τὴν ἔλλειψη καλλιτεχνικοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ «Λὀτκορατορικὸ στέμμα» ἔπρεπε νὰ μπεῖ στὸ πρόγραμμα, τότε δὲν καταλαβαίνουμε πὼς μποροῦσε νὰ μπεῖ στὴν ἀρχὴ τοῦ προγράμματος πρὶν ἀπ' τὴ θαυμάσια σελίδα τοῦ «Βρήνου τῆς Διδῶς» τοῦ Πάρσελ. Τὸ ἔργο αὐτὸ βρισκόμενο ἀνάμεσα στὸ «Ἐμβατήριο» καὶ τὸ «Ρίο γκράντε» καὶ τὴ γενικότερη αἰσθητικὴ ἑνότητα τοῦ προγράμματος χάλασε, μὰ καὶ ἡ σύγκριση ποὺ ἀναγκαστικὰ ἔγινε μὲ τὰ νεώτερα ἔργα ἐξ αἰτίας του, ἦταν τελικὰ καταθλιπτική.

Τὸ ἴδιο ἄτυχα στὴν ἐκλογὴ στάθηκαν καὶ τὰ ἔργα Πρελοὐντιο «Ἰμπελιν» τοῦ Ντήλιους καὶ ἡ «Σερενάτα στὴ Μουσική» τοῦ Οὐίλιαμς.

Καὶ τὰ δύο εἶναι ἔργα μικροῦς πνοῆς ποὺ σάζονται μόνο ἐξ αἰτίας ἑνὸς καλοῦ ψαφίματος. Τὸ πρῶτο σ' ἕνα ἁρμονικὸ φόντο πεονὰ μικρὲς σ' ἐμπρεσιονίστικη φόρμα μελωδίες γιὰ νὰ κλείσει τελικὰ ἄτονα. Τὸ δεύτερο μὲ περισσότερες ἀπαιτήσεις (χορωδία, ὀρχήστρα, σολίστες) δὲν καταφέρνει ὁ ξεπεράσει τὶς προθέσεις του, δίνοντάς μας μιὰ κακῆς ποιότητας γλυκειὰ νοστολγικὴ μουσικὴ σ' ἕνα ἐπιφανειακὸ ἐανοζωντανεμένο στὺλ Ἰταλικὴς σερενάτας. Γιὰ τὴν ἐκτέλεσή του δὲν καταλαβαίνουμε ποιὸς λόγος ἀνάγκασε τὸν κ. Κὶς νὰ παρουσιάσει «ἐπὶ σκηνῆς» τόσους σολίστες ποὺ δὲν εἶχαν νὰ τραγουδήσουν παρὰ μιὰ φράση ὁ καθένας. τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ χορωδία διαθέτει τὸ κατάλληλο τεσσερίστικο.

Ἀσφαλὰς τὰ μόνα ἐνδιαφέροντα μέρη τοῦ προγράμματος ἦταν τὸ «Ρίο γκράντε» τοῦ Λόμπερτ καὶ οἱ «Ἰλλουμινασιὸν» τοῦ Μπρίττεν. Τὸ πρῶτο μ' ἔντονο ρυθμὸ καὶ μ' ἐνδιαφέρουσα μεταγείριση τῶν χρωμάτων τῆς ὀρχήστρας μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα ἑνὸς φανταστικοῦ βραζιλιανοῦ λιμανιοῦ. Ὁ δυνάμωμα ποὺ χαραγτηρίζει τὸ ἔργο καλὰ συνταιριασμένο μὲ κατάλληλες μελωδίες (ὀοχήστρα, σόλο, πιάνο) φρατᾶ ὅλο τὸ ἔργο σὲ μιὰ συνέπεια ζηλευτή. τέτοια ποὺ νὰ ὁλοκληρώνει καὶ τὸ ἐπιβάλλει αἰσθητικά.

Ὁ Μπρίττεν παρουσιάζεται σήμερα ὁ πιὸ προκλητικὸς ἴσως "Αγγλος συνθέτης. Οἱ «Ἰλλουμινασιὸν» του πάνω στοὺς γνωστοὺς στίχους τοῦ Ρεμπὸ παρουσιάζουν μιὰ δυνατὴ προσωπικότητα ἐὐδιαφέρουσα γνώση τῶν μουσικῶν ἐκφραστικῶν μέσων.

Βέβαια ἡ ἐκζήτηση ποὺ ὀτωσδήποτε ἀκόμα ὑπάρχει (ὅπως καὶ στὰ ἀνάλογο ἔργο του «Βερλαίν» πάνω σ' ἕνα θέμα τοῦ Μπρίττζ) κάποτε θὰ βρεῖ τὴν ἰσορροπία σὲ μιὰ κατασταλαγμένη αἰσθητικὴ ποὺ σήμερα ἀκόμα τοῦ λείπει. Ἔτσι τόσο μέρη ποὺ παρουσιάζονται μὲ γαραγτήρα διασκορπισμὸ σὲ βάρος τῆς ἑνότητας τοῦ ἔργου ἢ θὰ ἀναγνσησθοῦν νὰ φύγουν ἢ θὰ δεθοῦν ὀργανικὰ ἀφουσιωνόμενα στὸ ὑπόλοιπο ἔργο. Πάντως γιὰ ἕνα τόσο νέο συνθέτη μὲ τόσο πολύπλευρο ταλέντο εἶναι πρόωρη ἀκόμα μιὰ τοποθέτησή του, ὅταν μάλιστα ἔχουμε τόσο λίγα πράματα ἀκούσει.

Τελειώνοντας θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε πὼς καλὴ ἐκτέλεση τῆς ὅρισς τῆς Διδῶς ἀπ' τὴν κ. Φραγγιὰ, ὅπως καὶ τὴν καλὰ μελετημένη χορωδία ἀπ' τὸν κ. Βούρτση, μαζὶ μὲ τὴν παρατήρηση πὼς τέτοια προγράμματα ἀφιερωμένα σ' ἕνα σκοπὸ (φεστιβὰλ ἀγγλικῆς μουσικῆς) χρειάζονται περισσότερη μελέτη καὶ προσοχὴ στὴν ἐκλογὴ τους ὅπως κι' ἀκόμα περισσότερη μελέτη γιὰ τὴν ἐκτέλεσή τους.

ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ

ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 62)

τῶν δύο μερῶν κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἄρθρα.

Οἱ Ἡλιώταις

α'. Νὰ κρημνίσουν τὸ τειχόκαστρον,

β'. Νὰ μὴν δρμήσουν πλέον ἐναντίον εἰς τὸ φεγγάρι.

γ'. Νὰ δώσουν ὀπίσω τοὺς σκλάβους, κάθε ἕναν μὲ συμφωνημένην ἐξαγοράν.

Οἱ Φεγγαριώταις

α'. Νὰ ἀφήσουν τὰ ἄλλα ἄστρα αὐτοκέφαλα.

β'. Νὰ μὴ σηκώσουν ἅρματα ἐναντίον εἰς τοὺς ἡλιώτας, ἀλλὰ νὰ ἦναι καὶ συμβοηθοί των ἐναντίον εἰς κάθε ἐχθρόν των.

γ'. Ὁ βασιλεὺς τῶν Φεγγαριωτῶν νὰ πληρώνῃ χρονικὸν δόσιμον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἡλιωτῶν δέκα χιλιάδας στάμναις γεμάταις δροσιάν.

δ'. Νὰ τοῦ δώσῃ καὶ δέκα χιλιάδαις ἀνθρώπους διὰ ἐνέχυρον.

ε'. Τὴν ἀποικίαν εἰς τὸν Αὐγερινὸν νὰ τὴν κάμουν καὶ τὰ δύο μέρη καὶ ὅποιος ἄλλος ἀγαπᾷ.

στ'. Νὰ γράψου ταῖς συμφωνίαις των ἐπάνω εἰς μίαν κεχρυμπαρίτικην κολώναν, καὶ νὰ τὴν στήσουν ἀνάμεσα εἰς τὸν ἀέρα εἰς τὰ σύνορά των.

Ὑπογράφτηκαν μὲ ὄρκο ἀπὸ μὲν τοὺς Ἡλιώτας ὁ Φωτερός, ὁ Καλοκαιρνὸς καὶ ὁ Φλογερός, ἀπὸ δὲ τοὺς Φεγγαριώτας ὁ Νυκτικός, ὁ Φεγγαρινός, καὶ ὁ Πολυλαμπερός.

Τέτοια ἔγινεν ἡ εἰρήνη καὶ τὴν ἰδίαν ὥραν ἐκρήμνιζαν τὸ τειχόκαστρον, δίνοντες ὀπίσω καὶ ἡμᾶς τοὺς σκλαβωμένους. καὶ ὅταν ἐσθάσαμεν εἰς τὸ φεγγάρι οἱ ἐκεῖ σύντροφοί μας, καὶ ὁ ἴδιος Ἐνδυμίων εὐνῆκαν εἰς προϋπάντησίν μας, φιλοῦντες μας μὲ δάκρυα. υάλιστα ὁ Ἐνδυμίων ἀναποδσε νὰ μὲ κρατήσῃ ἐκεῖ. καὶ νὰ μὲ στείλῃ μαζῆ μὲ ἄλλους εἰς τὴν ἀποικίαν τοῦ Αὐγερινοῦ, τάζωντάς με νὰ μὲ κάμῃ καὶ νοιιοβρὸν εἰς τὸν υἱόν του, ἐπειδὴ αὐτοὶ γυναῖκες δὲν ἔχουν, ἐνὼ ὀστόσον μὲ κανέναν τρόπον δὲν ἔστεργα. ἀμὴ τὸν ἐπαρακαλοῦσα, νὰ μᾶς ξεπροβοδήσῃ ὀπίσω. κάτω εἰς τὴν θάλασσαν. Καταλαβαίνοντας λοιπόν, ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ μὲ κατοπείσῃ. μᾶς ἐκράτησε μόνον μίαν ἑβδομάδα διὰ νὰ μᾶς φιλεύσῃ. καὶ ὕστερα μᾶς ξεπροβόδησε.

Ἡ πνευματικὴ ζωή

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

"Αγαπητὰ «Ἐλεύθερα Γράμματα»,

Στὰ ὀπ' ἀριθ. 5 φύλλο τοῦ περιοδικοῦ «Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιθεώρηση» ποὺ ἐκδίδεται ἀπ' τὴν «Ἀγγλοελληνικὴ Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν», ἕνας νεαρὸς — ὅπως μαθαίνουμε — κριτικὸς(;) μὲ τὸ ὄνομα Ἀ. Σαχίνης, ἀσχολεῖται μὲ τὴν πεζογραφία μας, καὶ μ' ὅλη τὴν ἀγνοια καὶ τὸ θράσος τῶν νεαρῶν, γράφει μεταξὺ τῶν ἄλλων, γιὰ τὸν πρεσβύτη τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ μετριόφρονα βάσκαλο Δημοσθένη Βουτυρᾶ, ἀποκαλώντας του «σκοτεινὸν καὶ «ἀλλοπρόσαλλο» καὶ τὴν τέχνη του... «ἐλλειπτική».

Θέτανε καλὸ ὁ νεαρὸς αὐτὸς κριτικὸς πεῖν ἀσχληθῆ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Δημ. Βουτυρᾶ, πρῶτα νὰ τὸ διάβαζε, κι' ὕστερα θέπρεπε νἄξερε τί γράφανε γι' αὐτὸν μεβικοί. . κάποιας ἀξίας ξένοι διανοούμενοι, ὅπως οἱ Γάλλοι Κλεμὰν, Λεμπὲκ, Ρουσέλ κ. ἄ., ὁ Ἰσπανὸς Περκὰς (αὐτὸς ἔγραψε καὶ στὰ Πορτογαλέζικα), ὁ Ὁλλανδὸς "Εσπρλιγκ, οἱ Γερμανοὶ Χαΐζεμπεργκ καὶ Ντίτριχ, ἢ τουρκικὴ «Οὐλοὺς», ὁ Πολωνὸς Μπάλας στὴ "Παγκόσμια Λογοτεχνία» τῆς Βαρσοβίας κλπ. κλπ.

Καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ θὰ θέλαμε νὰ ποῦμε μερικὰ γιὰ τὴν μοναδικὰ ἀόξιο "Ἑλληνα λογοτέχνη ποὺ ἔζησε ὡς σήμερα καὶ ξεῖ μακάχας μὲ τὸ διήγημα. Οἱ παλιότεροι ἀνεγνωρίζοντας τὸ ἔργο του, τοῦ δώσανε τὸ Ἀριστεῖο Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν καὶ πρόσφατα ἡ "Ενωση τῶν "Ἀθηναίων Δημοσιογράφων σὲ γιορτὴ τῶν σταρόπα χρόνων τοῦ ἔργου του, τοῦ πρόσφερε συμβολικὰ ἕνα στυλογράφο.

Κι' ἂν ζοῦσε σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη χώρα ὁ Δημ. Βουτυρᾶς σίγουρα θὰ ἦτανε ἀκαδημαϊκὸς — παρὰ τὴν ὑπερβολικὴ μετριοφροσύνη του. Ἐδῶ ὅμως; Ἐδῶ ὁ Δημοσθένης Βουτυρᾶς ἀγάκστηκε νὰ πτωλήσῃ τὸ στυλογράφο, μένει ἔξω ἀπ' τὴν "Ἀκαδημία καὶ ὑφίσταται — ὁ δύσκος αὐτὸς τῆς ἑλληνικῆς Πεζογραφίας μας — ἀπὸ νεαροὺς καὶ ἐπιπόλαιους νεοσσοὺς τῆς Τέχνης κριτικὲς ὅπως τὴν πιὸ πάνω ποὺ ἀναφέρουμε

Μὲ τιμὴ

ΜΙΧΟΣ ΚΑΡΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Στὴ «Νέα

Ἐλεύθερα Γράμματα

Ἀνταποκρίσεις ἀπ' τὸ Λονδῖνο

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Τοῦ Πολύκαρπου ΚΥΡΙΑΖΗ

Στὶς 15 τοῦ Φλεβάρη ἄνοιξε στὶς αἴθουσες τῆς Ἀκαδημίας στὸ Λονδῖνο ἔκθεση τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ἡ ἔκθεση, ὅπως διαβάζουμε στὸ σχετικὸ βοήθημα γιὰ τοὺς θεατές, ὀργανώθηκε ἀπ' τὸν «Ἐθνικὸ Σύνδεσμο Ἑλλήνων Ἀγγλίας» κι' ἀπὸ βδομάδες εἶχε διαφημιστεῖ στὸν Ἀγγλικὸ τύπο. Ἀπ' τὶς πρῶτες μέρες τὸ κοινὸ ἔδειξε μεγάλο ἐνδιαφέρον. Οἱ αἴθουσες εἶναι γεμάτες ἀπὸ κάθε εἴδους κόσμο, τόσο πολύ, ποὺ εἶναι σὲ πολλὲς περιπτώσεις δύσκολο νὰ δεῖς τὰ ἐκθέματα. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ δείχνει γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα τὴ δίψα γιὰ ὅ,τι Ἑλληνικό, καὶ δὲν εἶναι διόλου ἄσχετο μὲ τὴν γενικώτερη προσοχὴ ποὺ ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς παρακολουθεῖ τὴν κατάσταση στὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὸν τρόπο ποὺ οἱ Ἄγγλοι ἀντικρύζουν τὰ ζητήματα καὶ μὲ τὸ πλησίασμά τους, ἡ γνωριμία μὲ τὴν Ἑλληνικὴ τέχνη —τὴν Νεοελληνικὴ εἰδικώτερα— εἶναι μιὰ συμβολὴ ποὺ πρέπει νὰ τὴν ἐχτιμᾶμε σωστά.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐκεῖνο ποὺ περσότερο χρειαζότανε εἶναι μιὰ πλατειὰ ἀντιπροσωπευτικὴ ἔκθεση τῆς σύγχρονης Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ μάλιστα τῆς ἀντίστασης. Τέτοιες ἐκθέσεις ὀργάνωσαν στὸ Λονδῖνο τελευταῖα οἱ Ὁλλανδοὶ κι' οἱ Γάλλοι μὲ σημαντικὴ ἐπιτυχία. Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλλάδα θἄταν πολὺ μεγαλύτερο. Πρῶτα γιατὶ οἱ κυβερνήσεις τῶν ἐμιγκρέδων δὲν ἔκαναν τίποτα γιὰ νὰ κατατοπίσουν τὸν Ἀγγλικὸ λαὸ στὴ συμβολὴ τῶν καλλιτεχνῶν μας στὴν ἀντίσταση καὶ δεύτερο γιατὶ ὁ ἀγγλικὸς λαός, ξέροντας ἀπὸ ἄλλες πηγὲς τὶς σκληρὲς μέρες τῆς κατοχῆς καὶ τοὺς ἀγῶνες μας, θἄθελε νὰ δεῖ τὴν ἀπήχηση ποὺ βρῆκαν στοὺς καλλιτέχνες μας.

Ἡ φροντίδα τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τῶν Ἄγγλων στάθηκε κύρια στὸ νὰ ἐκθέσουν ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης ποὺ βρίσκονται σὲ ἰδιωτικὲς συλλογές, μουσεῖα, ἱδρύματα κλπ. Ὁ θεατὴς ἔτσι βλέπει τὸ πλούσιο ὑλικὸ ποὺ πάρθηκε ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ἀπ' τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἴσαμε σήμερα εἴτε μὲ τὴν προσφορὰ τιποτένιας ἀμοιβῆς ἢ μὲ ἀκόμα πιὸ ὕποπτους τρόπους. Τὰ ἀμέμενα τοῦ Elgin δὲν παραχωρήθηκαν. Ἀλλὰ τὰ τόσα ἀριστουργήματα τῆς μινωϊκῆς, μυκηναϊκῆς καὶ κλασσικῆς ἐποχῆς εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ θυμίσουν στοὺς Ἕλληνες καὶ ξένους ἐπισκέπτες ποὺ ἀγαπᾶν τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀρχαία καὶ τὴ σημερνή, τοῦ Byron τοὺς στίχους:

Quod non fecerunt Gothi
hoc fecerunt Scotti.

Τὰ παρασκήνια τῆς ὀργάνωσης τῆς ἔκθεσης ἀξίζει τὸν κόπο ν' ἀναφερθοῦν. Ἡ ἐδῶ Ἑλληνικὴ Πρεσβεία πῆρε τὴν πρωτοβουλία ἀπὸ καιρὸ γιὰ μιὰν ἑλληνικὴ ἔκθεση. Ὁ πρέσβυς φιγουράρει ἀνάμεσα στὴν ἐπίτιμη ἐπιτροπὴ καὶ καθένας ξέρει πὼς ὁ λεγόμενος Ἐθνικὸς Σύνδεσμος Ἑλλήνων Μεγάλης Βρεττανίας πού, ὅπως εἰπώθηκε, προβάλλει σὰν ὀργανωτὴς ἔχει περσότερο μουσειακὸ χαραχτήρα. Σὰν τέτοιος θὰ ταίριαζε καλύτερα νὰ ἐκτεθεῖ παρὰ νὰ ἐκθέτει. Ἡ ἀπουσία τῆς νεοελληνικῆς τέχνης εἶναι ὁλοφάνερη. Ὁ ζωγράφος Χατζηκυριάκος - Γκίκας ποὺ μαζὶ μὲ τὴν Ἀγγλικὴ Πρεσβεία τῆς Ἀθήνας πῆραν τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἔκθεση ἀγνόησε τὸ Ἐπιμελητήριο τῶν Καλλιτεχνῶν καὶ ζήτησε νὰ μποῦν τὰ ἔργα τῶν καλλιτεχνῶν ποὺ θέλουνε νὰ ἐκθέσουν κάτου ἀπ' τὴν κρίση του. Ἔτσι ἐμφανίστηκε τὸ μέρος τῆς νεοελληνικῆς τέχνης ὁλότελα γυμνὸ μὲ μονάχα μερικὰ ἔργα τοῦ Γκίκα-Χατζηκυριάκου καὶ τοῦ Κόντογλου. Ἡ λαϊκὴ τέχνη ἀντιπροσωπεύεται ἐλάχιστα, κι' ἀκόμα οὔτε ἕνα ἔργο τοῦ Γκύζη, Ἰακωβίδη, γιὰ νὰ μὴ μιλήσει κανεὶς γιὰ τοὺς σύγχρονους ζωγράφους καὶ γλύπτες μας,

Ἔτσι ἡ συνέχεια στὴν Ἑλληνικὴ τέχνη δὲν δίνεται. Ἀκόμα περσότερο ἡ σημερνὴ Ἑλλάδα δείχνεται στὰ μάτια τοῦ θεατῆ φτωχὴ καὶ κομματιασμένη ἀπ' τὴν ἄποψη τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ ποιότητας. Αὐτὸ γίνεται πιὸ φανερὸ ὅταν συγκρίνεται μὲ τὰ ἐκθέματα τῆς ἀρχαιοελληνικῆς τέχνης. Ὁ θεατὴς ἔτσι παίρνει μιὰ φευγαλέα καὶ ἀπατηλὴ ἐντύπωση ἀπ' τὴ σύγχρονη Ἑλλάδα. Μιὰ ἐντύπωση, πρέπει νὰ τονιστεῖ, ποὺ καλλιεργεῖται μὲ τὴν ἀπουσία τῆς ἄξιας καὶ ἀντιπροσωπευτικῆς τέχνης μας καὶ ποὺ ἐσκεμμένα παρουσιάζει τὸ λαό μας κατώτερο—εὔκολη λεία στὸν πρῶτο ξένο ποὺ βλέπει τὴν Ἑλλάδα σὰν μιὰ πρωτόγονη χώρα ἄγριων ληστῶν, σύμφωνα ἄλλωστε μὲ τὶς περιγραφὲς τοῦ Churchill.

Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ ἐκθέματα εἶναι οἱ 17 εἰκόνες τοῦ Παναγιώτη Ζωγράφου καμωμένες μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ ἀγωνιστῆ Μακρυγιάννη. Οἱ εἰκόνες, ἰδιοχτησία τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἀγγλίας, δείχνουν τὶς μάχες τῆς Τριπολιτζᾶς (ἀρ. 497), τῆς Ἀθήνας (ἀρ. 498), τὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου (ἀρ. 500), τῆς Κρήτης καὶ Σάμου (ἀρ. 508) κι' ἄλλες. Ὁ Μακρυγιάννης εἶχε φκιάσει 25 εἰκόνες. Ἡ ἱστορία τῆς 25ης ποὺ δὲν ὑπάρχει—καὶ ἂν ὑπῆρχε θἄταν πολὺ ἀμφίβολο ἂν θὰ βρίσκονταν ἐδῶ —εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ἂς ἀφίσουμε τὸν Μακρυγιάννη νὰ μιλήσει «...Εἰκοσιπέντε· ἡ Ἑλλὰς ξαπλωμένη καὶ ξεπλέγει τὰ μαλλιά της κι' ὁ Ἀρμασπέρης τῆς βγάνει μὲ τὸ χέρι του ματωμένο τὴν καρδιά της (Αὐτὸ τὸ κάδρο τὄμαθε αὐτὸς καὶ μὲ κατάτρεχε καὶ διὰ νὰ μὴν ἀκολουθήσει τίποτας ἦρθαν φίλοι εἰς τὸ σπίτι μου—καὶ σύνφωνος κι' ὁ Ζωγράφος, ὅτι θὰ τὸν παίδευαν καί χωρὶς νὰ ἤμουν ἐκεῖ τὄκαψαν νὰ μὴν φανεῖ εἰς τὸ φῶς· κι' ὑποσκέθη νὰ μοῦ τὸ ματαφκιάσει καὶ δὲν τὄφκιασε)». Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, Τόμος Β', σ. 350—351.

Τὸ μόνο ἔργο ἀπ' τὴν ἀντίσταση εἶναι ἕνας πίνακας τοῦ Σεμερτζίδη (ἀρ. 521) «Τὸ Συμβούλιο τῆς αὐτοδιοίκησης», τόσο ἀπομονωμένο κι' ἔρημο ποὺ χρειάζεται εἰδικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ τὸ παρατηρήσει κανείς.

Ἀπ' τὴν ὀργάνωση τῆς ἔκθεσης αὐτῆς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἐκδηλώθηκε κι' ὅμως ἔμεινε ἀνικανοποίητο προβάλλει ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἔκθεσης, πανελλήνια ἀντιπροσωπευτικῆς τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης μὲ ἰδιαίτερη τὴ συμβολὴ τῶν καλλιτεχνῶν μας στὸν ἀγῶνα στὰ Ἀλβανικὰ βουνὰ καὶ τὴ θρυλικὴ ἀντίσταση τοῦ 1941—44. Ἡ ἔκθεση αὐτὴ πρέπει νὰ ἑτοιμαστεῖ καὶ νὰ γίνει τὸ γρηγορώτερο.

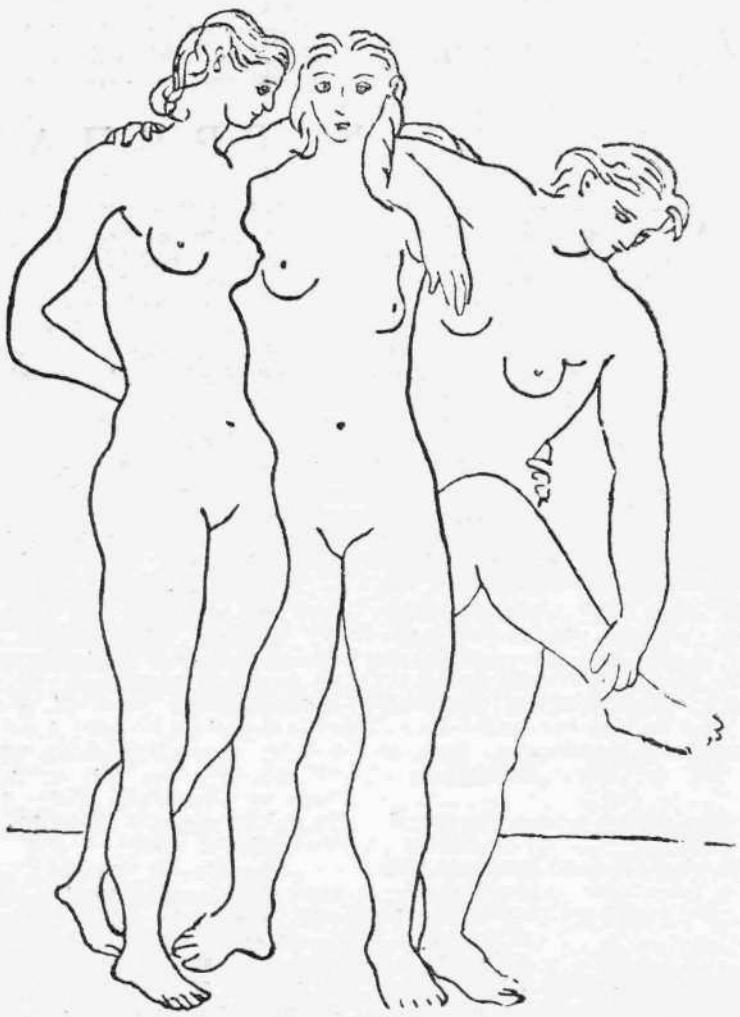

ΠΙΚΑΣΣΟ: Τρεῖς λουόμενες.